

پازینه
موسسه فرهنگی و انتشاراتی

سنگ نبشته‌های کرتیر
موبدان موبد

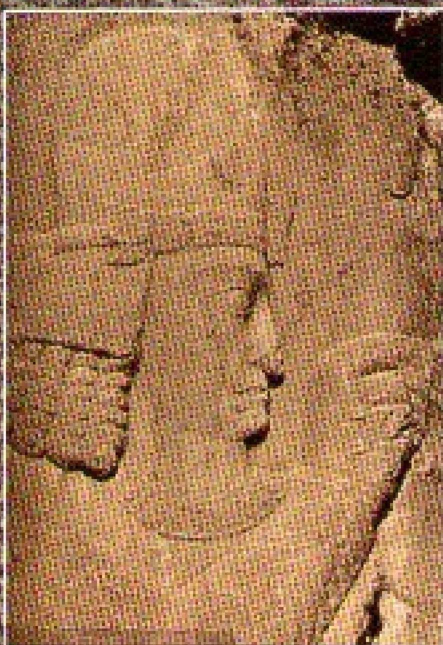
(شامل متن پهلوی، حرف نویسی، برگردان فارسی و یادداشت)

هم نشین با نسک های پهلوی

گزارش:
دکتر داریوش اکبرزاده

هم نشینی با نسک های پهلوی

شابک: ۸-۰۰-۹۹۲۲-۹۶۴
ISBN 964-9922-00-8

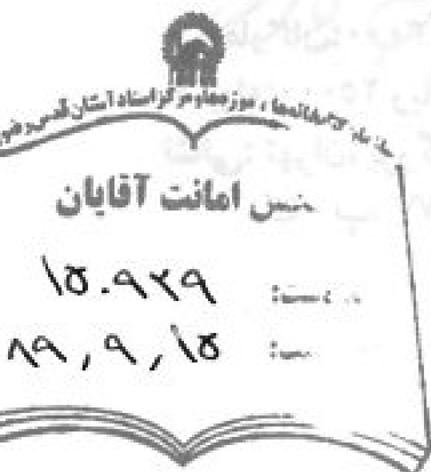
بنام یزدان

سنگ نبشته های کرتیر

موبدان موبد

(شامل متن پهلوی، حرف نویسی، برگردان فارسی و یادداشت)

گزارش:
دکتر داریوش اکبرزاده

پازینه
موسسهٔ فرهنگی وانتشاراتی

١٣٨٥

به پاس خدمات فرهنگی

پرفسور علی رواقی

استاد استادان،

زبان و ادب پارسی

زاده، داریوش، ۱۳۴۷-
گ نبشته های کرتیر موبدان موبد(شامل متن پهلوی، حرف نویسی، برگردان
سی و یاداشت) / گزارش داریوش اکبرزاده.-- تهران: پازینه: ۱۳۸٤.
ص . مصور، نمونه.

ISBN: 964-9922-00-8: ۲۵۰۰۰ ریال

ست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.
ی – پهلوی.
امه: ص. ۳ – ۱۶
کتیبه های کرتیر، الف.عنوان.
PIR ۲۰۸٤ /
٤فا۰/۰٦
انه ملی ایران
م۸٤-۳۳۵۳٤

ن کتاب: سنگ نبشته های کرتیر موبدان موبد.
ارش: دکتر داریوش اکبرزاده.
ر: موسسه فرهنگی و انتشارتی پازینه.
وگرافی: نقش آفرین
پ: غزال
افی: توسعه
پ نخست:۱۳۸۵.
رگان: ۳۰۰
: ۲۵۰۰۰ ریال
تهران، بزرگراه، کردستان؛ خ۲۸غربی(شمشاد) ، پ٦٦،
ک- پ: ١٤٣٧٧، تلفن ٨٨٠٠٦٦٢٦ ٠٩١٢١٠٥٤٠٩٨.

گفتار نما

سخن نگارنده:

سنگ نبشته های کرتیر، ازدید موضوعی، تاریخ زبان فارسی، جغرافیا... یکی از مهم ترین سنگ نبشته های برجای مانده از روزگار ساسانی و ازآن یک شخص نا پادشاه، اما بلند پایگاه با رده ی موبدان موبدی است.

تاکنون در باره ی هر چهار سنگ نبشته ی کرتیر، کاری جامع و کامل در کشور انجام نگرفته است و کارهای موجود نیز از آن پژوهشگران انیرانی است.باوجوداین، بسیاری ازدانشجویان ما یا از همان منابع انیرانی بی خبرند و یا امکان دسترسی برای همگان ممکن نیست ویا مشکلاتی دیگر وجود دارد!

از این روی بایسته دیدم تا نه تنها هر چهار سنگ نبشته را در یک دفتر بگنجانم، که دیدگاه های مهم پژوهشگران انیرانی را نیز برای آگاهی دانشجویان به فارسی برگردانم.با وجود این مدعی بدون لغزش بودن این کار نیستم.این کار بیشتر بر پایه ی کتاب"فلیپ ژینیو" یعنی:Les Quatre Inscriptions Du Mage Kirdīr/1991 استوار است؛ اما با توجه به اهمیتِ دیدگاه های" مکنزی"، مقاله ی دانشمندانه ی او با عنوان Kirdir'sInscription/IranischeDenkmaler,lief13,ReiheII/1989 ترجمه شده است. هم چنین از مقاله ی شروو1985/ Kirdir's Vision نیز در این کار بسی بهره برده ام.

ازآن جا که روشن است که سنگ نبشته های سرمشهد و نقش رستم دو رونوشت از یک اصل اند و ژینیو و مکنزی(نک.پیشتر)نیز بارها بدان اشاره دارند،دراین کتاب برای ترجمه ی سرمشهداز ترجمه ی مکنزی بهره برده ام؛ ترجمه ی مکنزی بر سنحش با سنگ نبشته ی نقش رستم و بازسازی استوار است؛ به عبارتی او تنها

یک ترجمه برای سرمشهد – نقش رستم ارائه کرده است. در دیگر ترجمه ها پیرو ترجمه های ژینیو هستم. ژینیو نیز تنها یک ترجمه برای هر سه سنگ نبشته ی کعبه ی زرتشت، نقش رستم و سر مشهد – از راه سنجش – آورده است.

برای نشان دادن ناهمانندی ترجمه های این دو دانشمند از این شیوه بهره گرفته ام. برش و بند بندی ترجمه های سنگ نبشته ی نقش رستم کار خود اینجانب است و هدف از آن یاری دادن به دانشجویان است؛

در یاداشت ها از حرف "ژ" یعنی ژینیو،"م" یعنی مکنزی و "ش" یعنی شروو بهره برده ام. بدون گمان، بدون یاوری عزیزان زیر این کار شدنی نبود:

ازسرکار خانم آرزو یحیی نژاد که بازخوانی متن را برعهده گرفتند. ازسرکارخانم سهیلا داود پور به جهت یاوریهای همیشگی، خانم نوری، خانم زهرا یاسری پورکه صفحه آرایی این کار را عهده دار بودند، خانم شیرخدایی؛ مسئول کتابخانه موزه، آقای دکترچرتی(دانشگاه رم)، انجمن فرهنگی فرانسه در تهران.

ازجناب آقای شریعت زاده مدیر موسسه ی انتشاراتی و فرهنگی پازینه که چون همیشه با بزرگواری رنج چاپ این کار را بر عهده گرفتند.

الف: منابع ویژه:

1.Back 1978 : M. Back,Die Sassanidischen Staatsinschriften,Leiden 1978 [Acta Iranica 18].

2.Back 1988 : M.Back , " Kirdegān", A Green Leaf, Papers in Honour of Prof.J.P.Asmussen ,Lieden 1988,p.45-60 [Acta Iranica 28].

3.Brunner 1974 : Ch.J. Brunner , " The Middle Persian Inscription of the Priest Kidīr at Naqš-i Rustam",Near Eastern Numismatic , Iconography,Epigraphy and History,Studies in Honour of G.C.Miles,Beirut 1974,p.97-113.

4.Chaumont 1960 : M-l.Chaumont , " L inscription de Kartīr à la Ka‘bah de Zoroastre "(Texte ,traduction , commentaire) ", JA 248 , 1960,p. 339-380.

5. Frye 1965: R.N.Frye," The Middle Persian Inscription of Kartīr at Naqš-i Rajab " ,IIJ 8,1965,p.211-225.

6. Gignoux 1967 : Ph.Gignoux," Deux mots pehlevis de l inscription de Kartir " ,JA 255,1967,p.335-339.

7. Gignoux 1969: Ph.Gignoux," l inscription de Kartir à Sar Mašhad " , JA 256, 1968 , p. 387-418.

8. Gignoux 1971: Ph.Gignoux," la Liste des provinces de l Ērān dans les inscriptions de Šābuhr de Kirdīr " , AAASH 19,1971,p.83-94.

9. Gignoux 1972a: Ph.Gignoux," La contruction de ōron en pehlevi ", StIr I, 1972,p.15-23.

10. Gignoux 1972b: Ph.Gignoux," L inscription de Kirdīr à Naqš-i Rustam " , StIr I ,1972,p.177-202.

11. Gignoux 1972c: Ph.Gignoux,Glossaire des Inscriptions Pehlevies et Parthes ,CII,Supplementary Series , Vol.I , London , 1972.

12. Gignoux 1973: Ph.Gignoux," Etude des variants textuelles des inscriptions de Kirdīr , Genèse et datation " ,Le Muséon 86, 1973,p.193-216.

13. Gignoux 1974: Ph.Gignoux," La signification du voyage extra-terrestre dans l eschatology mazdéenne " , Mélange d histoire des religions , offerts à Henri-Charles Puech , Paris,1974,p.63-69.

14. Gignoux 1978: Ph.Gignoux, Catalogue des sceaux , camées et bulles sasanides de la Bibl.Nationale et du Musée du Louvre,II.les sceaux et bulles inscrits ,Paris ,1978.

15. Gignoux 1979: Ph.Gignoux," Corps osseux et âme osseuse : Essai sur le chamanisme dans l Iran ancient " ,JA 267,1979,p.41-79.

16. Gignoux 1980: Ph.Gignoux," Titres et functions religieuse sasanides d après les sources syriaques hagiographiques " AAASH 28 , 1980 ,p.191-203.

17. Gignoux 1981: Ph.Gignoux," Les voyages chamaniques dans le monde iranien "Monumentum G.Morgenstierne I , Leiden , 1981, p.244-265[Acta Iranica 21].

18. Gignoux 1984: Ph.Gignoux,"Der Grossmagier Kirdīr und seine Reise in das Jenseits ", Orientalia J.Duchesne – Guillemin emerito oblata , Leiden,1984,p.191-206[Acta Iranica 23].

19. Gignoux 1986a: Ph.Gignoux," Pour une esquisse des functions religieuses sous les Sasanides " JSAI 7,1986,p.93-108.

20. Gignoux 1986b: Ph.Gignoux, Iranisches Personennamenbuch Bd.II,Fasz.2:Noms propres sasanides en moyen-perse épigraphique, Wien ,1986.

21.Grenet 1990: F.Grenet: " Observations sur les titres de Kirdīr ", StIr 19, 1990, p.87-94.

22.Henning 1964 : W.B. Henning " The survival of an ancient term " Indo-Iranica, Mélanges présentés à G. Morgenstierne à l occasion de son 70e annivesaire ,Wiesbaden ,1964 ,p.95-97.

31. Mackenzie 1982 Compte rendu de M.Back , Die Sassanidischen Staatsinschriften , dans IF 87, 1982, p.280-297.

32. Mackenzie 1984 D.N.Mackenzie , " ḤWYTN : Stance and Existence ", Middle Iranian Studies , Proceeding of the International Symposium organized by the Katholieke Univ.Leuven , ed. By W.Skalmowski and A.Van Tongerloo , leuven , 1984,p. 45-56

33. Mackenzie 1989 cf.G. Hermann 1989

34.Shaki 1974 :M. Shaki ,"Two Middle Persian legal terms for private property ", Mémor.J. de Menasce ,éd.par Ph.Gignoux et A.Tafazzoli , louvain ,1974,p.327-336.

35.Skjærvø 1983a : P.O. Skjærvø ,"Case in inscription Middle Persian ,inscriptional Parthian and the Pahlavi Psalter ", StIr 12, 1983,p. 47-62 et 151-181.

36. Skjærvø 1983b : P.O. Skjærvø , "Kirdir s Vision : Translation and Analysis ", AMI 16, 1983 ,p.269-306.

37. Skjærvø Paikuli : H.Humbach and P.O. Skjærvø , The Sassanian Inscription of Paikuli,part 3.2,Commentary by P.O. Skjærvø,Wiesbaden, 1983

38. Skjærvø 1985 P.O. Skjærvø "Thematic and linguistic parallels in the Achaemenian and Sassanian Inscriptions ", Paper in honour of prof.M.Boyce ,AI 25,Leiden ,1985 ,p.593-603.

23. Herrmann 1989 : G.Herrmann , D.N.Mackenzie, R.Howell Caldecott , The Sasanian Rock Reliefs at Naqsh-i Rustam , Naqsh –i Rustam 6 , Iranische Denkmäler, Lief. 13 ,Reihe II ,Berlin ,1989

24.Hinz 1970 :W. Hinz , "Die Inschrift des Hohenpriesters Kardēr am Turm von Naqsh –e Rostam "AMI 3 ,1970,p.251-265.

25. Hinz 1971 W.Hinz, "Mani and Kardēr"La Persia nel medioevo, Roma 1971, p. 485-499 (avec traduction deKNRb).

26.Humbach 1974 " Bun-xānag et Ka'ba-ye Zardušt ", Hommage universel III , Acta Iranica 3 , première série : Commemoration Cyrus , Leiden , 1974, p.203-208.

27. Lukonin 1969 : V.G.Lukonin , Kul tura sasanidskogo Irana, Moskva , 1969.

28. Lukonin 1979 : V.G.Lukonin, Iran v III veke , Novye materially I opyt istoričeskoj reconsrtrucii , Moskva , 1979

29. Mackenzie 1970 D.N. Mackenzie , " A Zoroastrian Master of Ceremonies "W.B. Henning Memorial vol, London , 1970,p. 264-271.

30. Mackenzie 1971 D.N. Mackenzie , A concise Pahlavi Dictionary , Oxford Univ.press , 1971

39. Sundermann OL 1989 W. Sundermann , compte rendu de M.Back ,Die sassanidische Staatsinschriften , AI 18 ,in OL 77 ,1982,Nr.5,col.489-492.

40. Sundermann AF 1986a : W.Sundermann , "Studien zur kirchengeschichtlichen Literatur der iranischen Manichäer I" , Altorientalische Forschungen 13 ,1986, p.40-92

41. Sundermann AF 1986b : W.Sundermann ,idem II , Altorientalische Forschungen 13, 1986, p.239-317.

42. Sundermann AF 1987 W. Sundermann ,idem III , Altorientalische Forschungen 14, 1987, p.41-107.

43. Sundermann MPKPM : W.Sundermann , Mittelpersische und partische kosmogonisch und parabeltexte der Manichäer,BTT IV ,Berlin,1973

ب. منابع عمومی (ژ: این منابع شامل منابعی که در کارهای پیشین و در واژه نامه آمده است، نمی شود):

1. H.W.Bailey , "Iranian MKTK - , Armenian MKRTEM ", REA 14, 1980 , p.7-10

2.G.M.Bongard-levin et E.A. Grantowskij , Iz Skutii do Indii , Moskva , 1974 [trad.francaise par.Ph.Gignoux ,paris 198]

3. M.Boyce , "Bībī Sharbānū and the Lady of Pārs " BSOAS 30,1976,p.30-44

4. M.Boyce , A History of Zorpastrianism II , Leiden-Köln,1982.

5. C.J.Brunner , "Sasanian Seals in the Moore Collection :Motive and Meaning in some popular Subjects ", Metropolitan Museum Journal 14,1979,p.33-50

6. P. Calmeyer et Ghaube , "Eine edlere Frau als sie habe ich nie gesehen ", Papers in honour of prof.M.Boyce , AI 24,Leiden , 1985, p. 43-60

7.M-L.Chaumont , " Recherches sur le clergé zoroastrien. Le Hērbad", RHR 158,1960 ,p.55-80 et 161-179.

8.M-L.Chaumont , " Conquêtes sassanides et propaganda mazdéenne ", Historia,Bd.22, Heft 4,1973.

9. M-L.Chaumont, " les titres de Kartīr d après l inscription pehlevie de la "Kaʿbah de Zoroastre "Annuaire de l E.P.H.E.,1956-7,p.81-86.

10.C.Cople , "Die Himmelreise der Seele " als Philosophie-und religions geschichtliches Problem ", Fesrschrift für J.Klein, hrgb.von Erich Fries , Göttingen,1967, p. 83-104.

11.C. Colpe, Daena , Lichtjungfrau , zweite Gestalt , Studies in Gnosticism and Hellenistic Religion, Leiden ,1981

12.W.Eilers , "Die Schere des Kartir ", Baghdader Mitteilungen 7,1974,p.71-83.

13. W.Eilers , "Nochmals zur Schere des Kartir ", AMI 9,1976,p.175-178.

14. R.N.Frye, "Two Iranian Notes ", Papers in honour of prof.M.Boyce,AI 24,Leiden,1985,p. 185-190.

15.R.N.Frye , "Minorities in the history of the Near East ", A green leaf,Papers in Honour of Prof.J.P.Asmussen,AI 28,Leiden,1988,p. 461-471.

16.J.Gage, La montée des Sassanides et l heure de Palmyre ,Paris,Le memorial des siècle ,1964

17.Ph.Gignoux , "Les collections de sceaux et de bulles sassanides de la Bibliotheque Nationale de Paris",La Persia nel Medioevo,Roma,1971,p. 535-544.

18.Ph.Gignoux , "Notes d épigraphie et d histoire sassanides ", Mélanges linguistiques offerts à E.Benveniste ,Paris,1975,p. 213-223.

19.Ph.Gignoux et R.Gyselen , Sceaux sasanides de diverses collections privées [= coll.M.Foroughi],Leuven,1982

20.Ph.Gignoux , "La chasse dans l Iran sasanide ", Orientlia Romana ,Esays and lectures 5,Iranian Studies ed.by G.Gnoli, Roma,1983,p.101-118.

21.Ph.Gignoux , compte rendu de M.Back , Die sassanidischen Staatsinschriften ,1978, StIr 13,1984,p.268-273.

22. Ph.Gignoux , "La postposition *abar* en moyen-perse ",Studia Grammatica Iranica ,Festschrift für H.Humbach,MSS Beiheft 13,1986,p.103-113.

23.Ph.Gignoux , "Le mage Kirdīr et ses quatre inscriptions ", Comptes Rendus de l Académie des Inscriptions et Belles-Lettres,1989, p.689-699.

24.Ph.Gignoux , "Les inscriptions de Kird īr et sa vision de l au-delà ", Conferenze IsMEO 2 ,Roma ,29.

25.G.Gnoli , "Universalismo e nazionalismo nell Iran del III secolo ", Incontro di religioni in Asia tra il III e il X secolo d.C.a cura di L.lanciotti , Firenze , 1984,p. 31-54

26.G.Gnoli , De Zoroastre à Mani ,Quatre leçon au Collège de France ,Travaux de l institute d Etudes Iranianes , Paris , 1985

27.G.Gnoli , The Idea of Iran , Serie Orientale Roma LXII, Roma ,1989.

28.E.A.Grantowskij , Rannjaja istorija iranskix plemen perednej Azii ,Moskva ,1970

29.F.Grenet , (ed), Les pratiques funéraire dans l Asie centrale sédentaire de la conquête grecque à l islamisation ,editions du C.N.R.S. ,paris,1984

30. G Gropp , "Die sasanidische Inschrift von Mishkinshahr in Azarbaidjān ", AMI N.F.Bd.I,1968,p. 155 [KKZ 16 à 18]

31. R.Gyselen , "Note de glyptique sassanide , les cachets personnels de l Ohrmazd-mogbed ", Etudes Irano- aryennes offertes à G.Lazard ,Paris , 1989, p.185-192.pl.IV-VII.

32. J. Harmatta , "The Bactrian Wa ll- Inscriptions from Kara-Tepe ", Buddijskie Peščery Kara-Tepe v starm Temeze, Moskva , 1960,p.82-125.

33. P.O.Harper , "Sasanian Medallion Bowls with Human Bust ", Near Eastern Numismatics , Iconography, Epigraphy, and History,Studies in Honour of G.C.Miles, Beirut ,1974, p.61-82,7 fig.

34. W.B.Henning , " Mani s last Journey ", BSOAS, 1942, p.941-953.

35. W.B.Henning , " The Inscription of Sar-Mašhad ", CII, Part III,vol.II,pl. I-XXIV, Londres ,1955.

36. W.B.Henning , " The Inscription of Naqš-i Rustam",CII, PartIII,vol.II,pl.XXV-XLVIII , Londres ,1957

37.W.B.Henning , " Minor Inscriptions of Kartīr together with the end of Naqš-i Rustam ", CII ,Part III ,vol.II,pl.XLIX-LXXXVIII ,Londres,1963

38.W.Hinz ,Altiranische Funde und Forschungen , Berlin,1969.

39.S.J.Kasumova , Južnyj Azerbajdžan v III-VII vv,Baku , 1983

40.J.Kellens , "Les Frauuašis dans l art sassanide ", Iranica Antiqua X ,1973,p. 133-138.

41.J.Kellens , "Mythes et conceptions avestiques sous les Sassanides ", Monumentum H.S. Nyberg I ,1975,p.457-470.

42. J.Kellens , "Yima ,magician entre les dieux et les homes ", Orientalia J.Duchesne-Guillemin emerito oblate .AI 23 ,1984 ,p.267-281.

43. G.Lazard , compte rendu de M.Back ,Die Sassanidischen Staatsinschriften , 1978, IIJ 25, 1982, p.51-53.

44. P.Lecoq , "Remarques sur l inscripti on de Sar Mašhad " ,StIr I , 1972,p. 127-131.

45.V.A.Livshits , "K interpretacii baktrijskix nadpisej iz Kara-Tepe ", in Staviskij et al. , Novye naxodki na Kara-Tepe v Starom Termeze ,Moskva ,1975,p. 47-60

46. V.A.Livshits et E.Sh.Xurshudjan ,"Le tit re mrtypty sur un sceau
Parth et l arménien mardpet ", StIr 18,1989 ,p.169-191.

47. V.G.Lukonin , Kunst des alten Iran , Leipzig ,1986

48. J. de Menasce , " La conquête de l iranisme et la recuperation des mages hellénisés ", Annuaire de l E.P.H.E., 1956-7,p.3-12

49. M.Mole , "Une histoire du mazdéisme est -elle possible?", RHR ,1961,p.161-218.

50. H.S.Nyberg , Frahang I Pahlavīk , ed. with transliteration ,
Transcription and commentary from the Posthumous of H.S.Nyberg ,by B.Utas, with collaboration of Ch.Toll, Wiesbaden , 1988

51. H.J.Polotsky , Manichäische Homilien ,Bd.I , Stuttgart, 1934

52. H.Schmeja , "Ging ein zum Throne der Götter", Monumentum G.Morgenstiern II , 1982, p.185-188.

53. H.P.Schmidt,"Is Vedic Dhénā related to Avestan Daēnā?", Monumentum H.S.Nyberg II ,1975,p.165-179.54.R. Schmitd , " Zu Sprache und Wortschatz der Sāsanideninschriften ", WZKM 72 , 1980, p.61-82 [compte rendu de Back 1978].

55. P.O. Skjærvø, "Verbs in Parthian and Persian Inscriptions ", Studia Grammatica Iranica, Festschrift für H.Humbach , hrgg.von R.Schmitt und P.O. Skjærvø,München, 1986, p.425-439.

56. P.O. Skjærvø, "Verbal Ideograms and the Imperfect in Middle Persian and Parthian ", Etudes Irano-aryennes offertes à G.Lazard , StIr ,Cahier 7, 1989 ,p.333-354

57. A.Tafazzoli , "Notes pehlevies ", JA 258 , 1970,p. 87-93.

58. M.Tardieu , Le manichéisme , P.U.F. ,paris , 1981[Que sais-je n.1940].

59. M.Tardieu , "L Ard ā Vīrāz Nāmag et l eschatology grecque ", StIr 14, 1985 , p.17-26

60. M.Tardieu , "La diffusion du bouddhisme dans l empire kouchan ,l Iran et Chine ,d après un kephalaion manichéen inédit ", StIr 17, 1988,p.153-182.

61. C.Trever , "A propos des tem ples de la déesee Anahita en Iran sassanide ", Iranica Antiqua VII , 1967, p.121-132.

62.L.Trümpelmann , "Das sasanidische Felsrelief von Sar Mašhad ", Iranische Denkmäler , life5 , Reihe II , A ,Berlin , 1975

63. L.Trümpelmann , "Sasanian Graves a nd Burial Customs", Arabie orientale , Mésopotamie et Iran méridional de l âge de fer au début de la période islamique , sous la direction de R.Boucharlat et J-Fr. Salles ,ed. Recherche sur les civilizations , Paris , 1984, p.317-329.

64. M.V.Tsotselia , Iz istorii vzaimootnošenij Kartli sasanidskim iranom , Tbilisi , 1975

65. B.Utas , "Verbal forms and ideograms in the Middle Persian inscriptions " , Acta Orientalia , 36, 1974,p.83-112.

66. F.Vahman , "A beautiful Girle ", Papers in honour of Prof. M.Boyce, AI 25 , Leiden , 1985, p.665-669.

67. L Vanden Berghe , Reliefs rupesres de l Iran ancient, Musées Royaux d art et d histoire, Bruxeles (exposition 19834).

68. G.Widengren , " La rencontre avec la Daēnā , qui représente les actions de l home ", Orientalia Romana , Essays and Lectures 5, Iranian Studies ed.by G.Gnoli, Roma , 1983 , p.41-79

پیش گفتار:

صخره ی بزرگ کوه حسین که امروزه "نقش رستم" خوانده می شود، از دیربازمورد توجه ی شاهان ایلام، هخامنشی و ساسانی بوده است. درآنجا، یادگارهایی از یک نگار برجسته ی ایلامی نیزکه بهرام دوم پیکره اش را روی آن کنده (ش۲) است، دیده می شود.

چهار دخمه ی صلیبی شکل چهار پادشاه هخامنشی در بالاترین نقطه ی صخره از دور پیداست؛

هم چنین هشت نگاربرجسته ی مربوط به شاهان ساسانی نیز در پائین ترین بخش، یعنی نزدیک به زمین دیده می شود که آسیب های فراوانی دیده اند.

دو ساختارمشخص را می توان برای برشماری نگاربرجسته های ساسانی در نظر گرفت؛ یکی ترتیب برشماری: از چپ به راست که از نگاره ی بر تخت نشینی اردشیر نخست در سمت چپ آغاز و به نگاره ی بر تخت نشینی نرسه در سمت راست پایان می یابد؛ و دیگری در نظر گرفتن یک گاهشماری برپایه ی زمان فرضی نگاریدن هر کدام. هر دو شیوه نیز دشواری هایی را در پی خواهد داشت.

در شیوه ی نخست یعنی برشماری از چپ به راست، با افزودن دو نگاربرجسته، یعنی نگاره ی نیزه زنی هرمزد دوم و نگاربرجسته ی بسیارآسیب دیده ی پادشاه برتخت نشسته ای در بالای نگاره ی پیشین، وضعیت بسی پیچیده و دشوار خواهد شد.

نگاره" نیزه زنی" نیز بدرستی نخستین بار از سوی گیرشمن در سال ۱۹۵۰ تشخیص ومعرفی شد؛ این نگاره ی آسیب دیده در شماره گذاری به شماره ی (٤)

پیش از نگاره ی هرمزد دوم و نگاره ی هرمزد دوم با شماره ی (۵) به ثبت رسید. افزودن این دو شماره، شمار نگار برجسته ها را به شماره ی (۸) رساند. نگاره ی شاپور که با عنوان شماره ی (٤) بکارمی رفت،امروزه تنها با عنوان شماره ی (٦) می آید. شیوه ی دوم چیدمان این نگاره ها را اشمیت با پایه قرار دادن زمان نگارگری هر کدام پیشنهاد داده است. این شیوه نیز گرفتاریهای خاص خود را دارد؛چون نگاره های ۷، ۳،٤ بسیار بحث برانگیزاند.

در زیر برپایه ی موقعیت قرارگرفتن نگاره ها از چپ به راست به معرفی نگاربرجسته های ساسانی پرداخته می شود و دیدگاه "اشمیت" نیز در (   ) می آید:

۱. در انتهای سمت چپ، بر تخت نشینی اردشیر (اشمیت: ۱).

۲. در بخش نسبتاً بزرگی در سمت چپ، بهرام دوم با اعضای خانواده و درباریان که بر روی نگاره ای ایلامی نگاریده شده است (اشمیت: ۳).

۳. نیزه زنی یک رتشتار ناشناس (اشمیت: ۹).

٤. نگاره ی منهدم شده ی شاه برگاه/ تخت نشسته (اشمیت: ۸).

۵. نیزه زنی هرمزد دوم (اشمیت: ۷).

٦. نگاره ی پیروزی شاپور بر پادشاه روم و نیم تنه ی کرتیر (اشمیت: ۲/۲).

۷. دو نگاره ی نیزه زنی در بالای همه ی نگاره ها که بیشتر آن را از آن بهرام دوم دانسته اند (اشمیت: ۵- ٤).

۸ بر تخت نشینی نرسه (اشمیت: ٦).

پیشینه ی پژوهشی:

سنگ نبشته ی کرتیر در نقش رستم/KNRm (ش٦) بوسیله کرتیر موبدان موبد، در زمان پادشاهی بهرام دوم بر نگاربرجسته ی شاپور افزوده شده است. آشکار است که این سنگ نبشته، نخستین بار در سده ی هیجدهم میلادی از سوی " کارستن نیبور" در پی دیدار از تخت جمشید در مارس ۱۷٦۵ و هم چنین "فلاندن" و "کوست" در ۱۸۵۱ به جهان معرفی شد.

رونوشتی قابل توجه ازآن بوسیله ی " وسترگارد " در آوریل ۱۸٤۳ برداشته شد؛ این رونوشت دستی شامل بخشی از واژگان بخش " کشف شهود" آن سنگ نبشته بود. نخستین توجه در رمزگشایی آن، از آن "توماس" به سال ۱۸٦۸ واندکی سپسین تر از او،از آن "وست" در ۱۸۷۰ و ۱۸۸۱ است. " وست " در سال ۱۸۸۱ بخشی از سنگ نبشته ی KNRm را که شامل بخش واژگان کشف شهود بود را بر پایه ی همان نسخه ی " وسترگارد " حرف نویسی و چاپ کرد.

با وجود این، "ارنست هرتسفلد " تصویری کلی از" نیم تنه و سنگ نبشته ی کرتیر" را در کار بزرگ خود یعنی " پایکولی" بسال ۱۹۲٤ به همراه آوانویسی و ترجمه ی سطرهای قابل دیدن یعنی ۱۹-۱ و ۳٦-۳۰ ارائه کرد.

"هنینگ" در دو دفتر Corpus inscriptionum Iranicarum بسال های ۱۹۷۵ و ۱۹٦۳ با تصویرهایی از قالب گیریهایی با لاتکس از تمام سنگ نبشته را با خوانشی کامل شامل آوانویسی و ترجمه از بخش های قابل دیدن به چاپ رساند؛ اما بدبختانه، بخش بزرگی از این کار با مرگ آن دانشمند نافرجام ماند.

در آن زمان سه سنگ نبشته ی بزرگ دیگر شناخته شده بود.زیرا پیش از این " فلاندن" و " کوست " طرحی از نیم تنه و نوشته ی کرتیر در نقش رجب را به چاپ رسانیده بودند که چندان دور از نقش رستم نیست.

هم چنین " توماس" و "وست" تلاش هایی در جهت رمزگشایی سنگ نبشته کردند و " هرتسفلد " و " اشپرینگلینگ " نیز کار آنان را پی گرفتند. همه این نویسندگان تنها از بخش های کاملا آشکار این سنگ نبشته، تصویرهایی را به چاپ رسانیدند؛ تنها این کار "هنینگ " (۱۹۶۳) بود که با نمایش تصویری بهتر از این سنگ نبشته با لاتکس، بسیار مفید فایده واقع شد؛ و نخستین کسی که از آن بهره برد، "ریچارد فرای" بسال ۱۹٦۵ و بدنبال او "هینز" بسال ۱۹۷۱ بود.

" هرتسفلد " با سفری در مارس ۱۹۲٤ به" سرمشهد " و کشف این سنگ نبشته - در۱۷۵ کیلومتری جنوب تخت جمشید - گزارشی را به چاپ رساند. او (هرتسفلد) بی درنگ اعلام کرد که سنگ نبشته ی کرتیر سر مشهد/KSM در کنار این نگار برجسته با دو نبشته ی شناخته شده ی او همانند و هم پیوند است.با وجود این " هرتسفلد "پردازش به موضوع سنگ نبشته ی KSM را به عنوان موضوعی سوا به چاپ های دیگر واگذارکرد. او یک رونوشت دستی دقیق از KSM برداشت و آن را برای" نیبرگ " و " دومناش " که بهترین پهلوی شناسان آن زمان بودند فرستاد؛ تنها نسخه ی دست بردار او بدست "ژینیو" بسال ۱۹٦۸(اما مکنزی۱۹٦۹) به چاپ رسید. " هرتسفلد" KSM را نمونه ی دوم KNRm و همانند با KNRb دانست؛ هم چنین" هرتسفلد" متوجه شد که متن KSM دارای درون مایه ی " کشف شهود " است که در نتیجه ی آن کرتیر پاداش و پادافره را در مینو و دوزخ دیده است. او هم چنین یادآور شد که این درون مایه

یادآور کتاب" اردا ویراز و نامه تنسر" است و او" تنسر" را با کرتیر یکی دانست و از این روی او را نویسنده هر سه سنگ نبشته تصور کرد. این نویسنده بسال ۱۹٤۱تصویرهایی را از نگار برجسته ی یافت شده ی بهرام دوم- زیر KSM- به چاپ رساند که در این نگاره بهرام دوم شیری را با شمشیرخود از پای در می آورد.

تصویر قالب های لاتکسی" هنینگ" که در شرایطی بس دشوار فراهم آمده بود و درسال ۱۹۵۰و عکس های آن در دفتری دیگر بسال ۱۹۵۵ به چاپ رسید، از همه مهم تر بود.

"ریچارد فرای" با بررسی این سنگ نبشته بسال ۱۹٤۸ یادداشت های گوناگونی را به این سنگ نبشته و پیوند آن با دیگر نوشته های کرتیر اختصاص داد؛ او یادآور شد که ۱٤سطر آغازین KSM تکرار سطرهای ۱٤-۱KNRm اند و سطرهای ۵۹-۵۳ نیز تکراری ازنوشته ی KNRb اند. او در مقاله ایی دیگربخش نخست KSM را تکراری ازKKZ و پایان آن را با KNRb سنجید.

با وجود این، جامع ترین چاپ از آن "ژینیو" بسال ۱۹٦۸ است.

بسال ۱۹۳۹ با آغاز کاوش از سوی " موسسه ی شرق شناسی" دانشگاه شیکاگو به سرپرستی "اشمیت" در پایه ی برج روبروی نقش رستم که امروز "کعبه ی زرتشت" خوانده می شود، چهارمین نوشته ی کرتیر نیز (KKZ) به پیدایی آمد. تصویرهایی بسیار عالی به همراه قالب هایی گچی ـ به جای لاتکس ـ بوسیله ی "اشپرینگلینگ" گرفته و به چاپ رسید، که نخستین چاپ و ترجمه بشمار می آید.

بسال ۱۹٦۰ "شومون" از همان مواد بهره گرفت و ترجمه ای جدید به فرانسه به چاپ رساند.

تصویر و قالب های چاپی "هنینگ"(۱۹٦۳) با عنوان(Minor inscriptions) برای نخستین بار (۱۹٦۸) از سوی "ژینیو" برای چاپ KSM در سنجش با KKZ و KNRb (۲۹-۹) مورد استفاده قرارگرفت.

"هینز" ترجمه ای جدید به آلمانی از KKZ بسال ۱۹۷۰ داد. "ژینیو" نخستین کسی است که با استفاده از کار "هنینگ" و عکس های چاپ نشده ی گرفته شده توسط "هینز"، سنگ نبشته ی KNRm را به چاپ رساند. حرف نویسی او از این نبشته بسال ۱۹۷۲ در سنجش با KKZ و در بخش دوم نوشته تا اندازه ای با KSM صورت گرفت. اندکی سپسین تر، "برونر" بدون آگاهی از چاپ "ژینیو"، آوانویسی و ترجمه ای از KNRm را (۱۹۷٤،۱۹۷۲) به چاپ رسانید. اما در این زمان هر چهار سنگ نبشته ی کرتیر شناخته شده بود؛ سنگ نشته های KNRm و KSM به یاری همدیگر (سوای یک بند غیر قابل سنجش به بهانه ی افتادگی از KSM) و با تکرار بخش بزرگی از KKZ در آغازین هر دو شناخته می شدند." برونر" نموداری از سنجش چهار سنگ نبشته را ارائه کرد و درون مایه ی آنها را به چهار بخش تقسیم کرد : بخش نخست: " مهم ترین عنوان های خدمات کرتیردر زمان پنج پادشاه نخستین ساسانی" (س.٤۹-۱/KNRm)؛ بخش دوم: " اعلام کرتیر در بیان اهلایی خود و در نتیجه پشت هایش به ایزدان برای رسیدن به آگاهی کامل و کامیابی"(س.٥٤-٤۹)؛ بخش سوم: " توصیف های دقیق او از کشف شهوداش درجهان مینوی و برخوردش با dēn "دین"خود" (س.۷٤-٥٤)؛ بخش چهارم:" تعریف او از نتیجه ی کشف شهودش، ایمان او به آیین ها، وجود بهشت و دوزخ و پادافره وپاداش مینوی" (س.۸۰-۷٤).

"باک" بسال ۱۹۷۸، چکیده وار، حرف نویسی از چهار سنگ نبشته ی کرتیر را در کارش (Die Sassanidischen Staatsinchriften) داد. کار او به پایان KSM رسید، اما در KNRm تنها به سطر ٦٦ رسید.

"ژینیو" به تفسیر سنگ نبشته ها ادامه داد و ترجمه هایش را با جزییات در مقاله های گوناگون به چاپ رساند که دارای نتیجه گیریهایی درباره ی پادشاهی ساسانی، فعالیت ها و موقعیت کرتیر و بویژه تصورهایی درباره ی اعمال" شمنیسمی" بود.

" لوکوک " و " کلنز" بندهایی خاص از این سنگ نبشته ها را به چاپ رسانیدند.

مهم ترین کار اخیر از آن " شروو " است که در مقاله ای سه بخشی به " کشف شهود کرتیر" می پردازد و این مقاله دارای نکته های ارزشمند با خوانش هایی از بخش های آسیب دیده از KNRm و KSM و تفسیری از متن در پایان است.

کرتیر:

کرتیر موبدان موبد روزگارساسانی و یکی از نیرومندترین شخصیت دینی این روزگار است. این شخصیت بلند پایگاه در سده ی سوم میلادی می زیسته است. در جایگاه نیرومند او همین بس، که بسیاری از دانشمندان او رابا شخصیت های نا تاریخی آن روزگار چون تنسر سنجیده اند. کرتیر را باید در شمار اندک کسان ویا روشن تر تنها کس پنداشت که مجوز نگارش کتیبه در کنار نگار برجسته ها و دیگر نبشته های پادشاهان ساسانی را در یافت کرده است. نبشته های کرتیر از یک سو نشانگر جایگاه کرتیر و دیگر روحانیون سیاسی در ساختار پادشاهی ساسانی و بیان برخی رخدادهای مهم تاریخی است و از سویی دیگر نخستین یادگار تاریخی ایران کهن در زمینه ی " معراج و دیدار از بهشت و دوزخ " است. به گمانی، گزافه گویی او در خدمت به دین مزدیسنا و برخورد با دیگر کیش ها، بهانه ی آغازین چهره نگاری خشن و تند از این شخصیت نیک باور است.بدبختانه در بررسی این چهره نگاری تنها نوشته های او پایه قرار می گیرد و کمتر به سیاست پادشاهان ساسانی در سرکوب گروه های نا همراه و نا هم کیش توجه می شود؛ پیداست که خود این پادشاهان تا این اندازه به دین مزدیسنا باور نداشته اند و گاهی نیز از آن چون ابزاری بازدارنده بهره برده اند؛ برخورد با گروه های مانوی را باید از همین دست بر شمرد. آشکار است که در چنین وضعیتی، کرتیر نیز – با باوری بس نیرومند – چون یکی از کارگزاران بلند پایگاه سیاسی ، پیش از هر چیز، تنها به اجرای سیاست دولت خویش می پردازد. بنا براین شایسته است تا در

نگاه بدو به عنوان عضوی از یک پیکره ی بزرگتر نگریسته شود. با وجود این، منظور از این سخن شستن همه ی گناهان کرتیر نیست؛

زیرا این سختگیری خواه به بهانه ی دینی،خواه به بهانه ی درون حکومتی و خواه به بهانه ی" نا شگردهای دنیا غرب" بوده باشد ، هر گز نمی تواند از آن چند بزرگی، افتخار و شکوه و پیشرفت دوران زرین ساسانی بکاهد.

بنا به گفته ی " ژینیو" (۱۹۹۱) : از سویی دیگر نباید بسیار انتقادی به آزار و اذیت های این موبد درباره ی دین های دیگر نگاه کنیم، زیرا این دین ها را نیز باید در جایگاه خاص تاریخی خودشان دید؛ این موبد بزرگ تنها به دفاع از دین مزدیسنی پرداخته است که در برابر آن دین مانوی و یا مسیحی در ایران که تا به بخش هایی از ارمنستان نیز رسید، در حال پیشرفت بود.

بنابراین نباید کرتیر را به بهانه ی آزارهایش یک "مذهبی دوآتشه " بشمار آورد، زیرا به گمانی گفتارش چیزی متفاوت تر از کردار او باشد.

چگونگی نگارش نام او از سوی دانشمندان به گونه های گوناگون آوا نویسی شده است؛ به گمانی بتوان آن را به kirdīr آوانویسی کرد؛ هر چند ریشه شناسی نام او چندان ناگمانمند نیست.

بنا به باور " رودیگر اشمیت " (۱۹۸٦ ب)، این نام، نامی دو پهلو و از نوع نامی کوتاه شده است وتنها صفت مفعولی kard/ kird "کرده" است که می تواند باز ماندهی یک ترکیب از نوع "یزدگرد" باشد. هر چند این ریشه شناسی با نام شخص هم پیوند و آشنا نیست، اما از دید کوتاه بودن آن در دو نام دیگر نیز بدرستی کوتاه می آید: هم چنین، Kirdīr - Gušnasp "کرتیر ـ گشنسپ" و Kirdīr – šābuhr "کرتیر ـ شاپور" (ژینیو/۱۹۸٦ب).

آیلرز (۱۹۷٤) گونه ی -kartiβara* " برنده/حامل قیچی " را پیشنهاد کرده است که دارای اشکال هایی است: در آن صورت باید انتظار یک واکه ی بلند چون ā را در kārd داشت؛ از سویی دیگر می بایست که حرف β در گونه ی پهلوی آن ظاهر می شد، یعنی -kṛti-bara*؛ (ژینیو).

با وجود این "شروو" برای حذف b در میان دو واکه واژه ی dipi-bara را می آورد که در پهلوی dibīr است (دریایی / ۱۳۸۰).

مکنزی (۱۹۸۹) می نویسد: نام کرتیر به گونه های kltyly, kltyl, kltyr, krtyr در کتیبه ها آمده و بیشتر به krtir نوشته می شود (نامی همانند با نگارش krt'yr بتازگی در سغدی یافت شده است؛ هومباخ ۱۹۸۰). با وجود این، هم زمانی نگارش آن در فارسی میانه مانوی به kyrdyr، و گونه های قبطی و یونانی آن نشان از نگارش کتیبه ای این نام با ـ t ـ تاریخی است. نشان دادن واکه های این واژه بس دشوار است.

هجای نخست واژه ـ که در کتیبه نیامده است ـ آشکارا با واکه ی کوتاه است و به گمانی در برابر آن در فارسی میانه مانوی ـ e ـ است؛ از سویی دیگر با دو لبه ی قیچی در روی کلاه کرتیر برخورد می کنیم که به گمانی نشان خانوادگی او (آیلرز) باشد؛ این معما بیش از یادآوری همان ابزار ناشناخته در فارسی میانه، چیزی بیش به ما کمک نمی کند (فارسی میانه kārd یا kard*> ایرانی باستان karta/i- یا kerd* > kartyā* یا kird* <-kṛti* "کارد، تیغ" ؟).

هجای دوم واژه بی گمان کشیده (با توجه به آوانویسی های kirdēr, kirdīr...) است.گونه ی kerdīr که نخستین بار بوسیله ی "هنینگ" طرح شد، درست همان

واژه ای است که در صفت مانوی پارتی kyrdyr (و سغدی krtr) "نیرومند، فعال" است: < k(a)rtr ya*

ژینیو (۱۹۹۱) می نویسد : هر چند که "مکنزی" (۱۹۸۹) توضیح "هنینگ" (با آوانویسی kerdēr) را ترجیح می دهد، اما این آوانویسی با توضیح های او در (BSOAS 30, 1967,p.23-4) مخالف است. میان آوای /e/ در پهلوی با نشانه ـyـ نشان داده می شود و هرگز نام موبد به گونه ی kyrtyr* نیامده است.

گونه ی آوانویسی kerdīr نیز بوسیله ی "زوندرمان"(۱۹۸٦) پیشنهاد شده است؛ او تنها در باره ی شکل قبطی kardēl بحث می نماید.در هر صورت شکل -kart-/*kṛt* بیشتر به kird تبدیل می شود تا -kerd.

در سنگ نبشته ی بزرگ شاپور در کعبه ی زرتشت ŠKZ/ از کارگزاری بنام " کرتیر اردوان kirdīr –Ardavān" نام رفته است. هنینگ (۱۹٤۲) بر این باور است که نام پدر کرتیر، "اردوان" بوده است. او این مسئله را با توجه به متن مانوی (فارسی میانه) و گزارش دیداری که به درخواست پیامبر مانی از بهرام نخست درخواست شده، می آورد؛ در این مهمانی، در هنگام ورود مانی، یکدست شاه بر پشت سکان شهبانو و دستی برپشت شخصی به نام "کرتیر اردوانگان"بوده است. اما همان گونه که "گاژه"(۱۹٦٤) و به تازگی "زوندورمان" (۱۹۸۷) بررسی کرده اند، این اردوان پدر کرتیر نبوده است؛ زیرا در اینجا سه گمان را می توان پیش کشید:

۱ـ در سنگ نبشته ی شاپور کعبه ی زرتشت دو کرتیر با دقت از همدیگر متمایز شده اند و این دو شخصیت نمی توانند یک شخص بوده باشند، چیزی که غیرممکن است.

۲ـ این دو شخص نمی توانند دارای پدری با یک نام واحد باشند؛ این نیز غیرممکن است.

۳ـ در متن فارسی میانه مانوی (M3) نام پسر اردوان دربار با نام پدر موبد موبدان آمیخته شده و نمی توان با بی گمانی بدان پرداخت، که هنینگ آن رابا بی گمانی آورده است.

هم چنین ما درباره ی نام پدر کرتیر ناگمانمند نیستیم و بدبختانه دست آورد بررسی های هنینگ برای روشن نمودن زمان زایش کرتیر گمانمند است و نمی توان بدان بی گمان بود؛ هر چند این دیدگاه ارزش ویژه ی خود را دارا است.

" هنینگ " نشان داده است که نام اردوان بیانگر آن است که پدر کرتیر در زمان آخرین پادشاه اشکانی با همین نام ،پس از سال ۲۱۳ زاده شده و در نتیجه می توان سالزاد موبد را به ۲۳۲ گمان برد؛ کرتیر در زمان جنگ های شاپور نخست سی ساله بوده است.

آیا عنوان افتخاری کرتیر یعنی Buxt-ruvān-Vahrām "بخت روان بهرام" را به گمانی می توان نام پدر او(گرنه- ۹-۱۹۸۸ همایش) بشمار آورد، بدان بهانه که این نام بر روی مُهری از "مجموعه فروغی"نیز دیده می شود؟ این گمانه نیز چندان شدنی نیست؛ زیرا اگر دو عضو از این ترکیب دارای پیوند ذاتی با هم باشند- در آن صورت بدین مفهوم خواهد بود که از سوی مکنزی (۱۹۸۲) به گونه ی شایسته در معنی" بوختار بهرام" (تحت لفظی : بهرام روان بوخته) تحلیل شده است و مفهوم" عنوان بودن" را رد می کند و نخستین بخش را در مفهوم فاعلی (باک) یعنی " بوختار ، رستگار کننده" می گیرد- در آن صورت نه به "ایزد" و نه حتی به "شاهی" در آن نام پیوندی خواهد داشت؛ زیرا پدر

کرتیر از زمانی بس دورتر زنده بود، یعنی پیش از آنکه این شاهان دارای این عنوان ها بوده باشند و این عنوان برای یک شخص معمولی نیز نمی توانست بکار رفته باشد. آنچه که درباره این موبد می توان گفت این است که این "عنوان "را پس از مرگ بهرام نخست دریافت و پس از آن نیز توانسته از آن به عنوان نام خاص استفاده کند.

"هینز" نخستین کسی است که به معرفی پنج و حتی شش نقش برجسته ی کرتیر پرداخته که در همه جا برروی کلاه او نگاره ی " قیچی" دیده می شود. "آیلرز" نیز با توجه به این نگاره، ریشه شناسی جالبی را پیشنهاد داده که چندان پذیرفتنی نیست(نک.پیشتر).

نگار برجسته های کرتیر عبارتند از:

۱. سنگ نبشته ی نقش رجب (KNRb) با ۳۱ خط. "هینز" تاریخ آن را به حدود ۲۹۰ و زمان پادشاهی بهرام دوم می داند.

۲. سنگ نبشته ی نقش رستم(KNRm) با نبشته ی بزرگ (ش۶) که بنا به باور "هینز" او(کرتیر) به گمانی بخش راست نقش برجسته ی شاپور- را که در آن نگاره ی پیروزی شاپور بر دو پادشاه رومی نگاریده شده بود- پاک کرده است.

۳. نگار برجسته ی بهرام، که در دو سوی نگاره ی بهرام دوم دو کارگزار والا پایگاه- که یکی کرتیر است - دیده می شود ؛ این نگار برجسته در شمال بیشاپور است.

۴. نقش رستم (ش۲) که در نگاره ای، نگاره ی بهرام دوم و خانواده اش، یعنی شهبانو و دو ویسپور و سپس مویدان موبد دیده می شود؛ این نگاره بر روی یک نگار برجسته ی قدیمی ایلامی نگاره شده است.

۵. سنگ نبشته ی سرمشهد(KSM) با نبشته ی بزرگ چون نبشته ی او در نقش رستم؛ در اینجا کرتیر در میان بهرام دوم- که در حال کشتن شیری است- و شهبانو یعنی شاپوردختک دیده می شود. این نگار برجسته بدون گمان نخستین نگار برجسته ای است که در آن موبد به نگاره آمده است. از دیدگاه من (ژینیو) "کرتیر سرمشهد" سنگ نبشته ی نخستین اوست و سپس سه سنگ نبشته ی دیگر بدنبال آن نگاریده شده اند.

۶. برم دلک، در شرق شیراز که در نگار برجسته ای گمان برانگیز کرتیر در کنار بهرام دوم نگاره شده است.هینز می آورد که :" بنظر می رسد که این شخص

دارای ریش است و این برخلاف تمامی دیگر نگاره های موبد است. هویت او در اینجا بسی گمان برانگیز است و هیچ قیچی بر کلاه او دیده نمی شود."

هم چنین در سه نگاره ی نگاریده شده ی بدست بهرام دوم، همواره کرتیر در جایی والا نگاره شده است؛ چیزی که بیانگر پایگاه بس ارجمند او در زمان پادشاهی این شاه بوده است، و از نبشته هایش نیز پیداست.

دیگرنگاره های او- سوای KSM- به گمان من (ژینیو) متاخراند؛ زیرا اردشیر و شاپور نخست نمی توانند به موبدی از رده ی پایین برای استفاده از مکان های پادشاهی اجازه داده باشند. به ناچار بایستی سنگ نبشته های "کرتیر نقش رستم" و " نقش رجب" و حتی" کعبه ی زرتشت" را پس از " کرتیر سرمشهد " بشمار آورد؛

هم چنین نگاره ی کرتیر در نقش رستم و نقش رجب به تنهایی به نگاره آمده و در کنار او هیچ پادشاهی دیده نمی شود.

چه برداشتی می توان از نگاره ی این موبد کرد؟

باید یادآوری کرد که نگاریدن پیکره ها ی کسان در این دوره، تنها نوعی " نگارگری" نیست، بلکه حاصل سبکی قراردادی و نه تصویری خاص است؛ این ویژگی تنها به کرتیر مرزمند نمی شود.

شگفت آور این که او بدون ریش و برعکس همه ی مردانی که در دیگر نگار برجسته ها نگاریده شده اند به نگاره آمده است. "هینز" اندیشیده که او خواجه بوده است. زیرا به باور " هینز" ، بسیاری از خواجگان در دربار های روم، ایران و ارمنستان دارای مناصب مهم اداری بوده اند؛ چیزی که نا ممکن نیست؛ هم چنین او را می توان در شمار کسانی بشمار آورد که باور چندانی به ریش نداشته اند.

نگاره ی او از دید چهره نگاری دارای ناهمانندیهایی از یک نگار برجسته به نگار برجسته ی دیگر دارد. او در KNRb "آرام"، اما بسیار خشن و در KNRm مصمم و حتی اخم آلود با انگشت نشانه رفته (ش ۲) دیده می شود.

کوتاه اینکه، چهره ی کرتیر از روحیه ی اقتدارگرایانه و حتی خشن او سخن می گوید. " هینز" اندیشیده که قیچی رازآمیز کلاه او نشان از کارکرد " داوری" اوست؛ " هینز" اندیشیده که او (کرتیر) توانایی " قیچی کردن" همه ی دشواریها ی سخت را داشته است. او گردنبند کلفتی از مروارید - و به گمانی فیروزه - چون ویسپوران خاندان پادشاهی در گردن دارد و همواره دست راست خود را به احترام شاه شاهان به نشانه ی فرمانبرداری بالا نگه داشته است.

هر چند به تازگی در یکی از شماره های مجله ی "آینده"(۱۲،ش.۱۲-۱۱، سال ۱۳۶۵) نگاره ای از نیم تنه ی منصوب به کرتیر با توجه به دو لبه برنده روی کلاه او (قیچی)، سینه و نبود ریش بر سیما به چاپ رسیده است؛ و هرچند این یادگار به گمانی باستانی است، اما این نگاره نمی تواند از آن این موبد باشد؛ زیرا این چهره همان چهره ی نگار برجسته ها نیست. هم چنین در این نگاره از گردنبند مروارید یا فیروزه خبری نیست؛ افزون تر کلاهی از نوع کلاه خود یا کلاه فیریژی و بالای لباس او به لباس های نگاره شده بر مهرها همانند و نه به نقش برجسته ها همانند است.

سنگ نبشته های کرتیر:

موبد کرتیر از خود چهار سنگ نبشته در چهار نقطه ی مختلف برجای گذاشته است:

۱. در سرمشهد، در ۵٤ کیلومتری کازرون و در حدود ۳٦ کیلومتری جرّه. دسترسی به این مکان تنها از راه جاده ای شدنی است و چندان از" شاهراهی " که از شوش به تخت جمشید می رفت، دور نیست. این سنگ نبشته بر بلندای یکی اززنجیروار صخره های کوچک و در سمت راست و پایین نقش برجسته ی بهرام دوم قرار دارد.

به گمانی- همان گونه که" ترومپلمان" پیشنهاد داده است - استخوان های این موبد نیز درسوراخ گونه ایی که با اندک فاصله در سمت راست نقش برجسته قرار دارد در این منطقه ی دورافتاد نگهداری شده است؛ هر چند اثبات آن دشوار است. ترومپلمان (۱۹۷۵) می نویسد که : " به گمانی بس نیرومند او (کرتیر) در اینجا در زمین قرار گرفته است، زیرا به گمانی نیرومند ، این کوره ملک او بشمار می رفته است. " هم چنین از" برج خاموشان" نزدیک سر مشهد در برخی از منابع نام رفته است.

۲. بر روی دیواره ی کعبه ی زرتشت(آتشکده یا بیشتر بنای یادبود) و در زیرسنگ نبشته ی شاپور ŠKZ، سنگ نبشته ی دیگری از او وجود دارد. این بنا در برابر دخمه های خانوادگی پادشاهان هخامنشی بر پرتگاه نقش رستم، در چند کیلومتری شمال تخت جمشید قرار دارد.

۳. بر پرتگاه نقش رستم و در گوشه ی راست نگار برجسته ی شاپور نخست، او (کرتیر) رونوشت سنگ نبشته ی سرمشهد را جاوید کرده است که بدان KSM می گویند.

٤. در نقش رجب، در فرورفتگی میان تخت جمشید و نقش رستم، نبشته ای کوتاه از کرتیر که به گزارش چکیده واری از زندگی او می پردازد. نگار برجسته ی از تاج ستانی اردشیر و دو نگاره از شاپور نخست نیز دیده می شود.

گاه شماری سنگ نبشته های کرتیر:

بنا به بررسی های من (ژینیو)، سنگ نبشته های تک نگارشی کرتیر به گمانی همه در دوره ای کوتاه، تنها در اندازه ی چند سال به نگارش در آمده است و به پردازش زیر گاهشماری می شود:

کرتیر سرمشهد KSM: این سنگ نبشته که بسی از سنگ نبشته ی کرتیر کعبه زرتشت- که تنها دارای گزارش زندگی موبداست- بلندتربوده، و دارای متن(بخش) دومی یعنی "گزارش معراج" است که در "نقش رستم" نیز آشکار می شود. همان گونه که "شروو" یادآوری کرده است این دو نبشته (سرمشهد و نقش رستم) دارای ناهمانندیهای رونویسی اند.

هرچند این دو سنگ نبشته بس همانند اند و گفتاری یکسان دارند، اما می توان "سرمشهد " را ـ نه از دیدگاه متن شناسی- بلکه به بهانه های بسیار و از دیدگاه ساختار باستان شناسی آن، نبشته ی نخستین و اصلی بشمار آورد. در حقیقت

KSM در کنار نگار برجسته ی بهرام دوم نگاریده شده است و هم چنین کرتیر در جایی ارجمند یعنی درست پشت سر شاهان شاه به نگاره آمده است.

این رخ داد جایگاه والای این موبد را درست چون گفتار خود او و در زمان این پادشاه گواهی می کند.

از سویی دیگر و بنابر سنگ نبشته ی ŠKZ "کعبه ی زرتشت" آن گونه که گفته شده کرتیر نمی تواند مورد آیفت ویژه شاپور بوده باشد، زیرا در زمان شاپور او هیربدی ساده بیش نبوده است. در زمان نگارش ŠKZ و ذکر نام او ، و یا نگار برجسته ی پیروزی شاپور در نقش رستم بیش از سی سال سن نداشته است. بنابراین در زمان بهرام دوم است که موبد به پایگاهی مینوی دست یافته است و سنگ نبشته های " کعبه زرتشت " و " نقش رستم " را سپسین تر از " سرمشهد " به نگارش درآورده است.

پایان کار او ـ همان گونه که پیشتر بیان کرده ام ـ بایستی به سال ۲۹۳ م مرزمند شود؛ زیرا در سنگ نبشته ی نرسه در پایکولی/ NPi بدرستی نامش آمده است و از آن پس و دوره ی پایانی روزگار ساسانی نامی از او به میان نیست؛ چه در گذشته باشد و چه در پی خانواده ی بهرام مورد آزرم قرار گرفته باشد.

سنگ نبشته ی "نقش رجب" چکیده گونه ای از"سرمشهد/ نقش رستم" است. این نبشته چکیده وار در کنار نگار برجسته ی تاج ستانی اردشیر ـ به گمانی جایگاه ویژه ی شاهی ـ به نگارش آمده است. این سنگ نبشته پس از دیگر سنگ نبشته ها به نگارش آمده است. باوجود این، به این رده بندی این چهار سنگ نبشته نمی توان صددرصد بی گمان بود.

"مکنزی" (۱۹۸۹) : همه ی سنگ نبشته های کرتیر آشکارا در دوره ی پادشاهی بهرام دوم (۲۹۳- ۲۷۶) ایجاد شده اند و او در همه ی سنگ نبشته هایش عنوان Bōxtruwānwahrām که پادشاه بدو داده است، ذکر می کند (KKZ ، KSM ، س ۱۰= KKZ ، س ۸ ، ۳۸ = KNRb ، س ۳۰).

با وجود این، در هیچ کدام از این سنگ نبشته ها نشانی از یک تاریخ دیده نمی شود. ما تنها برپایه ی گمان می توانیم به ترتیب زمانی آفرینش هر کدام بپردازیم. در گام نخست، نگاه ما تنها به KSM متوجه می شود که به بهانه های روشن موافق قراردادن آن به عنوان نخستین سنگ نبشته و مربوط به "حدود ۲۹۰" و " میان ۲۷۶ تا ۲۸۳" هستم.

به موازی آن، سنگ نبشته ی "نقش رجب" نیز ادعای خوبی به عنوان نخستین نبشته است. این سنگ نبشته که سوای دیگر نبشته ها قرارگرفته است، به گمانی بهانه ای شده تا کرتیر به آسانی پیکره و نوشته ی خود را به کارهای نخستین سرورش یعنی شاپور بیافزاید.

باوجود این، KNRb دارای نکته های اصلی پیام کرتیر است که با همان واژگان اصلی دیگر سنگ نبشته ها بکار می رود؛ از آن جمله می توان تغییر موقعیت و عنوان هایش، ابهام هایی در رفتارش در برابر ایزدان، انجام پادافره ها را نام برد. سنگ نبشته ی او در کعبه ی زرتشت که به سنگ نبشته ی شاپور افزوده شده، بی گمان نیازمند اجازه شاه بوده است. این سنگ نبشته که با جزییات همراه است به پیشینه، تغییر عنوان های او می پردازد و در یک نکته ی مهم با KNRb متمایز می شود: در KNRb عنوان او در زمان شاپور "کرتیر موبد و هیربد" و در KKZ ، س ۱۷ و ۳ تنها با عنوان"کرتیر هیربد"

نام رفته است. هم چنین KKZ ارجاع مستقیم به نبشته ی شاپور در بالای خود می دهد، اما در KNRb با ادعای سروری خاص شاپور، این مسئله چندان روشن نیست.

افزون تر اینکه برای نخستین بار شمار آئین های radpassāg با هزینه ی خودش (کرتیر) اعلام می شود؛ از آن جمله ۱۱۳۳ در هرگاه و ۶۷۹۸ در هر سال.

سنگ نبشته ی KNRm نیز درست در کنار سنگ نبشته ی شاپور قرارگرفته و پیوسته و نزدیک با KKZ و KNRb و با بندهایی همانند، چون رونویسی است. باوجود این، شمار آئین های اعلام شده ی radpassāg در KNRm بیش از ۶/۷۹۸ است که زمانی بیش از نه گاه را به عنوان بزرگ ترین گاه نیاز دارد. بسیار دشوار است که این شمارگان را به عنوان دامنه ی گسترده ی فعالیت های کرتیر در این زمینه و در روزگار بهرام دوم بدانیم.

هم چنین کرتیر در KNRm ، بند ۱۴، گفته است که بخشی از فهرست استان های ایران را آورده است؛ این فهرست در KKZ لازم نبوده است، زیرا فهرستی کامل از نام استان ها در سنگ نبشته ی بالایی آن که از آن شاپور است، تکرار می شود. باوجود این، او بهانه ی ارجاع به "سنگ نبشته ی" شاپور در KNRm، بند۳، را با فاصله یکصد یاردی(= ۰/۹۱۴۴ متر) آن به سنگ نبشته ی خویش و آشکار بودن آن را برای هر خواننده ای بایسته می داند.

یکی از آشکارترین تفاوت های میان متن KKZ و KNRm برای نخستین بار در بیان خدمت پسین کرتیر به اردشیر شاهان شاه است. ما می دانیم که کرتیر در

خدمت بهرام دوم، یعنی تا سال ۲۹۳.م بوده است؛ او بایستی قادر به سفر با دیگر کارگزاران برای دیدار با نرسه در پایکولی نیز شده باشد.

ژینیو (۱۹۹۱) : " مکنزی " در بررسی " سنگ نبشته ی نقش رستم " با بررسی موضوع گاه شماری سنگ نبشته های کرتیر، رده بندی درست در برابر رده بندی من (ژینیو ۱۹۷۳) آورده است که به باور من چندان جالب نیست. بنابر باور او (مکنزی) سنگ نبشته ی نقش رجب KNRb نخستین سنگ نبشته است، زیرا در سنجش با دیگر نگار برجسته و یا سنگ نبشته ها، در این سنگ نبشته پیام اصلی موبد ـ تکراری در دیگر سنگ نبشته ها ـ می آید.

پس از آن KKZ "سنگ نبشته ی کعبه ی زرتشت" در رده ی دوم است؛ زیرا شمار آیین ها (ردپساک) نام رفته در این سنگ نبشته بسیار کمتر از همان آیین ها در "نقش رستم و سرمشهد" است. این نابرابری را "مکنزی" یک به نه می داند و از این نابرابری نتیجه می گیرد که در یک دوره ی خاص فعالیت های موبد افزایش یافته است و در نتیجه از آن در گاه شماری سنگ نبشته ها بهره می برد.

هم چنین با توجه به ذکر نام اردشیر در KNRm " نقش رستم" موبد می خواهد که دامنه ی فعالیت های خود را غلو آمیز گسترده تر نشان دهد؛ هرچند در این گفته گمانی نیست، اما بنا به باور من (ژینیو) بهانه ی اصلی [این سنگ نبشته در آنجا] نه تنها به اعتبار سیاست شاپور نخست، که به اعتبارسیاست شاه پیشین او نیز برمی گردد؛ سیاستی که تا نمایش تاج گذاری نرسه ادامه پیداکرد.

هم چنین برای مکنزی، KSM " سنگ نبشته ی سرمشهد " را که به گمانی در شمار آیین های انجام شده با KNRm " سنگ نبشته نقش رستم " برابر و" در عمل هم زمان " است، در رده ی آخرین می گنجاند. این رده بندی چندان جالب

نیست، زیرا نه به داده های باستان شناسی، و نه به ساختارهای تاریخی ـ سیاسی توجه شده است.

با وجود این و بی گمان "نقش رجب" مکانی مهم است. این مکان هرچند در سنجش با "نقش رستم" در درجه ی پایین تری قرار دارد، اما به بهانه ی نزدیکی به استخر یکی از زمینه های نمایش تاج گذاری پادشاهان ساسانی بوده است.

نخستین پادشاه ساسانی [اردشیر] در آنجا نگاربرجسته ی تاج گذاری خود را به نمایش گذاشته است و هم چنین شاپور نخست - چون پدرش - با کارگزارانی بلند رده سوار بر اسب و با نمایش تاج ستانی دیده می شود. این دو نگاربرجسته را در شمار دو نگار برجسته ی بسیار کهن و مربوط به اندکی پس از تاج گذاری شاپور دانسته اند.

اگر "نقش رجب" را با توجه به "نگاره ی" موبد بر سینه کش پرتگاهی" سوا از دیگر نگار برجسته ها باید در نظر گرفت، این تفاوت تنها ظاهری است و هیچ مفهوم دیگری ندارد. آیا می توان چنین پنداشت که در زمان بهرام دوم ـ که کرتیر همه مقام ها و کارگزارهایش را از او دارد ـ او با به نگارش درآوردن نبشته ی چکیده واری از زندگی کرتیر در این محوطه ی پادشاهی موافقت کرده است؟ یعنی محوطه ای که دارای نگاربرجسته های به پادشاهی رسیدن نخستین پادشاهان ساسانی است.

دیگر بهانه ی اصلی که " مکنزی " آورده است، نابرابری شمارآیین های نام رفته در سنگ نبشته هاست. در ŠKZ "کعبه ی زرتشت" (۶۷۹۸ و ۱۱۳۳) بسیار بالا و در برابر درKSM-KNRm " سرمشهد ـ نقش رستم " (با بازسازی ۶۳۳۱۲ و ۱۰۵۵۲) ناشمار است.

بی گمان این شماره ها به هیچ روی نمی تواند، شمار آیین های انجام شده از سوی کرتیر را نشان دهد؛ زیرا در کدام دین می توان به این شمار آیین ها عمل کرد؟

افزون تر این که هزینه های پرداختی برای انجام این آیین ها نیز پرسش برانگیز است. در حقیقت، آمدن این بریده یعنی "بس ردپساک کرده شد" درŠKZ ، س۱٦ را بایستی اصطلاحی عام بشمار آورد که کرتیر درپی آن می خواهد بر آذرانی که با "دارایی خویش نشانیده" پافشاری نماید؛ چیزی که سه بار در همان بند پی در پی می آید و درKSM، س۲٤ و KNRm،س٤٨ با افزون شدن واژگان tā čē خود را نشان می دهد.

" باک "، بنا به گمان من (ژینیو)، بدرستی نشان داده شده است که موبد رعایت همه آیین های درون پادشاهی را سوای" دیگر دهیوهایی که با هزینه های خویش " نکرده است. هم چنین خواست کرتیر این است که هزینه های انجام شده از دارایی شخصی او ذکر شود؛ زیرا بی گمان او در سال های پایانی زندگی بسیار ثروتمند بوده است. افزون اینکه شمار "ردپساک های" هزینه شده بوسیله ی او و دیگر مغان و مریدانش به گونه ی قابل توجه بسی افزون می نماید؛ اما نشان دادن رادی/ بخشندگی خاص او برایش اهمیت بیشتری دارد. موضوعی که همواره در رفتارهای شرقی دیده می شود. هم چنین می توان گمان کرد که نابرابری میان شماره ها نمی تواند میزانی برای گاه نگاری [سنگ نبشته ها] باشد :

کرتیر در سرمشهدـ نقش رستم ، مجموع پیشکش های انجام شده در استان های درون پادشاهی (کشور) را یادآوری کرده است؛ حال آنکه در کعبه ی زرتشت با خرسندی به دیگر کوره های هم جوار نیز اشاره دارد. با وجود این، ریشه شناسی

واژه ی "ردپساک" دشوار و واژه ای دوپهلو است که بنا به پیشنهاد "هینز" (۱۹۷۰) می تواند نشانگر پول هزینه شده برای جشن های فصلی باشد.

در هر حال، گاه شماری پیشنهادی مکنزی با ساختار تاریخی سنگ نبشته ها بی پیوند است. زیرا همه ی این سنگ نبشته ها تنها در زمان بهرام دوم و پس از مرگ بهرام نخست (همان گونه که عنوان "بخت روان" نیز بیان می کند) ایجاد شده است. آشکار است که شاهان شاه، موبد را دعوت کرده است تا در سرمشهد نگارشی از" زندگی، مناصب و کشف شهود" خود را در کنار نگاربرجسته ای ایجاد کند که شاهان شاه را در صحنه ای از شکار و با خانواده ی پادشاهی به نمایش گذاشته است.

خواه چنین باشدو خواه در زمان بهرام دوم نبوده نباشد،تکرار چکیده وار سنگ نبشته ی "سرمشهد" در دیگر محوطه های مهم تر پادشاهی چون نقش رستم و نقش رجب را نمی توان تنها به حساب اعتماد خاندان شاهی بدو گذاشت. بی گمان در نظر گرفتن KSM به عنوان آخرین یادگار کرتیر، چون آب در هاون کوبیدن است..

کوتاه این که، گاه شماری سنگ نبشته ها چنین است: ورود به دایره ی خصوصی خانواده ی پادشاهی با سنگ نبشته ی سرمشهد؛ سپس درپی آن نخستین بخش از اثر خود را در" کعبه ی زرتشت" نگاریده است و بی گمان برای بخش دوم آن در آنجا فضایی کافی نبوده است؛ زیرا سپس او در "نقش رستم" - در کنار کعبه ی زرتشت- رونوشتی کامل از "سرمشهد" را می آورد. در هر دو جای پیشین آسیبی به نگاریده های شاپور و اردشیر وارد نیاورده است. او

یادگارهای خود را با "نقش رجب" ـ که پیکره ی خود را در برابر چشمان دو پادشاه نخستین ساسانی به نگاره آورده است ـ به پایان می برد.

نبشته ی سنگ نبشته ها:

همان گونه که آشکار است، سنگ نبشته های کرتیر دارای دو نگارش متفاوت است: **نخست**، نگارشی که به زندگی نامه ی او می پردازد و با جذابیت چشمگیر تاریخی همراه است؛ زیرا که مهم ترین سنگ نبشته ها در این دوران، از آن پادشاهان است. بخش دوم سنگ نبشته های این رهبر بزرگ دینی - تاریخی به گزارش " کشف شهود" او از آن جهان(مینوی) اختصاص دارد و به تنهایی خود برابر با تمام دیدگاه های شناخته شده در این زمینه از دنیای ایرانی باستان است؛ و من (ژینیو) پیشتر(۱۹۷٤) از آن با اصطلاحی نیک چون " معراج های شمنی "یاد کرده ام.

نگارش بخش نخست:

مرحله های گوناگون زندگی موبدی را بیان می کند که سرشار از افتخار و عنوان هایی است که در زمان چهار پادشاه، پی در پی بدست آورده است. سوای اینکه او انسانی بسیار خودپسند است،" معراج" به ظاهر تاریخی (واقعی) او، در هیچ کدام از منابع دیگر گواهی نمی شود. موبد برای اثبات معراج اش از عملکرد نیرومند خود در جهت منافع کیش مزدیسنا چون گسترش دین، آتشکده ها، برای کاستن از نفوذ آیین های هماورد چون مانویت، مسیحیت و کسانی که به راه

راست آورده شده اند از جمله موبدانی که بر دیگر آیین ها و در برابر با دین بوده اند، بهره برده است. جای شگفتی نیست که پس از هرج و مرج ناشی از پادشاهی کدخدایی اشکانی و در پی آن به قدرت رسیدن ساسانیان، اصلاحاتی در دین مزدیسنا بایسته می بود.

بنظر می رسد که کرتیر توانسته باشد که پرستشگاه های کافران را به پرستشگاه های مزدیسنی تغییر بدهد: "و بت ها ویران شدند و لانه ی دیوان در هم آشفت و گاه و نشیمن ایزدان شد" (کعبه ی زرتشت/۱۱). باید یادآوری کرد که فهرست استان های ذکر شده در این بخش از سنگ نبشته که موقعیت ساختاری پادشاهی را در پایان سده ی سوم نشان می دهد- برخلاف آنچه که خود سنگ نبشته می گوید - دقیقا مربوط به زمان شاپور نیست.

حکم واگذاری " بنای کعبه ی زرتشت" به کرتیر :

به باور من(ژینیو) می توان به برداشتی تاریخی درباره حکم واگذاری "کعبه ی زرتشت" یا دیگر بناهای دینی از سوی شاپور به کرتیر رسید؛ همان گونه که پیشتر آورده ام، این واگذاری از اهمیت این بنا به عنوان مکانی پادشاهی خبر می دهد که پس از پادشاهی دراز مدت شاپور، در زمان بهرام دوم، موبد در تغییر بهره وری این مکان شاهی و دریافت حکم از پادشاه بزرگ موفق بوده است.

از سوی دیگر مفهوم اصطلاح bun xānag "بن خانه" ـ پیشنهادی از سوی لوکونین ـ به باور من درست است، زیرا به همان مکانی مربوط است که KKZ بر آن نگارش شده است.

بخش دوم سنگ نبشته:

نگارش دیدگاه کرتیر درباره ی آن جهان با وجود کارهای "باک"، "برونر" و خود من (ژینیو)، بسی نیکو از سوی "شروو" طرح شده است. در اینجا به تنهایی به چکیده هایی مهم از آن (شروو۱۹۸۳ب) اشاره می رود:

پس از یک مقدمه ی بسیار تکراری که کرتیر به بهانه ی کرفه گریهایش خود را شایسته این معراج دانسته است و - همان گونه که من(۱۹۷٤) نیز پیشتر آورده ام- این ادعا بسیار همانند با سفر ارداویراز است. بنا به گفته ی " شروو" به گمانی موبدnask "نسکی" را ذکر می کند؛ بنا به باور "شروو" او "منثری" را چون موبدی معمولی برای معراج بکارمی برد، زیرا دست کم هیچ نشانه ای از برای منگی او وجود ندارد.

اما بر پایه ی توضیح جدید مکنزی، اصطلاح dwyn mḥly ' تنها نوعی مرگ (ظاهری) است که در آن با lysyk ها برخورد می کنند؛ یعنی نوعی تامل و اندیشه که در آن به سیر و نگارش می پردازند. این سفر مینوی دارای مرحله هایی چون پیداییdēn "دین"، داوری، گذر از پُل، دیدن بهشت ... است که در دیگر منابع نیز [این چیزها] بسی کامل تر از آنچه که "شروو" با نموداری آن را نشان داده است، بیان می شوند.

در پایان با یادآوری آنچه که گذشت و تاکید بر " باور به ایزدان" توجه خواننده را به خواندن سنگ نبشته ی کرتیرجلب می کند.

اما شروو (۱۹۸۳ب) می نویسد که: " برونر" (۱۹۷٤)، "باک" (۱۹۷۸) و " ژینیو" (۱۹۸۱و ۱۹٦۸) تنها به ترجمه ی متن پرداخته اند؛ او تکرار بندها در ساختار این سنگ نبشته را از ابزارهای اهمیت ساخت متن می داند. از دید او ترجمه ی "برونر" و "باک" بدون توجه به نوع پیوند منطقی بین بندها صورت گرفته است. تنها با اندک تفاوتی همین شیوه از سوی "ژینیو" (۱۹۸۱) نیز انجام گرفته است. "شروو" در بخش بندی این سنگ نبشته بخش بندی زیر را داده است. او در تحلیل خود از متن "باک" بهره می برد.

چکیده ی متن:

۱. پیش زمینه و پیش گفتار " کشف شهود/ معراج " (س. ٤-۱).

۲. تدارک "کشف شهود": توصیف پشت های کرتیر، آگاهی درباره ی lysyk ها، روایتی از کشف شهود در عالم dwyn mḥly' (س. ۱۰-۵).

۳. «کشف شهود» (س. ۲۸-۱۱):الف.گذر از کنار دادوران چاه دوزخ (س.۲۰-۱۱).

ب. گذر از پل بر روی چاه دوزخ (س. ۲۲-۲۱).

پ. گذر از کرانه ی مینوی بارگاه اورمزد ؟ (س. ۲۸-۲۳).

٤. فرجام: نتیجه و دریافت های از پی این "کشف شهود "

زبان و سبک سنگ نبشته ها:

در آغاز گفته شد که همه ی این نبشته ها به زبان واحدی و درست در برابر سنگ نبشته های شاهان از آغاز تا نرسه نوشته شده است. آیا این موضوع نشان از یک هویت ریشه دار زبان شناسانه است یا به عبارتی ساده تر موبدان موید هیچ ابزاری برای برگردان سنگ نبشته های خود از فارسی میانه یا بهره گیری از ابزارهای جانشین را نداشته است؟ از دید" لوکونین" (۱۹۶۹) بهره گیری از زبانی واحد بیانگر نوعی اقدام اصلاح طلبانه در مزدیسنا از مرکزاستخر به برابری با دیگر مرکزهای پرجمعیت زرتشتی چون نسا در پارت است؛ دیدگاهی که" هومباخ" نیز بدان تاکید دارد. این دیدگاه را می توان یک ژرف نگری بسیار بجا نامید. افزون تر می توان گمان برد که - همان گونه که پیشتر بیان کرده ام- جامعه روحانی مزدیسنی، باتوجه به متن های برجای مانده از این گروه، نتوانسته است از چندین زبان بهره ببرد؛ این متن ها براساس یک سنت تجربی اولیه به نگارش آمده و زمانی که مانی ضرورت بهره گیری از چندین زبان در آموزش را بایسته دانست، جامعه مزدیسنی درمانده و توان بهره گیری از آن را نداشته است.

نبشته های کرتیر دارای دو ویژگی " ساختارمندی نیرومند" و" تکرار" است. هر سنگ نبشته در درون خود دارای نوعی پیوستگی(وحدت) است که دارای این بخش ها است: در بخش نخست، موبد به شرح زندگی خود به گونه ی

گاهشمارانه می پردازد؛ سپس به کارکرد خود در درازنای پادشاهی می پردازد که ازدید فضا سازی و هماهنگی با آن شرایط زمانی که شرح می دهد ، هیچ مشکلی ندارد. به همین دلیل، "شروو" طرحی از بخش دوم را که چون بخش نخست هرنبشته شامل یک مقدمه و نتیجه های مشخص است را نشان می دهد.

از سوی دیگر، تکرار در سرتاسرنبشته ها دیده می شود. این تکرارها در همه جا، بویژه در مقدمه ی شرح کشف شهود که اندیشه ی اصلی او بیان می شود و می توان آن را تنها در چند واژه بیان کرد، دیده می شود. این دو ویژگی به گمان من تحت تاثیر قطعاتی از قطعات گفتاری و نشان از تاثیر آئین گفتاری برآئین نوشتاری است که در اینجا تنها سنگ نبشته ها شاهد آن هستند. پیام تکراری نبشته ها در تمام سنگ نبشته ها به گونه ی یک " فریاد یاری " دیده می شود؛ زیرا گروهی اندک می توانستند این نبشته ها را بخوانند و بفهمند؛ زیرا همان گونه که منابع مانوی و مسیحی نشان داده اند، به گمانی نیرومند در این دوره هیچ متن نبشتاری دینی به اوستایی یا پهلوی وجود نداشته است.

کوتاه سخن اینکه در متنی پارتی از" آموزش راه ها " نام رفته است. یک Gundeš، "سرور" را می پرسد که نخستین نبشته در میان نبشته های (kadāmdibīrift : تحت لفظی یعنی" هنر دبیری") گیهان کدام است. مانی او را پاسخ می دهد که سه نبشته اند: هندی، سریانی و یونانی. هرچند در ادامه ، متن دچار افتادگی است، اما آشکار است که نام نبشته ی ایرانی وجود ندارد؛ زیرا هیچ متن نبشتاری ایرانی چون متن های سنسکریت، سریانی و یونانی وجود نداشته است.

این نمونه هم بسیار پراهمیت و هم از کهنگی آن سخن دارد. واقعیت آن ، بوسیله ی دیگر متن مانوی قبطی تایید می شود؛ در قطعه ای از کفالایا/ Kephalai Dublin که مانی با همانGundeš همپرسگی می کند. این قطعه بتازگی بوسیله ی "تاردیو" معرفی شده است.

این اثر در شهر و یا در نزدیکی " لیکوپولیس" و در دوره های پایانی سده ی سوم و روزهای پس از مرگ مانی تدوین شده که بایستی به زمانی که کرتیر سنگ نبشته هایش را نگاریده نزدیک باشد.

هم چنین بهانه ای دیگر نیز ـ که تاکنون به باور من بدان پرداخته نشده است ـ برای رد تصور وجود اوستای اشکانی یا پهلوی نبشته های پیش- ساسانی وجود دارد:

در سده ی چهارم روحانی(کشیش) کلیسای "سنت باسیل" تائید می کند که مزدیسنان دارای منابع نبشتاری نیستند:

"کشیش برای مزدیسنان نه کتاب و نه اصول دینی می شناسد، تنها آئین انتقال "کفرآمیز" دهن به گوش (گفتاری)، پدر به پسررا می شناسد"

هرچند ساخت این قطعه، ساختی جدلی است، اما بخوبی روایی سنت گفتاری در میان مغان را نشان می دهد.

در طرحی که "شروو" در زمینه ی گفتاری بودن ارائه کرده است، بخوبی موضوع های روایی مشترک میان سنگ نبشته های هخامنشی و ساسانی را نشان داده است: از جمله می توان برای نمونه به چگونگی برشمردن زنجیره نامه ی خانوادگی پادشاهان، اصطلاح های همانند توصیف پادشاهی، ویژگی های اهورایی یک شاه نیک و چگونگی دهیو در زیر پادشاهی چنان شاهی –و چنان که پیشتر آمد - پیام

متن و تشویق دبیر سنگ نبشته در پی آن اشاره کرد ؛ حتی در نوع فرمان شاهان نیز واژگانی بسیار همانند بکار رفته است.

اگر این همانند برشماری ها درست و مناسب است، پس از دید من(ژینیو) دیگر نمی توان پنداشت که: "این (شروو/۱۹۸۵) بایستی بخشی از مجموعه ی نخستین ادبیات ساسانی به گونه نبشتاری یا گفتاری باشد که به گمانی ریشه ی آن به دوران پیش هخامنشی برمی گردد" اگر مفهوم آن یادآور یک سنت نبشتاری – که نمی تواند درست باشد - و نه کتیبه ای است، پس نمی تواند با آنچه که من پیشتر یادآور شدم منطبق باشد، زیرا در این صورت تمام امید من در وجود متن های دست نویس پیش از سده ی سوم روزگار ساسانی باطل خواهد بود. متن مانوی که "شروو" از آن استفاده کرده نمی تواند چندان ثابت کند که از (زمان داریوش؟) نوعی ادبیات ؟ نبشتاری وجود داشته است؛ هرچند که هیچ گونه ادبیات زرتشتی [نبشتاری] نبوده است.

همانندی و برابری سنگ نبشته ها :

(مکنزی۱۹۸۹) : خوشبختانه سطرهای ۱۶-۱ KKZ به گونه ی کامل با بخش اول از KNRm از سطرهای ۴۹-۱ و KSM سطرهای ۲۴-۱ تطبیق دارد.

از سطر ۲۵ به بعد KSM متن دارای سلامت است و هم چنین به یاری KNRm سطرهای ۷۴-۴۹ امکان کامل شدن آن است. سپسین از سطر ۵۲ KSM با بخش بزرگی از KNRb سطرهای ۳۱-۹ مطابق است؛ در KSM افتادگی دو بند از متن آشکار است؛ اما درباره ی سطرهای پایانی KNRm ، از

۸۰*- ٦٦ ، تنها حرف هایی اندک و منهدم شده ـ که به سختی یک واژه کامل را شکل می دهد ـ قابل دیدن است و این برای سنجش پایان سطرهای KSM و KNRb کافی است.

"ژینیو" (۱۹٦۸) نیز در نمودار زیر به همانندی این سنگ نبشته ها پرداخته است :

سرمشهد/بخش نخست/سطر ۲۵-۱ === کعبه ی زرتشت/سطر ۱٦-۱

سرمشهد/بخش دوم/ سطر ۲۸-۲۵ === نقش رجب/ به ظاهر با سطر ۸-۱

---------------- ۵۲-۲۹ === نگارش رستاخیز شناسی.

---------------- (٦۰؟) یا ۵۸-۵۳ === نقش رجب/سطر ۳۱-۹

سنگ نبشته ی نقش رجب (KNRb) :

حرف نویسی :

1.W 'NH krtyr BYN štry PWN lštyḥ y [1]'pḥlsty ḤWHm W yzd'n

2. W MR'ḤYn ḥwplst'y W ḥwk'mky YḤWWN ḤWHm 'Pm 'L yzd'n lwny ḤN'c

3. 'wgwn ptwḥyt 'YK ḤT 'ywb'ly yzd'n 'NH krtyr PWN zyndk'n PWN

4.'gl'dyḥy p'tk'sy krty ḤWHm [2]'wgwnm plwnc 'L wtlt'n lwny wḥyšty

5. W dwšḥwy cḥlky MḤWḤYt W LZNHc kltkn l'dy cygwn BYN štly klyty LZNHc

6. l'dy plwny MH gwnky ḤWH ZKm MḤWḤYt 'YKš QDM wst'ḥwtly YḤWWN W ZK

7. 'wgwn cygwn LY 'L yzd'n lwny ptwḥyt 'Pm nyš'n ḤNḤTWN [3] ['w]gwnmš

8. wḥyšty W dwšḥwy W LZNH krtkn 'lt'dyḥy W dlwndyḥy cḥlky

9. MḤWḤYt BR'm 'ḤR ḤT 'ywb'ly yzd'n ZNHc [4]CBW [5]ZY < ʿL> wtlt'n

10. lwny ZNH 'wgwn MḤWḤYt 'DYN yzd'n KBYR ḥwplst'tly W ḥwk'mktly

11. YḤWWN ḤWHm W PWN NPŠHc lwb'n l'tytly W l'stytly YḤWWN

12. ḤWHm W QDM ZNHc yšty W kltkn ZY BYN štly kylyt KBYR

13. wst'ḥwtly YḤWWN ḤWHm W MNW ZNH n'mky ḤZYTNt

14. W ptpwls't ZK PWN yzd'n W MRʿḤYn W NPŠH lwb'n l'ty

15. W l'sty 'yw YḤWWN W [6]QDMc ZNH yšty W krtkn W dyny mzdysn

16. MH KʿN PWN zyndk'n kylyt wst'ḥwtly 'yw YḤWWN W [p]lwny

17. MNDʿM [7]nyḥ[l] plm'n 'L 'yw YḤWWN MH wclty 'yw YDʿYTN 'YK

18. wḥyšty 'YTY W dwšḥwy 'YTY W MNW klpkly ZK pl'c ʿL [8]wḥyšty

19. ʿZLWN W MNW bckly ZK ʿL dwšḥwy LMYTN W MNW klpkly ḤWH W QDM

20. klpky TBw SGYTNt ʿLH LZNH 'stwndy tny ḥwsl<w>byḥy W 'p'tyḥy

21. YḤMTWNt 'Pš ʿLH 'stwndy lwb'n 'lt'dyḥy QDM YḤMTWNt

22. cygwn LY krtyr [9]YḤMTWN 'Pm ZNH n'mky LḤN'c l'dy npšty 'YK

23. MH LY krtyr MN KZY 'wlwny MN štldr'n W MRʿḤYn KBYR 'twr'n

24. W mgwny gty p'tḥštly ḤTYMWN 'Pm KBYR NPŠH ŠM [10]gyw'kyḥy

25. QDM gty p'tḥštly W m't<gd>'n YKTYBWN YKʿYMWNt 'YK MNW pl'stly

26. ʿDN' p'tḥštly m'tgd'n 'ywp gtky 'ywp 'ḤRN n'mky ḤZYTNt ZK

27. YDʿYTNt 'YK 'NH ZK krtyr ḤWHm ZY šḥpwḥry MLK'n MLK' krtyr ZY

28. mgwpt W 'yḥrpt ŠM klty ḤWHm W 'wḥrmzdy MLK'n MLK' W wlḥl'n MLK'n

29. MLK' ZY šḥpwḥrkn krtry ZY 'wḥrmzdy mgwpt ŠM klty ḤWHm W wlḥl'n

30. MLK'n <MLK'> ZY wlḥl'nkn krtyr ZY bwḥtlwb'n wlḥl'n [11]ZY 'wḥrmzdy mgwpt ŠM klty

31. ḤWHm npšty bwḥtky dpywr [12] <ZY> krtyr ZY MR'ḤY

ترجمه:

۱. پس[۱۳] من کرتیر در شهر[۱٤] (کشور) به راستی کامکاربوده ام[۱۵] و [در برابر] ایزدان

۲. و خدایگان، نیک پریستار[۱٦] و نیک کامه بوده ام. و من از ایزدان این را نیز

۳. درخواست کردم که : " اگر یک بار ایزدان[۱۷](یا: ای ایزدان ،برایم انجام دهید) من کرتیر را در میان زندگان

٤. به ارج جای دهند ، سپس مرا در آن سوی (آن جهان)، در جهان درگذشتگان، نیز بنمائید و چاره ی[۱۸](راه)[رسیدن] به بهشت

۵. و دوزخ را؛ و این نیز به بهانه ی این کارهای دینی(خدمات)[۱۹] که بدان گونه درکشور انجام گرفته است.

٦. و نیز به همان بهانه، در آن سوی[۲۰] به من بنمائید،چگونه خواهد بود[۲۱]، به گونه ی که من در این باره[۲۲] بی گمان (گستاخ) بشوم، و

۷. درست همان گونه که از ایزدان خواسته بودم و مرا [پیشتر]بنمود[۲۳]

۸. و نیز مرا بنمایند راه[رسیدن] به بهشت و دوزخ را و چگونگی ارتایی(رستگاری) و دروندی (تبهکاری)[۲٤] را به بهانه ی این خدمات (کردگان)

۹. پس، بعد از آن که ایزدان، مرا این چیزهای آن جهان در گذشتگان نمایاندند

۱۰. آنگاه، من نیز بدان ایزدان نیک پریستارتر و نیک کامه تر شدم

۱۱. و بر روان خویش رادتر و راست تر شدم

۱۲. و نیز به یسنا ها[۲۵] و [دیگر] کرفه گریها که در شهر انجام شده است

۱۳. بس گستاخ تر شدم. و آن که این نامه (سنگ نبشته) بیند

۱٤. و بخواند، او باشد در برابر ایزدان و خدایگان و روان خویش راد

۱۵. و راست؛ و نیز در[برابر] این یسنا ها و کرفه گریها و دین مزدیسنا

۱٦. که هم اکنون در میان زندگان انجام می شود، گستاخ تر باشد ، و

۱۷. آن که بی باور[۲٦] نباشد به چیزهای آن جهانی، زیرا او بی گمان باورخواهد داشت که

۱۸. بهشتی است و دوزخی است؛ و آن که کرفه کر، او به بهشت فراز

۱۹. خواهد شد و آن که دروند است به دوزخ افکنده خواهد شد.و آن که کرفه کر است و به

۲۰. نیکویی بر کرفه می رود، به تن اسنوند اش خسروی و آبادی

۲۱. برسد و روان[۲۷] اسنوند اش را ارتایی(رستگاری)برسد

۲۲. همانند آنچه به من کرتیررسید. و من این نامه را بدین بهانه نوشته ام تا همان گونه

۲۳. که[۲۸] من کرتیر از دیرباز، بس آذران

٢٤. و مغان وصیت نامه ها[٢٩] پیمان نامه ها ی (مربوط) به آذران و مغان[٣٠] (هم پیوند) با شهرداران[٣١] و خدایگان مهر کردم؛ نام خویش را بس گواهی در جاهای (گوناگون)

٢٥. بروصیت نامه ها، پیمان نامه ها و مادیگان (گزارش ها) نوشته ام، تا آن که، فرازتر

٢٦. زمان (آینده) پیمان نامه،مادیگان یا وصیت نامه یا دیگر نبشته ای را ببیند، او

٢٧. بداند که من آن کرتیرم که شاپور شاهان شاه" کرتیر

٢٨. موبد و هیربد[٣٢] " نام کرد و هرمزد شاهان شاه و بهرام شاهان

٢٩. شاه شاپورگان[٣٣] "کرتیر موبد[٣٤] هرمزد " نام کردند و بهرام

٣٠. شاهان شاه بهرامگان " کرتیر، موبد بخت روان(سعادتمند) بهرام[٣٥] و هرمزد " نام کرد.

٣١. نوشته شد[بدست] بختک[٣٦] ، دبیر[٣٧] کرتیر خدای.

یادداشت (ژینیو ۱۹۹۱ ،صص۳۹-۳۶) :

١. به جای pḫ(s) ty در واژه نامه، ص ٣١.

٢. به جای w[g]wnm’ در واژه نامه، ص١٧.

٣. سنگ نگار به نادرست wgwmš’ * نوشته است.

٤. به جای CB[W] در واژه نامه، ص ٢١.

٥. در واژه نامه از قلم افتاده است، ص ٣٩.

٦ به نادرست QDMh* نگاریده است؛ قس. واژه نامه، ص ٣٣.

٧. به جای nyḥ[l] plm’n[k] در واژه نامه، ص ٣٠. حرف k که در نسخه ی "هنینگ" قابل دیدن است ، در روی کاغذ (نوشته) به هیچ عنوان نیامده است. هم چنین این گونه به همانند خود در KSM س ٥٥ نزدیک است.

٨ به نادرست dwsḥwy* آمده است.

٩. به جای YHḤMTWNt در واژه نامه ص ٣٧.

١٠. به نادرست gyw’kycy نوشته شده است (قس.مکنزی ٢٩٦/ ١٩٨٢).

١١. حرف Y بسی بد نگارش شده و تنها پایه ی عمودی آن دیده می شود.

١٢. این بازسازی ناگمانی نیست؛ در برابر، در سطر پیشین واژه ی MLK’ فراموش شده است.

١٣. حرف پیوند W= ud که آغازین همه ی سنگ نبشته های موبد بدان است، نمی تواند چندان در مفهوم "و" باشد.

١٤. همان گونه که" فرای" بیان کرده است واژه ی šahr می تواند در معنی های گوناگونی چون " کشور ، پادشاهی ، کرانه ی پادشاهی ، مردم "بکار رود.

١٥. "شروو" (پایکولی) بدرستی معنی واژه ی pḥlsty را نشان داده است.

١٦. من گونه ی paristā ، ستاک مضارع paristādan ،در معنی" پرستیدن ،ستودن"رامی پذیرم؛ زیرا مفهوم" مطیع " (ژینیو ١٩٧٢،مکنزی ١٩٨٢) چندان مناسب نیست.

١٧. آن گونه که شروو در ترجمه ی NPi ، ص٥٩ – با برگردان تمام بند – عبارت " اگر یکبار" (مکنزی ١٩٨٩: " اگر یکبار ") را در مفهوم " زیرا " گرفته است ، چندان درست نیست.

۱۸. شروو در ترجمه ی NPi ، ص۵۹ آن را به " * شکل " و مکنزی (۱۹۸۲) به "مفهوم ؟ " و (۱۹۸۹) به " طبیعت/ سرشت " برگردانده اند. اگر مفهوم شکل ، زمینه ، طبیعت " با čihrag هم پیوند است – که ترجیح هم دارد – من (ژینیو۱۹۷۳ / ۱۹۶۹) نیز چندین بار پیشتر بیان کرده ام که به بهانه ی نگارشی و به بهانه ی بسیار قوی čḥlky/ č'lky (با اختلاط ' / ḥ) بایستی نمایانگر čārag باشد.

۱۹. آشکارا به مفهوم خدمات دینی و پیشکش ها است (نک.باک ۹۸۸).

۲۰. برای گونه های ترکیبی با rōn " شروو" (نک.NPi ، ص ۵۰) توضیح مرا(۱۹۷۲الف) در باره ی ōrōn تصحیح کرده است. فکر می کنم که parrōn درست در معنی" آن سوی / آن جهان" است و نه در معنی" از این پس / سپس"

۲۱. برخلاف آنچه که مکنزی (۱۹۸۲) فکرمی کند ، کرتیر در جستجوی دریافت (درک)چگونگی کردگان دینی/ خدمات دینی در آن جهان نیست، بلکه به مفهوم ساده ی جستجوی چگونگی اجرای آنها در آن سوی است.

۲۲. اصطلا ح QDM š-" در این باره، در این زمینه " از سوی مکنزی (۱۹۸۲) ترجمه نشده است.

۲۳. از دید من ،پیشنهاد شروو (NPi ، ص ۲۴-۲۳) در بیان nišān nihād به عنوان مترادف ptwḥyty در مفهوم " درخواست کردن ، دعا کردن"، با بی گمانی همراه نیست. به باور من ،آن تنها یک جمله ی معترضه است که با آن موبد یادآور می شود که پیشتر از این " درخواست یاری از ایزدان " سخن گفته است.

۲۴. بی گمان واژگان ardāyīh و druvandīh در این بافت رستاخیز شناسی به "آن سوی /آن جهان" برمی گردد و نه به ارتایی و دروندی در این جهان.

۲۵. به گمان من واژه ی yašt در اینجا در مفهومی که ما امروزه می شناسیم(یشت)، نیست؛ و منظوراز kirdagān بایستی پیشکش هایی چون" درون، ویسپرد".. باشد.

ریشه شناسی پیشنهادی باک (۱۹۸۸) مغشوش است. تصور صفتی این واژه با agān- (که پسوندی در اصل برای دلالت بر نام های جغرافیایی و مردم شناسی است) چندان جالب نیست. Kirdagān (ونه kirdegān ؛ هر چند این واژه با – e – قابل اثبات نیست) تنها یک صفت مفعولی ساده است که به گونه ی فاعلی جمع kṛtaka-āna * بکار رفته است.

۲۶. شروو (NPi ،ص۱۱۶) پیشنهاد می دهد که این واژه– یعنی بخش دوم – را بهparmān درمعنی " اندیشه/ باور" بگیریم که بسی بهتر از مفهوم" فرمان" است که تا به امروز مورد پذیرش بوده است.

۲۷. بکارگیری مفهوم واژه ی"استوند/استخوان"در کنار روان دارای نشانه های"شمنی" است(ژینیو ۱۹۷۹). در اینجا واژه ی ardāyīh دارای همان ارزش رستاخیز شناسی پیشین است.

۲۸. ضمیر čē را – همان گونه که شروو(NPi ، ص۱۰۱) فکر کرده است – می توان ضمیر موصولی گرفت. مکنزی (۱۹۸۲) آن را به" چون" برگردانده که چندان جالب نیست.

۲۹. همان گونه که روشن است واژه ی gty از سریانی gt' می آید. به تازگی" دستور میرزا " (۱۹۸۹) تلاش نموده تا این واژه را به yty =yate و gtky را به

ytky بخواند و آن را با پهلوی (کتاب های پهلوی) jadag " قسمت ، روزی " بسنجد ؛ اما گونه ی متفاوت نبشتاری g و y در خط مانع پذیرش چنین دیدگاهی است.

۳۰. واژه ی mgwny نمی تواند صفتی در مفهوم" مربوط به مغان، مغانی"(میرزا، ص ۱۰۷) باشد ؛ بلکه یک مفعول ساده ی جمع است، همان گونه که شروو(۱۹۸۳) نشان داده است.مکنزی (۱۹۸۹) و بر اساس کار من (ژینیو ۱۹۸۲) با تصحیح خوانش از من بر روی مهر شماره ی 00.25 – مهری به گمان متاخر – بسی نیکو به سنجش پایانه ی جمع آن واژه یعنی ūn- (در dwšmnwny) و mgwny پرداخته است. این نمونه بیانگر آن است که این حالت های جمع مفعولی در کنار پایانه های ān- بکار می رفته است.

۳۱. šahrdārān همان کسانی اند که شاهک نشین ها را اداره می کردند؛ یعنی همان ویسپورانی که در ŠKZ ذکر شده اند

۳۲. به همین بهانه است که موبد می گوید که درزمان شاپور این دو عنوان را بدست آورده است ؛ درŠKZ ، س ۳٤ – و برخلاف همه ی دیگر منابع – او تنها با عنوان hērbed آمده است

و بر پایه ی KKZ ، س۳ روشن است که کرتیر در زمان شاپور پایگاهی بیش آنچه ذکر شد نداشته است؛ نیز درKKZ س۱۷ .با KSM همانند است، هر چند این یکی دارای افتادگی هایی است. این موضوع می تواند بهترین نمونه برای ترتیب یک واقعیت تاریخی – بنا به گفته ی خودش / کرتیر در پیشتر – در حکم واگذاری کعبه ی زرتشت از سوی شاپور بدو باشد.

۳۳. این واژه در حالت جمع است؛ چون هرمزد و بهرام نخست ، هر دو تن پسران شاپور اند.

۳٤. نک. Grenet 1990/88. (نک.پیشتر).

۳۵. "باک" (۱۹۷۸) و "مکنزی" (۱۹۸۲) برخلاف ریشه شناسی روشن (بوخته bōxt) ترجمه ی نادرست " بوختار روان بهرام" را پی می گیرند.همان گونه که پیشتر(۱۹۷۲ ب،۹۸٦) پیشنهاد داده ام،این تنها یک عنوان افتخاری (که به نامی خاص تغیر کرده) است که بهرام دوم به احترام پدر مینو روانش یعنی بهرام نخست که این عنوان را واگذار کرد ، پاس داشته است و بنا براین به مفهوم " بوخته یا نیک بخت " است یادداشت" مکنزی" (۱۹۸۲) دارای تناقض هایی است زیرا او نیز به پیروی از" باک" یکبار -bwḥt را اسم عامل و هم زمان، آن را حالتی فاعلی برای این صفت مفعولی در نظر می گیرد. این حالت نا شدنی حتی در ترکیب نام های خاص سه واژه ای نیز دیده نمی شود." مکنزی" این دیدگاه خود را در ۱۹۸۹تکرار کرده است.

۳٦. این نام نویسنده و نگارنده ی سنگ نبشته است که در دیگر سنگ نبشته ها نیامده است ؛ هر چند افتادگی های[موجود در دیگر سنگ نبشته ها] اجازه ی اظهار نظر بیشتر ی را نمی دهد.

۳۷. هر چند در اینجا می توان نبود یک ZY را حس کرد ، اما وجود آن بسیار بایسته نیست؛ زیرا هر دو توضیح پایانی بدرستی در کنار هم قرار گرفته اند.

ک نبشته ی سر مشهد (KSM)

نویسی :

1. […] ’rtḥ[štr MLK]’n [ML]K’ [W] (šḥpẖh ry M
… … ḥ]wḥ[l] st’y [W] ḥ […] P[…]
2. [… M]RK’ PWN kl[tk’]n Z[Y yz]d’n PWN BB
[…] w(’) [‘]L gyw’k ḥ[…] k’mg’ly W p’tḥ[š’y …
W p[…]
3. […]’n ZY yzd’n [’]pz[’dyḥy] W KBYR ’twry [ZK…
’wlw ’ḥmy W ptyḥw[y] YḤ[WW]N[t] .B .. ’twr’n W
mgwny p’tḥ(štry) […] (T)WN […]
4. […] m’tg[d’n M]H ‘LH ‘DN’ QDM šḥp[wḥr
M]LK’n … P[WN] (B).. [ḥ’]mḥšt[ry] gyw’k ‘L gyw’k
krty ‘LH ḤN’ ’[wgwḥ QDM npšty YK‘YM[WNt
M]RK’n MRK’ [… ’wḥr]mzdy […]
5. […] PWN … [YK‘]YMWNt ’Pm ’wḥr[mzdy …]
’Pm g[’]sy [W] p[tḥ]šly ’p[lt]ly ‘BYDWN [’]Pm
PWN BB’ W št(ly) [‘]L [… k]ltk’n […]
(k’mk’)lytry (…)
6. [… ‘B]YDWNt ŠM … ’wḥwrmzdy m[gw]pt […]
PWN ZK ‘DN’ š[tr]y ‘L [štry] gyw[’k ‘L g]yw’[k]
KBYR kltk’n ZY yzd’n [’]pz’[dyḥy …] –WNd W
K[B]Y[R] mgw[GBR’ … Y]ḤWWNt W K […]
7. […] p’tḥš[t]ry [ḤT]YMW[Nt] W gty W p’(tḥštry) […
’[wḥr]mzdy MRK[’n M]RK’ PWN BB’ W ’mḥštry gyw
‘L gyw’k (k)l[t]y […]YK‘YMWNt ’Y[K …m]gwpt W .. (
…
8. [… M]RK’n M[Rk’] .. bgd’n g[’]sy [‘ZL]WN W
wl[ḥl’n … B]RH W ’wḥrmzdy [MRK]’n MRK’ … P[W

… YK‘YMWNt ’Pm wlḥl’nc M …W ptḥšly […] W štry [
…]
9. […] gyw’k PWN [kl]tk[’n] ZY y[zd’n] .. [g]wnky […
Z]K ‘DN’ [š]… [‘L] [š]t[l]y g[yw]’[k …]R kltk[’n ZY
y]zd’n [’p]z’dyḥy W KBYR ’twry […]-my W ptyḥwy
[… p’t]ḥštr[y …]
10. […] p’tḥštry W [m’]tg[d]’n MH ‘LH ‘DN’ […]
(rt) … ’wgwn Q[DM] n[pš]ty Y[K … ’w]ḥrmzdy mgwpt
W ’ḤR ’YK wlḥl’[n …] W wlḥl’[n … š]try l’ty
11. [… mt]lp’n W ḥwkly W kr[pkly] … štry YK‘MWNt
…] NPŠH lw[b’n] l’dy ZKm … [’]pltry g[’s]y [W
pt]ḥšly ‘BYDWN ’Pm g’[sy W] P[tḥšly …](tr)(… ḥ’mḥš)try
PWN kltk’[n]
12. [… k’mk’l]ytry W p’tḥ[š]’(dtry) … [’]YK cygwn K[…
m]gwpt W d’tw[bl] (‘B) […] ’rtḥ[š]tr W ’nḥyt ZY
MR‘T’ […] mgwpt W (št)ry
13. […] ‘[L] gyw’k …(t) […]y mzdysn W mgwGBR’
BYN št(ry) … (hš).. [Y]Ḥ[WW]Nt W y[zd]’n W MY’
W ’twry W gw[s]p[ndy …] (TWN) […]ḥy W bštyḥy
14. […] WN W kyšy ZY ’[ḥlmny …] W y[ḥw]dy …
blmny W n’cl’y W klstyd’n [… št]ry MḤYTN
YḤW(WNd) W ’[wz]dysy […] ‘L štry gyw’k […]
15. [… klt]k’n ZY yzd[’n …] (n) [… pty]ḥwy YḤWWNt
W KBYR ’t(wr’n) […] ḤTYMWNt W gty W
p’tḥšt[ry … ‘]LH QDM KN npš[ty]
16. [… k]rtyr ZY bwḥ(tlwbn) [… kr]tyr MN KZY […
M]R‘ḤYn W NPŠH lwb’n l’dy […] ’Pm KBYR
’twr’n W m(gwny) [… nw]tḥštrk[n] (W ’twrptk’n)
17. (W spḥ’n) [W] l[d]y W [kl]m[’n …]l [… pr]’c ‘L
pškpwly ptyḥ(wy) (k)[… ’]nyr’nštr[y] ’twry W

mgwGBR' […] (sy) [… M]RK'n [MRK' Y]ḤMTWN (')nd(ywky)
18. […] (sw)l[y]'y štr(y) [… k]lk'y nsngy kyslyd'y štr(dstn) [… š]t[ry] W MH QDM kpwtky'y n[s]n(gy) …] W '… W wlwc'n W 'l(d)'n W bl's[kn] '[D]
19. […]'n BB' […]'[… 'P]š [w]ltky W 'twrs[wḥty …] TMHc[m] PWN prm'n […] (štry) [YHWWN ZKm] wn'lšny [k]r(ty)
20. [… z]yd'n[y …] (L 'W) 'L NPŠ[H] .t .. […] 'Pm dyny mzdy[s]n W m(gw) […]l … ..(ty) W 'l[swmwky W gw]mrc'k [GBR']
21.[…]n P[W]N dyny […] (pḥl)sty 'L[H … MḤ]YTN 'Pm nḥ(lwsty) [… ŠP]YR [kr]ty ḤWHnd 'Pm KBYR [… pw[št]y (ZY) y[zd']n W M[R]K'[n] M[RK]' … krt(y)
22. […] KBYR 't(wry) [… kr]ty W KBYR '[…] (WW). (Z)K 's(tw'n) [Y]ḤW(WN W KBYR) [YḤ]WWN MNW kyšy ZY [Š](DY)'[n … ŠB]KW[N] 'Pš kyšy ZY yzd'n ['Ḥ]DWN W KBYR […]
23. [… g]wnky …y (')[…] ('pz)wty W 'p(ltly) [… n']mky L' [n]p(šty)… (npš)ty (Ḥ)WH 'DYN KBYR YḤWWN Ḥ[WH] '… P … BY[T'] … [g]y w'k KB[Y]R 'twry ZY wl[ḥl'n] (nš')sty (')..
24. [… BY]T' g('sy 'L) g('sy …) XX XX X (I I) […] ('ky) XX XX XX I I I M [II …] [š]try 'D MH PWN NPŠ[H] [BY]T' 'H[RN]c krtk'n [… K]BYR krty ZY [m] ḤT QDM Z[NH] n'mky np[šty]
25. [… Ḥ]WH
25. BR['] … (wḥ) c[…] MR'Ḥ[Yn …](m)ky YḤWWN ḤWH(m) [… d'n] W [M]R'ḤYn LB' 'gl'dyḥy W ptḥ[š]ly

QDM […] (zynd)kn BYN štry … 'gl'dy[ḥy] p'tk'ḥy YḤWWN […]
26. [… 'L] yzd'n lwny ptwḥyt [… y]zd'n (')[NH … 'g]l'[dyḥy …] (ḤW)Hm…[c] ḤT LKWM yzd'n YDHn ḤWH '[DYN]m 'L wtlt'[n]c [lwny] …H [y]šty W krtk'n l'[dy] (cygwn) BYṆ štry klyt[y] 'Pm lwb'n
27 […] W dlwnd[yḥy] (ZKm 'L) [… M]ḤWHYt […]wn (LY) MN KZY [']wrwny p[…] ('P)m yzd'n [l]ncy W 'wd'my wt'lty 'wg[wn](c) plwny 'L wtl(t'n lwny) [M]ND'M BYN wyḥtly W wst'ḥwtly YḤWWn 'YK 'ḤRN
28. [… p]tpwrs't ZK QD[M …]n p[…] w[s]t'ḥwtry [… ']L (yz)[d]'n [lw]ny p[tw]yḥty 'DYNm ḤN' nyš['n] ḤNHTWN 'YK (ḤT LKWM yzd'n) [Y]DHn ḤWH 'DYN[m] wḥ yšty W [d]y ḥ[wy] c'lky
29. […]sky nm'dty 'YK '[N](ŠWT)['] […]H '[…] 'lt'y [ZK NPŠH …] ptwky/pt<y>rky Y'TWNt W MNW 'lt'y 'LH ZK NPŠH dyny 'L wḥ[yšty] (DBLWN) W MNW dlwndy 'LHc ZK NPŠH [d]yny '[L] d[wḥ wy] […]
30. [… ?] ('yw) YḤWWN 'YK 'LH '[D]N' '[MT … N]PŠ[H … Y']TWNt W ḤT ['l]'[y …] [NP]ŠH dyny ZK 'wgwn pyt'k 'yw YḤWWN cygwn MNW 'L wḥ(y)šty [lw]ny 'ZLWNt W ḤT dlwndy ḤWHn 'DYNm (ZK 'wgwn pyt'k)
31. […] DBLWN 'Pm 'M[T …]k'n W (d)[…] (zy)wn(d)kn klyty […] [']L wtl[t]'n [lw]ny pwrsyt '[D]YNm 'pc'ly krtk'n krty W [BYN] p'lsy W skst'n W 'Ḥ(RN) [š]try (št)[ry] KBYR m[g]w (GBR')
32. […] 'MTm yzd'n ZNH 'wgwn ptw[ḥyt] […] (c) n'(mky) [...] YK'YMWNt 'Pm [… šḥ]pwh[r]y MRK'n

MRK’ ’dwyn mḥly krty krtk’n ZY yzd’n W NPŠH
lwb’n l’dy ’YK ’lt’d[y] [ḤW]Hn W ḤT dlwnd[y]
Ḥ(WHn)
33. […] (‘)Ḥ[DWNn] PWN LḤN’c YK‘YMWN Ḥ(WH)r
’YK Ḥ[T …] L[KW]M yzdty K‘N ‘L wḷlt’n …]
(’)[…M]ḤWḤYt ’DYNc ZNH kyšy ZY LKWM yzd’n
YḤSNN W ḤT dlwndy ḤWHn ’Pm LKWM yzdty K‘N ‘L
[wt]lt’n lw[ny] d[lwn]dyḥy
34. […] Z[… M]N LKWM yzd’n [‘]ḤDWN [… YḤ]SN
… ly]syk MNWm BYN ’dwyn mḥ[ly] (ḤZYTN) Ḥ[WH
‘LHšn KN gwpty ’YK PRŠY’ l štrd’ly ḤZYTNm spy[tk]’r
W QDM SWSY’ l ’gl’dy YTYBWN[t] (’)Pš dlp(šy …?]
35. [… G]BR’ […] W QDM g(’sy l …]’k ’Pš
ḥm(l)ḥyky l […] YK‘YMWNt W K‘N NYŠH l pyt’
[M]N ḥwl[s]’n ’wlwny Y’TWNt ’Pm [NY] ŠH MN ZK
’gl’try L’ ḤZYTN W ZK l’ḥy ’YK
36. [… l]wšny W K‘N pr’c […] ‘LH GBR’ MNW Z[K]
[’w]gwn cy[gwn …] L‘YŠH ‘L L‘YŠH ḤNḤTWN […
(NYŠ)H W ZK GBR’ MNW ZK [’wgwn] cygwn krty
ḥnglpy ‘LHšn ’knyn KR’ TLYNn YDH ‘ḤDWN W PW
ZK l’sy ZY lwšny […]
37. […] (ḥwl’s)’n lwny SGYTNt W ZK [l]’sy [’pyr]
lwšny W PWN ZK […] ḥ(n)g[l]py W ZK NYŠH
‘ZL(WNd) [… štr]d’(ry) l pyt’k syptk’n W QDM g’sy
ZḤ[By]n bzmy ’Pš tr’cwky ḤD pyšydy YK‘YMWNt
ZK ’wgwn
38. [… ‘Ḥ]DWNt W K‘N ZK NYŠH W Z[K] GBR[’
M[N]W ZK ’wgwn cygwn (krtyr) ḥ[ngl]p[y …?] (‘L)H
štrd’l[y] YK‘YMWNt W […] (T)WN ’Pšn KN gwpty

’YK ZK GBR’ krtyr ḥnglpy W ZK NYŠH LCDr ‘RH
ZY štrd’ry pr’c YNPKWN ḤWHnd
39. […] W ḥmyw SGYTNd ‘L (ḥw)l(’s)’n lwny W
PWN ZK [l’](sy) […] K‘N ’ḤRN [š]tr[d]’r[y …] W
QDM g’sy ZḤByn bzmy ’Pš c[ydy]n YDH W MN
‘LHšn ’gl’try MNWmn KZY ḤZYTN ḤWHnd ’Pšn
‘R[H]
40. […] KN gwpt[y] ’YK cydyn ’ylndy pyt’k ’wgwn
c[ygwn] c(’sy l …) (š) bwn[y] L‘YTY W m’(ly) W (k) […
] (k)lbwky W ’ḤRN ḥlpstry M’LH YK’YMWNt ‘RH lysyk
MNW ’dwyn mḥly YTYBWNst ḤWHnd ‘LHšn ’MT Z[K]
41.[…] ZY K[BYR] ḤZYTN ’DYN ’pyr wšyky
YḤWWN ḤWHnd ’(Pšn) […] šn[…] MN […] TMH
K[B](YR) […] P[WN …] c’[sy … W]Nt ’ynyt’n L’ gty
BR’ LKWM MH [ḤZY]TN ZK YMLLWNt ’Pšn KN
gwpty ’YK ‘RH c’sy d’ly l
42. […] ZK NYŠH W GBR’ ZY krtyr ḥnglpy pr’[c …
]N Ḥ[WH]nd W TMH […] (YK‘YMWN)t W ZK
[p]wl[sy … p]ḥndly YḤWWNt W K‘N PWN pḥn’y msy
pyt’k ’YK cygwn PWN dln’y W ZK NYŠH W GBR’
43. […] Y[K]‘YMWNt ’Pšn KN gwpty ’YK ’ḤRN […p]yt’k
s[py]tk[’]n [g] l’[dy …]ḤZYTN ḤWHnd W MN ZK ŠTR’
pr’c ‘L pwlsy Y’TWNt W K‘N ‘L pwlsy YḤMTWN W K‘N
44. [… ZK NY]Š[H W G]B[R]’ ZY krtyr ḥnglpy
YDH ‘ḤDWN W ZK štrd’[ly … p]wls[y] pr’c
SGY[TN …] (NY)ŠH psy[d]y ‘ZLWNt W K‘N YNPKWN
ḤWHnd pwlsy ‘L ZK ŠTR’ W ḥmy[w] ‘L ḥwl’s’n lwn[y]
45. […] wcšy […] ’[d]wny Ḥ[D … P]WN ’sm[’n pyt’]k W
ZK štrd’ry L’YNY ‘LH GBR’ ZY krtyr ’nglpy W NYŠH
B’T[R] ‘LH GBR’ ZY

46. […] YDH ['[]LH '(dwny) BYN 'LLWN ḤWHnd 'P(šn) KN gwpty 'YKmm MND'M MN [Z]NH 'gl'tly W lwšntry
47. […] (l') […] d' [… QD]M bzm[y W] Zk štrd'ry [']ZLWN pr'c W 'LH 'dwny g'sy Ḥ[D Z]ḤByn [bzmy] L'YNY L'WHR
48. […] (ZK) [… kr]tyr ḥn[glpy … W K'N] ZK GBR' ZY krtyr ḥnglpy W [NYŠ H PWN nḥwy 'L b'l'n L'L' SGYTNd W LḤYK L'L'
49. […]H g'ḥ[y] l (ZḤByn) […] W wḥ[…](py) [… N]YŠH [']L[LWN …] lwcny ZY wlḥl'n YTYBWNst W K'N 'LH GBR' ZY krtyr ḥnglpy LḤM' W BSR' W ḤS
50. […] ('w)šstl ZY w'[…] (dy) [… K]N […] KBY pr'c Y'TWNt W ZK GBR' ZY krtyr ḥnglpy ḥmyw ḤLKWNt 'Pšn YḤBWNt
51. […] (try) […]yp […]WN W 'LH GBR' ZY [kr]ty ḥ[ng]lpy lwny ḥmyw PWN 'ngwsty nm'dty W ḥndty W Zk
52. [… DBLWN] W ḤT […]d(y) [… ?] 'L [w] lt'nc lwny wḥyšty W dw[šḥw]y W 'lt'dyḥy W dlwndyḥ y c'lky ZNH 'wgwn MḤWḤYt
53. […] nc […] ḥ[wk'mky] YḤWWN [ḤW]Hm BR'm 'Ḥ[R] ḤT ḤDb'ry yzd'n ZNHc CBW ZY 'L wtlt'n lwny ZNH 'wgwn
54. […] '[…] l[…] W[…] [l']tytly W l[…] Z[N]H yšty W krtk'n ZY BYN štry klyty KBYR wst'ḥwtry YḤWWN ḤWHm BR' MNW ZNH n'mky ḤZY(TNt)

55. […]n […] (YḤ)WWN [… m]zdsn […]'n [kly]ty [wst]'ḥ[w]tly 'yw YḤWWN W plwny [MN]D'M nydplm'n 'L 'yw YḤWWNt W wclty 'yw YD'YTNd 'YK wḥšty
56. […] (bc[l]y ZK 'L […] YḤ[M]TWNt cyg[w]n LY krtyr YḤ[MTWN]t 'Pm ZNH n'mky LḤN'c l'dy npšty 'YK MH LY krtyr MN KZY
57. […] (KBYR)[…] YK'YM[WN] '[YK M]NW pl['stl]y ['D]N' [p]'t(ḥštry) m'tgd'n 'ywp gtky 'ywp 'ḤRN n'mky ḤZYT(Nt)
58. […] [kr]ty [r ZY 'w]ḥrm[zdy mgwp]t KRYTN ḤWHm W QDM
59- [… ?]

ترجمه :

۱. من، کرتیرِ موبد، ایزدان و اردشیرِ شاهان شاه و شاپورِ شاهان شاه را فرمانبردار
نیک کامه خواهم بود.
۲. و برای آن سپاس(خدمت)که ایزدان و اردشیرِ شاهان شاه و شاپورِ شاهان شاه
کرده ام؛ او ـ شاپورِ شاهان شاه، در دربار و شهر به شهر، جای به جای، در همه
مغستان مرا به آئین های (کردگان) ایزدان کامکار (توانا) و پادشاه (فرمانروا) کر
و به فرمان شاپورِ، شاهان شاه و پُشتی ایزدان و شاهان شاه، شهر به شهر، جای
جای
۳. بس آئین های ایزدان افزونی گرفت و بس آذران بهرام نشانید (نشانده شدند)
بس مغ مردان خرسند و کامیاب شدند و بس پیمان نامه ها ی (مربوط به) آذران
مغان مهر شدند و بزرگ سود به اورمزد و ایزدان رسید، و بزرگ گزند به اهری
و دیوان [بود].

و (در مورد) این چند آذران و آئین ها (کردگان) که (ذکر شدند) در کتیبه، او،
شاپورِ شاهان شاه، مرا به گونه ی ویژه مامور کرد (گماشت) (با این واژگان) " که
بن این خانه ترا باشد، و تو دانی که کرده ی نیک برای ایزدان و برای ما (چه
خواهد بود)؛ آنگونه کن "

٤. و به سندها و پیمان نامه ها و ماتیگانی که در آن زمان، در زمان شاپورِ شاهان
شاه کرده شد، در دربار و همه ی شهر (کشور)، جای به جای، بر آن ها چنین
نوشته شد که : "کرتیر هیربد."
و پس از آنکه شاپورِ شاهان شاه به بغان گاه شد (مرد) و هرمزدِ شاهان شاه،
پسرش،

٥. به شهر ایستاد (شاه شد)؛ هرمزدِ شاهان شاه مرا کلاه و کمر داد و گاه و رده ی
مرا برتر کرد؛ و مرا در دربار و شهر به شهر، جای به جای، در همه ی شهر مرا
همان گونه به آئین های ایزدان کامکارتر و فرمانرواتر

٦ کرد؛ و مرا نام کرد " کرتیر موبد هرمزد "، بنام هرمزد بغ. سپس، هم چنین در
آن زمان، شهر به شهر، جای به جای، بس آئین های ایزدان افزونی گرفت و بس
آذران بهرام نشانید و بس مغ مردان خرسند و کامیاب بودند (کرد)؛ و بس

٧. پیمان نامه های[مربوط به]آذران و مغان را مُهرکرد. و سندها، پیمان نامه ها و
ماتیگانی که در آن زمان، در زمان هرمزدِ شاهان شاه، در دربار و همه ی شهر،
جای به جای کرده شد، بر آن ها چنین نوشته شد که:" کرتیرِ موبد هرمزد ".و پس
از آنکه

٨ هرمزدِ شاهان شاه به بغان گاه شد (درگذشت) و بهرامِ شاهان شاه، پُس شاپورِ
شاهان شاه و برادر هرمزدِ شاهان شاه بر شهر ایستاد (شاه شد)،او، بهرامِ شاهان شاه

نیز مرا همان گونه شایسته و ارجمند داشت؛ و مرا در دربار و شهر به شهر، جای
به جای در (زمینه ی) آئین های ایزدان همان گونه کامکار و فرمانروا کرد.سپس در
آن زمان نیز، شهر به شهر، جای

٩. به جای، بس آئین های ایزدان افزونی گرفت و بس آذران بهرام نشانید و بس
مغ مردان خرسند و کامیاب بودند (شدند) و بس پیمان نامه های (مربوط به)
آذران و مغان مُهر کرد (شد).

١٠. و سندها و پیمان نامه ها و ماتیگان که در آن زمان، در زمان بهرامِ شاهان شاه
کرده شد، بر آن ها چنین نوشته شد که: " کرتیر موبد هرمزد "
و پس از اینکه بهرامِ شاهان شاه شاپورگان به بغان گاه شد (درگذشت) و بهرامِ
شاهان شاه بهرامگان، که در شهر (کشور) راد

١١. و راست و مهربان و نیک کار و کرفه گر [است] در شهر ایستاد (شاه شد)،
[و] به عشق اورمزد و ایزدان و (از بهر) روان خویش، مرا در شهر ابرترگاه و بلند
رده تر کرد؛ و مرا در شهر گاه و رده ی (ارجمندی) بزرگان داد و مرا در دربار و
شهر به شهر، جای به جای، در همه ی شهر در (زمینه ی) آئین های ایزدان [حتی]

١٢.فرمانرواتر و کامکارتر کرد تا آنچه که پیش از آن بودم. و او مرا در همه ی شهر
موبد و داور کرد. و او مرا به استخر به آذر (آتشکده) آناهید ـ اردشیر و ایزدبانو
آناهیتا آئین بد (خلیفه) و پادشاه (ولی امر) کرد. و او مرا نام کرد " کرتیر، روان
بختار بهرام، موبد هرمزد ".و شهر به

١٣. شهر، جای به جای، در همه ی شهر آئین های اورمزد و ایزدان ابرتر(مهم
ترین) بود (شد) و دین مزدیسنی و مغ مردان را اندر شهر بزرگ پادشاهی (بس

ارجمندی) بود و [به] ایزدان و آب و آذر و چهارپایان سودمند، بزرگ خشنودی رسید، و اهریمن و دیوان را بزرگ زداری و بیشی

۱۴. رسید و کیش اهریمن و دیوان از شهر رخت بربست و بیرون رفت. و یهود و شمن (بودائیسم) وبرهمن و نصارا و مسیحی و غساله و مانویت (زندیق) اندر شهر زده شدند، و بت ها نابود گردید و دیوکده ها آشفت و به گاه و نشیم ایزدان تبدیل شد. و شهر به شهر، جای به جای،

۱۵. آئین های ایزدان افزونی گرفت و بس آذران بهرام نشانید و بس مغ مردان خرسند و کامیاب بودند (شدند)، و بس پیمان نامه های (مربوط به) آذران و مغان مُهر شدند.

و بر سندها، پیمان نامه ها و ماتیگانی که در زمان بهرام شاهان شاه، بهرامگان [کرده شد] نوشته شد:

۱۶. " کرتیر روان بختار بهرام، موبد هرمزد "

و من، کرتیر از آغاز برای ایزدان و خداوندگاران و روان خویش را در بس رنج و سختی دیدم (بودم). و من بس آذران و مغان در ایران شهر، پارس، پارت، خوزستان، آسورستان، میشان، نودشیرگان، آتورپاتکان،

۱۷. سپاهان،(ری)، کرمان، سکستان، گرگان، مرو، هرات، ابرشهر، تورستان، مکران، از کوشان فراز به پیشاور کامیاب کردم.

و نیز در انیران شهر، آذران و مغانی که بودند در انیران شهر تا آنجا که اسبان و مردان شاهان شاه رسیدند : آنتیخوس

۱۸. شهرستان و شهر(سرزمین) سوریه و آنچه که وابسته به کوره ی(ایالت) سوریه، ترسوس شهرستان و شهر کلیکیه و آنچه که وابسته به کوره ی کیلیکه، قیصریه

شهرستان و شهر کاپادوکیه و آنچه که وابسته به کوره ی کاپادوکیه تا فراز یونان (پنت ؟) شهر و ارمن شهر و گرجستان و آلان و بلاسگان تا

۱۹. فراز به دروازه ی آلان، شاپورِ شاهان شاه، با اسبان و مردان خویش همه ی آن ها را زد (گرفت) و او برده (چپاول) کرد و آذر سوز و یران نمود ؛ در آنجا نیز من به فرمان شاهان شاه، مغان و آذرانی را که در آن شهرها بودند، آراستم(در جای خود نشانیدم).

۲۰. من نهلیدم بدان ها زیان و چپاولی وارد آید و هر آنچه را که کسی چپاول کرده بود، آن را نیز من بستدم و باز به شهر خویش (جای خودش) هشتم.

و من دین مزدیسنا و مغ مردی اصیل را اندر شهر برقرار و ارجمند کردم. و اشموغان و نابکار مردان (خراب کاران) را

۲۱. که اندر مغستان به دین مزدیسنا و آئین های ایزدان گزارنده (ستاینده) نبودند، من ایشان را پادافره کردم، من آن ها را زیر فشار گذاشتم تا آن ها بهتر شدند.

و من بس آذران و مغان را سندها [و]پیمان نامه های [هم پیوند] با آذران و مغان کرد و با پُشتی ایزدان و شاهان شاه و از سوی (با همت) من

۲۲. اندر ایران شهر بس آذران بهرام نشانید(نشانده شدند) و بس" خوه دوده" کرد و بس مردم(مردمان) ناخستو بود (بودند) که خستوان شد و بس بودند کسانی که کیش دیوان داشتند، به همت من، آنها، آن کیش دیوان را هشتند، کیش ایزدان گرفتند، و بس "ردپساک"

۲۳. حفظ شد و بس دین ، به شیوه های گوناگون بررسی شدو هم چنین آئین های ایزدان بسی افزونی گرفت و برتر شدند، که [همه اش] در این نامه/ کتیبه

نیامده است، چه اگر نوشته می شد پس، بسی بودی. و هم چنین با دارایی خویش بس آذران بهرام در جای جای نشانید و من

۲۴. با دارایی خویش یشتم (برگزار کردم) در جای جای ۱۰۵۵۲ ردپساک و در یک سال ۶۳۳۱۲ ردپساک بود.

و نیز من در شهرتا آنجا [که شدنی بود] با دارایی خویش بس آئین های [گوناگون] ایزدان کردم (برجای آوریدم) که اگر من، آنها را بر این نامه/ کتیبه می نوشت[ی،

۲۵. پس، بس بود]ی. اما، من درست از آغاز در برابر ایزدان و خدایگان نیک پریستار و نیک کامه بوده ام، [هم چنان نیز از سوی] ایزدان و خدایان، بزرگ ارجمندی و سربلندی [بر من] رسید [و در درازی] زندگی من اندر شهر به ارجمندترین پایگاه (مقام) بودم.

۲۶. و این را من نیز از ایزدان درخواست کردم که [اگر چنانچه شما] ایزدان مرا [به زندگانی] به ارج جای دهید، پس [هم چنین] نیز اگر شما ایزدان بتوانید، مرا درباره ی آن جهان، درباره ی این یشت (ستایش) و آئین ها که در شهر کرده شدند؛ و [برای آمرزش] روانم

۲۷. چهره ی/ سرشت [ارتایی] و دروندی [این آئین ها را] بنمائید. [و درست چون آغاز،که من [درخواست کردم] و رنج و سختی را [بخاطر] ایزدان پایستم (تحمل کردم)؛ آنچنان که از این پس درباره ی آن جهان بهتر و گستاخ تر باشم تا [هرکسی] دیگر.

۲۸. و آن کسی که این [نبشته ببیند و] آن را بخواند ، [باشد که] او به [روان ؟] خویش درباره ی [این یشت و] آئین ها گستاخ تر باشد.

و هنگامی که من ایزدان را ستودم، پس من این [چنین] نشان نهادم که: " پس [اگر شما] ایزدان بتوانید، مرا چهره ی (سرشت) بهشت و دوزخ

۲۹. بنمائید؛ و همان گونه که [در] نسک آشکار می شود [هنگامی که] مردم [درگذرند]ی، پس [کسی که] به [زندگانی] ارتای (پارسا) (بود)، [" دین"] اش چون کنیزکی (ماهروی) به پذیره اش می آید؛ و آنکه ارتای [بود] ، "دین اش" او را به بهشت [رهنمون می سازد]؛ و نیز آنکه دروند [بود] " دین اش" او را به دوزخ رهنمون می سازد؛

۳۰. [نیز همان گونه] در درازای زندگی بر من بنمائید که در آن هنگام که من درخواهم گذشت و ["دین ام"] برای [دیدار من] می آید، اگر ارتای (پارسا) [باشم، پس باشد که] "دین" بر من آشکار شود، درست مانند کسی که بسوی بهشت می رود ؛ و اگر من دروند باشم، پس [باشد که] او بر من آشکار

۳۱. شود درست مانند کسی که بسوی [دوزخ] رهنمون می شود. و هنگامی که [من دیدم] این یشت و آئین ها و دین [مزدیسنا] را که در میان زندگان بدان عمل می شود و با توجه به آن جهان درباره ی [سرشت اشان] پرسیدم ؛ سپس من آئین ها را نیرومندانه(افزارمند) اجرا کردم. و اندر پارس و سکستان و دیگر شهر به شهر، بس مغ مردان

۳۲. [خرسند و کامیاب] بودند (شدند)؛ این گونه من ایزدان را ستودم، چنان که بر این نامه (کتیبه) نوشته شد.

و من [در زمان] شاپورِ شاهان شاه، برای (رستگاری) آئین های ایزدان و روان خویش را "مرگ آئین" شدم، زیرا که اگر من پارسا باشم، و اگر دروند هستم،

۳۳. [پس هم چنین] باشد که [مورد هشدار ؟] ایزدان قرار بگیرم. هم چنین بر این ایستاده ام (بر این باورم) که: " اگر ارتای (پارسا) هستم و اکنون شما ایزدان مرا ارتایی آن جهان بنمائید، پس هم چنین ، من کیش شما ایزدان را خواهم داشت و اگر دروند باشم و اکنون شما ایزدان مرا دروندی آن جهان

۳٤. [بنمائید، پس] هم چنین من [عذابی] از سوی شما ایزدان دریافت خواهم کرد و سخت این را در [یاد] برای همه ی زمان (همیشه) نگه خواهم داشت.

[و] رفتگانی (مردگانی) را که من در " مرگ آئین" دیده ام، چنین می گفتند : "ما شهسواری را می بینیم که سپید (درخشان) و او بر اسپی گران نشسته بود و درفشی

۳۵. [در دست ...آنجا] مردی [پیدا ؟] و بر گاهی (تخت) زرین نشسته بود و (کسی) جفت (مانند) خود کرتیر به پیدایی [آید] و هم رهی (همراه) است ...

و اکنون (درهمین حال) زن [مانندی] به پیدایی [آید] [که]از سوی خراسان (خاور) آمد، و ما [هرگز] زنی بدین نجیبی ندیده ایم. و آن راه که

۳٦. [آن زن آمد بس] روشن [است]. ودر همین حال آن (زن) فراز [آید و] آن مرد که درست چون کرتیر جفت [است] ، سر بر سر هم نهند (زن و مُثل کرتیر)... زن و آن مرد که درست چون کرتیر جفت [است]،آنها، هر دو دست همدیگر را گرفتند و به آن راه روشن از

۳۷. آنجا که آن [زن ... آمد به] سوی خراسان (خاور) رفتند و آن راه بس روشن [است].

و بدان راه [که آن مرد کرتیر] جفت و آن زن می شوند، آنجا شهریاری [دیگر] به پیدایی [می آید]، سپید و بر گاهی زرین نشسته بود. و ترازویی در پیش او قرار داشت، همانند

۳۸. [این که کسی] ... می گیرد. و اکنون، آن زن و آن مرد که درست چون کرتیر جفت [است پیش] آن شهریار می ایستند ... می رسند. و آنها چنین می گویند:" آن مرد، کرتیر جفت، و آن زن به آن سوی (پشت) آن شهریار رفتند

۳۹. ... و بسوی خراسان (خاور) می روند و بدان راه [بس روشن می شو]ند.

و اکنون دیگر شهریاری به پیدایی می آید ، [سپید] و بر گاهی زرین نشسته است (و) او " چینَی" [در] دست دارد، و [او] از کسانی که پیشتر دیده ایم، نجیب تر است. و هنگامی که آنها

٤۰. ... می گفتند "چینَی" آن سوی تر به پیدایی [آمد] درست چون [چاهی بس پهن ؟] که آن را بُن نیست؛ و پر از مار کژ[دم ...] و کلبوک و دیگر خرفستران شد آن رفتگان که اندر آن "مرگ آئین" نشسته بودند، هنگامی که

٤۱. آنها آن [وضع] دوزخ گونه و [آن] بسیار گونه ها را دیدند، پس، بس وحشت زده بودند (شدند) [و ...] آنها را (؟) نه از [چیَن ؟] و آنجا ... [و من] گفتم که "م[ترسید]. شما را هیچ چاره ای (راه) نیست؛ اما آنچه که شما می بینید، آن ر بگوئید (تعریف کنید)." و آنها می گفتند : داری برآن چاه

٤۲. [نهاده شده است] پل مانند. و آن زن و مرد کرتیر جفت، فراز به چاه رفتند (سوی چاه رفتند) و آنجا، پل [در جلوی آنها] ایستاد ؛ و آن پل [بسی] پهن ت شد و در همین حال به پهنا مهتر تا درازنا به پیدایی [آمد]. و آن زن و آن مرد

۴۳. [کرتیر جفت] ... و آنها می گفتند چنین :" دیگر شهریاری، سپید به پیدایی [آمد]... و [و از دیگر شهریاران] که ما پیشتر دیده ایم، نجیب تر [بود]؛ و از آن سو فراز به سوی پل آمد و در همین حال به پل می رسد و در همین حال

٤٤. [ازآن سو گذشت و] دست [آن] زن و آن مرد کرتیرجفت را می گیرد. و آن شهریار [آنجا؟...] به آن پل فراز می رود ، و آن مرد، کرتیر جفت و زن از پس (دنبال) او می روند.و در همین حال، آنها به آن سوی پل رفته و به سوی خراسان...آبرومندانه (محترمانه) و دلیرانه می روند (روانه می شوند).

٤٥. و در همین حال ایوانی (کاخی) پدیدار [می آید، نجیب؟...] در آسمان پدیدار [می آید]، و آن شهریار پیش از آن مرد کرتیر جفت [می رود] و زن از پس آن مرد

٤٦. [کرتیر جفت] ، [...در] دست به [ایوان] شدند. و آنها چنین می گفتند :"چیزی از این نجیب تر و روشن تر

٤٧. [ندیده ایم ...] بس ... نشسته بود بر ... و آن شهریار بدان سوی رفت. و اندر آن ایوان گاهی زرین ، پیش [او بر پا بود]

٤٨. ... [و] ما آن مرد، کرتیر جفت، را [دیدیم ؟] ... در همین حال، آن مرد کرتیر جفت و زن، نخست از بالانی (دالانی) بالا می روند و دور می شوند

٤٩. ... و گاهی (تختی) زرین ... خدای ... جفت ... زن " [...] شد (رفت) و زن اندر روزن (روشنایی؟) بهرام نشست و در همین حال، آن مرد کرتیر جفت نان و گوشت و می

٥٠. [می گیرد] ... ... او بر گاهی (تختی) ... بس ... از آن سو فراز می آید و [آن را ؟] به آن مرد، کرتیر جفت می بخشد و به آنها می دهد

۵۱. ... و او ... و آن [شهریار] در ... و با انگشت [نشانه رفته] کاملا روی به سوی آن مرد، کرتیر جفت می نماید و می خندد. و آن

۵۲. [مرد کرتیر جفت او را نماز] می برد (احترام می کند). و اگر یکبار من [کرتیر را ایزدان] به زندگانی (در درازای زندگی) به ارج [پایگاه کنند همان گونه که من درخواست کردم، نیز:] " از این پس، با توجه به آن جهان، مرا آنگونه چهره ی (سرشت) بهشت و دوزخ [و] از این راه [سرشت] ارتایی (پارسایی) و دروندی بنمائید، بدان بهانه

۵۳. من [همواره در برابر ایزدان و خدایگان نیک پریستار] و نیک کامه خواهم بود. واما چون یکبار ایزدان مرا این چیزهایی آن جهانی نموده بودند، بدین بهانه (دلیل)،

۵۴. پس من در برابر ایزدان بس نیک پریستارتر و نیک کامه تر شدم و نیز به روان خویش بس رادتر و راست تر شدم و نیز بدین یشت و آئین های که اندر شهر(کشور) بدان عمل می شود، بس گستاخ تر شدم. اما آنکه این نامه (نوشته) بیند

۵۵. و آن را بخواند، باشد که به ایزدان و خدایان و روان خویش راد و راست شود و نیز باشد که بر این یشت و آئین ها و دین مزدیسن که اکنون در میان زندگان بدان عمل می شود، گستاخ تر شود و باشد که از این پس درباره ی همه نافرمان مباشد. و درباره ی/ برای آنها با بی گمانی بداند (آگاه شود) که بهشتی

۵۶. است و دوزخی است و آنکه کرفه گر، او به بهشت فراز می شود و آنکه دروند، او به دوزخ افکنده می شود؛ آنکه را که کرفه گر باشد و بر کرفه نیک رود (نیک کردار باشد)، او را تن اسنوند خسروی و آبادی خواهد رسید و روان

اسنوندش را ارتایی (افزونی سعادت) خواهد رسید، چنان که به من کرتیر رسید. و من این نامه (نبشته) را بدین بهانه (دلیل) نوشتم، که من،کرتیر، از دیرباز،

۵۷. از شهریاران و خدایگان [گوناگون] بس سندها [و] پیمان نامه های [مربوط] به آذران و مغان را مهر کردم، نام خویش را بر [بس] جایها [چون] سندها، پیمان نامه های و مادیگان نوشته ام، تا آنکه فرازتر زمان پیمان نامه ای، مدرکی یا مادیگانی یا دیگر نبشته ای ببیند،

۵۸. بداند که من آن کرتیرم که در زمان شاپور شاهان شاه،" کرتیرموبد و هیربد" نامیده شد ، و در زمان هرمزد شاهان شاه و بهرام شاهان شاه شاپورگان " کرتیر موبد هرمزد "

۵۹. نامیده شد و در زمان بهرام شاهان شاه بهرامگان" کرتیر روان بختار بهرام، موبد هرمزد " نامیده شد

سنگ نبشته ی کعبه ی زرتشت (KKZ) :

حرف نویسی :

1.W 'NH kltyl ZY mgwpt yzd'n šḥpwḥry MLK'n MLK' ḥwplst'y W ḥwk'mky ḤWYTNn 'Pm PWN ZK sp'sy ZYm PWN yzd'n W šḥpwḥry MLK'n MLK' klty ḤWYTNn ZKm 'BYDWN šḥpwḥry MLK'n MLK' PWN kltk'n ZY yzd'n PWN BB' W štly 'L štly gyw'k 'L gyw'k ḥ'mštly PWN mgwstn k'mk'ly W p'tḥš'y W PWN plm'n ZY šḥpwḥry

2. MLK'n MLK' W pwšty ZY yzd'n W MLK'n MLK' štry 'L štry gyw'k 'L gyw'k KBYR kltk'n yzd'n 'pz'dyḥy W KBYR 'twry ZY wlḥl'n YTYBWNd W KBYR mgwGBR' 'wlw'ḥmy W ptyḥwy YḤWWNt W KBYR 'twl'n W mgwny p'tḥštly ḤTYMWNd W 'wḥrmzdy W yzd'n LB' swty YḤMTWN W 'ḥlmny W ŠDY'n LB' mḥyk'ly YḤWWNt W ZNH'ndy 'twry kltk'n MH PWN npšty ZKm KN gwnk [tly]

3. šḥpwḥry MLK'n MLK' PWN w'spwtlkn PKDWN 'BYDWN 'YKt bwny BYT' ZNH 'yw YḤWWN W cygwn YD'YTN'y 'YK klty yzd'n W LNH ŠPYL 'wgwn 'BYDWN W gty p'tḥštly W m'tgd'n MH 'LH 'DN' QDM šḥpwḥry MLK'n MLK' PWN BB' W ḥ'mḥštly gyw'k 'L gyw'k klty 'LH ḤN' 'wgwn QDM YKTYBWN YK'YMWNt 'YK kltyl ZY 'yḥlpt W 'ḤR 'YK šḥpwḥry MLK'n MLK' 'L 'RḤY'n

4. g’sy ‘ZLWN W ’wḥrmzdy MLK’n MLK’ ZYš BRH PWN štry YK‘YMWNt ’Pm ’wḥrmzdy MLK’n MLK’ kwl’py W kmly YḤBWNt ’Pm g’sy W ptḥšly ’pltly ‘BYDWN ’Pm PWN BB’ W štly ‘L štly gyw’k ‘L gyw’k ḥ’mštly ‘RHY PWN kltk’n ZY yzd’n k’mkltly W p’tḥš’dtly ‘BYDWN ’Pm ‘BYDWN ŠM kltyl ZY ’wḥrmzdy mgwpt ’wḥrmzdy PWN ŠM W ’DYNc PWN Zk ‘DN’ štly ‘L štly gyw’k ‘L

5. gyw’k KBYR kltk’n ZY yzd’n ’pz’dyḥy W KBYR ’twry ZY wlḥl’n YTYBWNt W KBYR mgwGBR’ ’wlw’ḥmy W ptyḥwy YḤWWNt W KBYR ’twl’n W mgwny p’tḥštly ḤTYMWNt W gty p’tḥštly W m’tgd’n MH ’LH ‘DN’ QDM ’wḥrmzdy MLK’n MLK’ PWN BB’ W ḥ’mštly gyw’k ‘L gyw’k klty ‘LH ḤN’ ’wgwn QDM YKTYBWN YK‘YMWNt ’YK kltyl ZY ’wḥrmzdy mgwpt W ’ḤR ’YK ’wḥrmzdy MLK’n MLK’ ‘L ‘RḤY’n g’sy‘ZLWN

6. W wlḥl’n MLK’n MLK’ ZY šḥpwḥry MLK’n MLK’ BRH W ’wḥrmzdy MLK’n MLK’ ’ḤY PWN štly YK‘YMWNt ’Pm wlḥl’nc MLK’n MLK’ PWN ’gl’dyḥy W ptḥšly YḤSNN ’Pm PWN BB’ štly ‘L štly gyw’k ‘L gyw’k PWN kltk’n ZY yzd’n ḥmy gwnky k’mk’ly W p’tḥš’y ‘BYDWN W ’DYNc PWN ZK ‘DN’ štly ‘L štly gyw’k ‘L gyw’k KBYR kltk’n ZY yzd’n ’pz’dyḥy W KBYR ’twly ZY wlḥl’n YTYBWNt W KBYR mgwGBR’ ’wlw’ḥmy

7. W ptyḥwy YḤWWNt W KBYR ’twl’n W mgwny p’tḥštly ḤTYMWNd W gty W p’tḥštly W m’tgd’n MH ‘LH ‘DN’ QDM wlḥl’n MLK’n MLK’ klty ‘LHc ḤN’ ’wgwn

QDM YKTYBWN YK‘YMWNt ’YK kltyl ZY ’wḥrmzdy mgwpt W ’ḤR ’YK wlḥl’n MLK’n MLK’ ZY šḥpwḥrkn ‘L bgd’n g’sy ‘ZLWNt Wwlḥ l’n MLK’n MLK’ ZY wlḥl’nkn ZY BYN štry l’ty W l’sty W mtlp’n ḥwkly W klpkly PWN štry YK‘YMWNt W PWN dwš’lmyḥy ZY ’wḥrmzdy W yzd’n W NPŠH

8.lwb’n l’dy ZKm BYN štry ’pltly g’sy W ptḥšly ‘BYDWN ’Pm g’sy W ptḥšly ZY wclk’n YḤBWNt ’Pm PWN BB’ W štry ‘L štry gyw’k ‘L gyw’k ḥ’mštly PWN kltk’n ZY yzd’n p’tḥš’dtly W k’mk’lytly ‘BYDWN ’YK cygwn KZY YḤWWN ḤWHm ’Pm h’mštly mgwpt W d’twbl ‘BYDWN ’Pm stḥly ’twly ZY ’n’ḥyt ’rtḥštr W ’nḥyt ZY ML‘T’ ’dwynpt W p’tḥš’y ‘BYDWN ’Pm ‘BYDWNd ŠM kltyly ZY

9. bwḥtlwb’n wlḥl’nZY ’ wḥrmzdy mgwpt W štry ‘L štly gyw’k ‘L gyw’k ḥ’mštly kltk’n ZY ’wḥrmzdy W yzd’n ’pltly YḤWWNt W dyny mzdysn W mgwGBR’ BYN štry LB’ ptḥšly LB’ YḤWWNt W yzd’n W MY’ W ’twry W gwspndy BYN štry LB’ šnwtyḥy QDM YḤMTWN W ’ḥlmny W ŠDY’n LB’ sn’ḥy W bštyḥy QDM YḤMTWN W kyšy ZY ’ḥlmny W ŠDY’n MN štry ‘DYTN W ’wb’ply ’kylydy W yḥwdy W šmny

10. W blmny W n’cl’y W klstyd’n W mktky W zndyky BYN štly MḤYTN YḤWWNd W ’wzdysy gwk’nyḥy W glsty ZY ŠDY’n wyšwpyḥy W yzd’n g’sy W nšdmy ’kylydy W štry ‘L štry W gyw’k ‘L gyw’k KBYR kltk’n ZY yzd’n ’pz’dyḥy W KBYR ’twry ZY wlḥl’n YTYBWNd W KBYR

mgwGBR' 'wlw'ḥmy W ptyḥwy YḤWWNt W KBYR 'twl'n W mgwny p'tḥštly ḤTYMWNt W gty W p'tḥštly W m'tgd'n MH QDM wlḥl'n MLK'n MLK' ZY wlḥl'nkn

11. klty 'LH QDM KN YKTYBWN YK'YMWNt 'YK kltyly ZY bwḥtlwb'n wlḥl'n ZY 'wḥrmzdy mgwpt W LY kltyly MN KZY 'wlwny PWN yzd'n W MR'ḤYn W NPŠH lwb'n l'dy KBYR lncy W 'wd'm ḤZYTN 'Pm KBYR 'twl'n W mgwny BYN štly ZY 'yl'n ptyḥwy klty 'Pm PWNc 'nyl'nštry 'twry W mgwGBR' MH PWN štry ZY 'nyl'n YḤWWN 'YK SWSY' W GBR' ZY MLK'n MLK' YḤMTWN 'ndywky štrdstn W swly'y štry

12. W MH QDM swly'y nsngy tylssyt štrdstn W klky'y štry W MH QDM klky'y nsngy kysly'y štrdstn W kpwtky'y štry W MH QDM kpwtky'y nsngy 'D pl'c 'L gl'dkyd'y štry W 'lmny štry W wlwc'n W 'l'ny W bl'sk'n 'D pl'c 'L 'l'n'n BB' šḥpwḥry MLK'n MLK' PWN SWSY' W GBR' ZY NPŠH wltky W 'twlswḥty W 'wdyl'n klty TMHcm PWN plm'n ZY MLK'n

13. MLK' ZK mgwGBR' W 'twry MH 'LH štly YḤWWN ZKm wn'lšny klty 'Pm L' ŠBKWN zyd'ny W wltky kltny W MH KN 'YŠ wltky klty YḤWWN ZKcm BR' YNSBWN 'Pm L'WḤL 'L NPŠH štry ŠBKWN ḤWHnd 'Pm dyny mzdysn W mgwGBR' ZY ḥwpy BYN štry 'gl'dy W ptḥšl'ndy klty W 'lswmwky W gwmlc'k GBR' MNW BYN mgwstn PWN dyny mzdysn W kltk'n ZY yzd'n L' PWN wc'ly pḥlsty 'LHšnm pwḥly

14. MḤYTN 'Pm nḥlwsty ḤWHnd 'Dm ŠPYL klty ḤWHnd 'Pm KBYR 'twl'n W mgwny gty p'tḥštly klty W PWN pwšty ZY yzd'n W MLK'n MLK' W MN LY klty BYN štry ZY 'yl'n KBYR 'twry ZY wlḥl'n YTYBWNd W KBYR ḥwytwd'ḥy klty W KBYR 'NŠWT' ZY 'n'stw'n YḤWWN ZK 'stw'n YḤWWN W KBYR ZK YḤWWN MNW kyšy ZY ŠDY'n d'šty 'Pš MN LY klty ZK kyšy ZY ŠDY'n ŠBKWN 'Pš kyšy ZY

15. yzd'n 'ḤDWN W KBYR ltps'k 'ḤDWN W KBYR dyny MNYTN gwnky gwnky W 'ḤRNc kltk'n ZY yzd'n KBYR 'pzwty W 'pltly YḤWWN ZY QDM ZNH n'mky L' YKTYBWN MH ḤT YKTYBWN ḤWH 'DYN KBYR YḤWWN ḤWH 'Pm PWN NPŠHc BYT' gyw'k 'L gyw'k KBYR 'twry ZY wlḥl'n nš'sty 'Pm YDBḤWN PWN ZK ndy 'twry ZYm PWN NPŠH BYT' nš'sty KL' g'sy 'L g'sy ltps'k 1133

16. W YḤWWN PWN 1 ŠNT ltps'k 6798Pm PWN NPŠH BYT' 'ḤRNc kltk'n ZY yzd'n gwnky gwnky KBYR klty ZYm ḤT QDM ZNH n'mky YKTYBWN ḤWH 'DYN KBYR YḤWWN ḤWH 'DYN KBYR YḤWWN ḤWH BR'm ZNH n'mky 'LH l'dy YKTYBWN 'YK MNW pl'stly DN' p'tḥštly m'tgd'n 'ywp gtky 'ywp 'ḤRN

17. n'mky ḤZYTNt ZK YD'YTNt 'YK 'NH ZK kltyly ḤWhm QDM šḥpwḥry MLK'n MLK' kltyly ZY 'yḥlpt KRYTN ḤWHm W QDM 'wḥrmzdy MLK'n MLK' W wlḥl'n

18. MLK’n MLK’ kltyly ZY ’wḥrmzdy mgwpt KLYTN ḤWHm W QDM wlḥl’n MLK’n MLK’ ZY wlḥl’nkn kltyly ZY bwḥtlwb’n wlḥl’n ZY ’wḥrmzdy mgwpt KLYTN ḤWHm W MNW ZNH n’mky ḤZYTNt W ptpwls’t ZK PWN yzd’n W MR‘ḤYn W NPŠH lwb’n l’ty W l’sty ’yw YḤWWN ZK ’wgwn cygwn ’NH

19. YḤWWN ḤWHm ’YKš LZNH ’stwndy tny ḥwslwbyḥy W ’p’tyḥy YḤMTWNt ’Pš ‘LH ’stwndy lwb’n ’lt’dyḥy QDM YḤMTWNt.

ترجمه:

۱. پس من، کرتیر، موبد باشد که بتوانم [در برابر] ایزدان و اردشیر شاهان شاه و شاپور شاهان شاه نیک پریستار و نیک سپاسدار باشم! و برای آن سپاسی (خدمتی) که توانستم به ایزدان،[و به اردشیر شاهان شاه] و شاپور شاهان شاه بکنم

از آن روی، شاپور شاهان شاه برای کردگان ایزدانی (خدمات دینی)، در دربار و شهر به شهر، جای به جای، در همه ی شهر (کشور) ، در مغستان (انجمن مغان) مرا کامکار و پادشاه(اختیاردار) کرد؛ و به فرمان شاپور

۲. شاهان شاه و پشتی ایزدان و شاهان شاه، شهر به شهر، جای به جای، بس کردگان ایزدانی (خدمات دینی) افزونی گرفت ، بس آذران بهرام نشانید (نشانیده شدند)، بس مغ مردان خوشبخت (سعادتمند) و کامیاب شدند و بس پیمان نامه ها برای آذران و مغان مهر شدند؛ و برای اورمزد و ایزدان از آن (در نتیجه ی آن) بزرگ سود رسید (حاصل شد)، اما برای اهریمن و دیوان بزرگ زیان.

و برای این چند (شمار)آذران و کردگان (خدمات) که در (سنگ) نبشته (کتیبه
[برشمرده شدند]

۳. شاپور شاهان شاه نیز به گونه ی ویژه مرا گماشت [با این گفتار] : " که بُـ
این خانه ترا باشد، و آنگونه که می دانی که چه بهتر است برای ایزدان و برای مـ
همان را انجام بده" و به وصیت نامه ها، پیمان نامه ها و ماتیگان هایی که در آ
زمان، در زمان، شاپور شاهان شاه، در دربار و همه ی شهر (کشور)، جای به جـا
کرده شدند، بر آنها این گونه نوشته شد: "کرتیر هیربد" و پس از اینکه شـاپو
شاهان شاه به

٤. بغان گاه شد و هنگامی که پسرش، هرمزد شاهان شاه، بر شهر ایستاد (برتخت
پادشاهی نشست)، پس هرمزد شـاهان شـاه مـرا کـلاه و کمـر داد و گـاه و رده ی
(مرتبه) مرا در دربار، شهر به شهر، جای به جای، در همه ی شهر برتر کرد؛ او مر
در کردگان ایزدانی (امور دینی) کامکارتر و پادشاه تـر (فرمـانرواتر) [نیـز چـو
زمان

شاپور] کرد؛ و مرا نام کرد " کرتیر موبد هرمزد" بنام بغ اورمزد؛ و هـم چنـین د
آن زمان، شهر به شهر، جای

۵. به جای، بس کردگان ایزدانی (امـوردینی) افزونـی گرفـت، بـس آذران بهـرا
نشانید، بس مغ مردان خوشبخت (سعادتمند) و کامیاب شدند و بس پیمان نامه ه
برای آذران و مغان مهر شدند.

و به وصیت نامه ها، پیمان نامه ها و ماتیگـان هـایی کـه در آن زمـان، در زمـا
هرمزد شاهان شاه، در دربار، در همه ی کشور، جای به جای کرده شدند، بـر آنهـ

این گونه نوشته شد: "کرتیر، موبد هرمزد" و پس از اینکه هرمزد شاهان شاه به بغان گاه شد

٦. و هنگامی که بهرام شاهان شاه، پسر شاپور شاهان شاه و برادر هرمزد شاهان شاه بر شهر ایستاد(بر تخت پادشاهی نشست) پس هم چنین بهرام شاهان شاه نیز مرا در مرتبه و رده ام در دربار، شهر به شهر، جای به جای نگاه داشت؛ او مرا به همان گونه در کردگان ایزدانی (امور دینی) کامکار و پادشاه (فرمانروا) کرد؛ و هم چنین در آن زمان شهر به شهر، جای به جای، بس کردگان ایزدانی افزونی گرفت، بس آذران بهرام نشانید، بس مغ مردان خوشبخت

۷. و کامیاب شدند و بس پیمان نامه ها برای آذران و مغان مهر شدند.

و به وصیت نامه ها، پیمان نامه ها و ماتیگان هایی که در آن زمان، در زمان بهرام شاهان شاه کرده شدند، بر آنها این گونه نوشته شد: "کرتیر، موبد هرمزد"

و پس از اینکه بهرام شاهان شاه شاپورگان (پسر شاپور) به بغان گاه شد و هنگامی که بهرام بهرامگان که اندر شهر (کشور) راد (بخشنده)، راست، مهربان، کرفه گر [بود] در شهر ایستاد (شاه شد)، پس بدلیل علاقه [اش] به اورمزد و ایزدان و برای روان خویش

۸ از این روی گاه و رده ی (مرتبه) مرا اندر شهر برتر کرد و مرا گاه و رده ی بزرگان داد. و مرا در دربار، شهر به شهر، جای به جای، در همه ی شهر در کردگان ایزدانی (امور دینی) پادشاه تر و کامکارتر کرد،آنگونه که پیشتر نبودم؛ و مرا در همه ی شهر موبد و داور (قاضی) کرد؛ او مرا آیین بد و حاکم (خلیفه) آذرِ آناهید ـ اردشیر و بانو آناهید در استخر کرد و مرا نام کرد: "کرتیر،

۹. موبد نیک بخت (سعادتمند) بهرام و هرمزد"، و شهر به شهر، جای به جای، در همه شهر کردگان [به افتخار] اورمزد و ایزدان برتر (مهم تر) شدند و دین مزدیسن و مغ مردان اندر شهر به بزرگ پادشاهی (رده ی بالا) بودند و ایزدان آب و آذر و چهار پا را اندر شهر بزرگ خشنودی رسید؛ اما به اهریمن و دیوان بزرگ زیان و بیشی رسید و کیش اهریمن و دیوان از شهر رخت بربست و به عنوان یک باور نابود گردید، و یهودیان و شمنیان (بوداییان)

۱. و برهمنان، نصاریان و مسیحیان، مغتسلان و مانویان (زندیقان) اندر شهر زده شدند و بت ها ویران شدند و لانه ی دیوان درهم آشفت (نابود شد) و گاه و نشیمن ایزدان شد؛ و شهر به شهر، جای به جای، بس کردگان ایزدانی افزونی گرفت، بس آذران بهرام نشانید، بس مغ مردان خوشبخت و کامیاب شدند، و بس پیمان نامه ها برای آذران و مغان مهر شدند. و به وصیت نامه ها، پیمان نامه ها و ماتیگان هایی که در زمان بهرام شاهان شاه بهرامگان

۱۱. کرده شدند، بر آنها چنین نوشته شد: " کرتیر، موبد نیک بخت (سعادتمند) بهرام و هرمزد"؛ و من، کرتیر، از آغاز از بهر (برای) ایزدان و خداوندگاران (پادشاهان) و روان خویش را ، بس رنج و سختی دیدم (تحمل کردم).و بس آذران و مغان اندر ایران شهر آبادان کردم.

و هم چنین در انیران شهران ، آذران و مغ مردانی را که بودند، تا آنجا که اسبان و مردان شاهان شاه در انیران شهران رسیدند: در شهرستان انطاکیه، شهر (کشور) سوریه

۱۲. و آنچه وابسته به ایالت سوریه (ناحیه ی سوریه)، شهرستان ترسوس شهر،کلیکیه و آنچه وابسته به ایالت کلیکیه، شهرستان قیصریه و شهر کاپادوکیه و

آنچه وابسته به ایالت کاپادوکیه، تا فراز به شهر یونان و شهر ارمنستان و گرجستان و اران و بلاسگان فراز تا به دروازه ی اران، شاپور شاهان شاه با اسبان و مردان خویش زد و چپاول کرد، آذر سوز نمود و ویران کرد. در آنجا هم چنین، به فرمان شاهان

۱۳. شاه، من مغ مردان و آذرانی را که اندر این شهرها (کشورها) بودند ویرایش (مرتب) کردم؛ من نهشتم (اجازه ندادم) زیان و چپاول کردن، و نیز آنچه که چپاول شده بود، من آن را باز گرفتم و آن را به شهر خودش هشتم (قرار دادم).

و من دین مزدیسنا و مغ مردان خوب (اصیل) را اندر شهر والایی و نیکنامی کردم (دادم) و من اشموغان (گمراهان) و خرابکار مردان را که اندر مغان بنا بر دین مزدیسنی و کردگان ایزدانی (امور دینی) رفتار نکردند، آنها را پادافراه

۱٤. دادم و من آنها را سرزنش کردم تا آنها را بهتر کردم.

و من، بس وصیت نامه ها و پیمان نامه ها برای آذران و مغان کردم و با پشتی ایزدان و شاهان شاه و از کرده ی (کنش) من، اندر ایران شهر، بس آذران بهرام نشانید (نشانده شدند) و بس «خُوَه دوده» کرده شد و بس مردمان که ناخستوان بودند، خستوان شدند؛ و بس بودند کسانی که کیش دیوان داشتند و از کرده ی من آن کیش دیوان هشتند و کیش

۱۵. ایزدان گرفتند. و بس آیین ها (ردپساک) کرده شدند و بس دین گونه گونه (به شیوه های گوناگون) بررسی شد (مورد مطالعه و تعمق قرار گرفت) و حتی نیز کردگان ایزدانی بس افزون تر و برتر شد (افزونی و برتری یافت) که آنها در این نامه (نبشته/ کتیبه) نوشته نشده ا ند (ذکرنشد)، زیرا اگر نوشته می شد، آنها بس [زیاد برای شمردن] بود.

و نیز با هزینه ی خویش، جای به جای بس آذران بهرام نشانید (برقرارکردم) و من بدین چند آذران که با هزینه ی خویش به هرگاه نشانیدم؛ گاه به گاه ۱۱۳۳ ردپساک (آیین)؛

۱٦. و برای یکسال ٦۷۹۸ ردپساک بود.

و نیز من ، بس دیگر کردگان ایزدانی (اموردینی) و گونه گونه (کارهای گوناگون) کردم که اگر آنها در این نامه (کتیبه) نوشته می شدند ، پس ، بس بودندی [برای برشمردن]. اما من این نامه را نوشتم تا کسی که فرازتر زمان ، پیمان نامه ها ، ماتیگانی ها یا وصیت نامه ها یا نامه ها (کتیبه ها)

۱۷. ببیند ، او بداند که من آن کرتیرم که در زمان شاپور شاهان شاه " کرتیر هیربد" نامیده شد و در زمان هرمزد شاهان شاه و بهرام

۱۸. شاهان شاه" کرتیر موبد هرمزد" نامیده شد و در زمان بهرام شاهان شاه بهرامگان " کرتیر ،موبد نیک بخت (سعادتمند) بهرام و هرمزد" نامیده شد. وکسی که این نامه (کتیبه) خواهد دید و آن را خواهد خواند ، آنکه به ایزدان و خداوندگاران و به روان خویش راد و راست باشد ، همان گونه که من

۱۹. بودم ، پس تن استوندش را خسروی و آبادی برسد ، و به روان استودش ارتایی (رستگاری) برسد.

سنگ نبشته ی نقش رستم (**KNRm**) :

حرف نویسی :

1. (W) ’N[H] (k)l(tyl) (Z)Y mgw[p]t y[z]d(’n W) ’r[tḥ]štr [MLK’]n [MLK’] W š[h]pwḥry MLK’n (MLK’) [ḥwp] lst’y W ḥwk’mky ḤWYTN

2. (’P)m (P)… [s]p’[y] ZYm P(WN)…W ’rtḥ[štr MLK]’n [MLK]’ W š[ḥ]pwḥ[ry MLK]’n MLK’ klty ḤWYTN ZKm ʿBYDWN

3.[šḥ]pwḥry [MLK’n MLK’ PWN [k]lt(k’)n …PWN BB’ …y ʿL [š]t(ry) … ʿL gyw’[k] ḥ’mštry PWN mgwstn k’mk’ly

4.W p[’tḥ]š’y …plm’n ZY…(w)… … (MLK). [W pw]št[y].. y[zd’]n w…’ (š)…štry gyw’k ʿL gyw’k KBYR kltk’n ZY

5.… … (’)dy(ḥ)… [’]t[wr]y.. [wlḥ]l’n YTYBW[N]d [W K]BY[R] …… ’wl[w’ḥ]m[y] … (wy) [YḤWW]N(t) …… … … p’ tḥštry ḤTYMWN W ’wḥrmzdy W yzd’n

6.L]B’ swty YḤ(MTWN) W ’(ḥlmn)y [W Š]D[Y’n] LB’ (mḥ)… (YḤW)WNt W ZNH ’(ndy) ’(twry W klt)k’n M[H … … … … šḥp]wḥry M[LK’n] MLK’ PWN w[’]spwḥlkn PKDWN ʿBYDWN

7.’]Y[Kt] bwny B[YT’] ZNH … Y[Ḥ]WWNt W cygw[n] … … ’y ’(YK KN k)l[ty] yzd’n W L(NH ŠPYL ’w)g[wn] ʿ…. [W] gty p[’tḥ]štr W m’tgd’n MH ʿLH

8.ʿDN’] … šḥ[pwḥ [ry ML]K’[n MLK’ PWN [BB]’(W ḥ’)mš(try gyw)’k ʿL gyw’[k klt]y ʿLH [Ḥ]N’ ’w[gwn] … npš[ty] YKʿYMWNt ’YK kltyr ZY ’yḥrpt

9.W (’ḤR) ’YK š[ḥpw ḥr[y MLK’n MLK]’ ʿL b[gd]’(n g’sy) [ʿ]ZLWN (W ’)w(ḥrmzdy) [M]LK’n ML[K’] ZYš B[R]H PW[N š]try [YKʿYMWN](t) ’Pm [’wḥ]rmzdy MLK’n MLK’ kwl’py

10. W]… [YḤBWNt] ’P[m] g’[sy] W p[tḥ]šly ’[pl]tly [ʿBY]DW[N … … štly ʿL š[tl]y gyw’[k] ʿL[gyw’k] (ḥ’mšt)ly PWN [kltk’n] ZY yzd’n ḥmgwnky k’mk’lytly

11. (W) [p’]tḥš’[d]t[ly] ʿ[BYDWN]d (’Pm) ʿ[BYDWNt] ŠM kltyr ZY [’wḥr]mzdy mgwp[t ’wḥrm]zd[y] b[g]y ptn[’m]y W … … [Z]K … š[t]ry ʿL (štr)y gyw’k ʿL gyw’k KBYR

12. (kltk)’(n ZY) [yz]d’n … … W KBYR ’twry … … n YTYBWNd [m]g[w] G[BR]’ ’wlw’ḥ(my) … … … [YḤ](W)W(N) W KBYR ’t[wl’n] W (mgwny) p’tḥštly

13. Ḥ]TYMW(N) … (p’) ḥ[št] ry W m’tgd’[n MH] … [ʿ]DN’ QDM ’w(ḥrmzdy) M[LK’n] M[LK PWN B [B’] … … [gyw]’k ʿL g[yw]’k klty ʿ[LH] ḤN’ ’wgwn

14. QD]M np [š] t[y … … …] yr [ZY('wḥrmzd) y mgwpt
W '[ḤR] … ['w]ḥrmzdy MLK'n (MLK') … … g'sy
['ZL]WN [W wlḥl]'n MLK'n

15. MLK]' [Z]Y š[ḥ]pwh[ry … …'wḥr]mzdy MLK'n
M[LK'] … PWN š[t]ly YKʿYM[WNt 'P]m wl(ḥl'nc)
MLK'n [MLK ' ZK [ḥmy] gwnky PWN

16. ['gl'dyḥ]y W p…… ['P]m (PWN BB' W(štly)……
gyw'k (ʿL)… (PWN) kltk['n] ZY yzd'n [ḥ]mgwnk[y
k]'mk'ly

17. … … ZK (z)m'[n] š[tly] ʿL (štly) [gyw'k] ʿL(gyw'k)
[K]B[YR] kl[t]k'n ZY y[zd'n] 'pz'dy[ḥ]y W KBYR
[']twry

18. … … (GBR' 'wlw')ḥ[my] W p[ty]ḥwy YḤ(WWNt) W
[K]B[YR] ('twr'n) …. Y p['t]ḥšt[ly] ḤTYMWNd W gty

19. … … …… Q]DM wlḥ[l'n MLK]'n MLK' k ……
[ḤN'] …. QDM [np]š[t]y

20. … … ……['w]ḥr(mzdy … … … …) M[LK']n M[LK'
… … ʿ]L bg[d']n g[']s[y]

21.… … … '(n) ………………….. W [klpkl]y PWN …(y)

22.. ……………………….(W) (yzd') [n
…………………] š …….. y g'[sy W p] tḥ(šly)
[']B[YDW]N

23. … … y (W ptḥ)š[ly] (ZY) [wclk'n YḤ]BWN(t)
………….. [ʿ]L [g]yw'[k ḥ']m(štly) PWN

24. … … p't(ḥš'dtly) W k'mk'ly(tly) … … (cygwn) … …
… 'P]m … [mg]wpt

25. ……….(y) [']twry [ZY …….] W ['nḥyt … ….]
('dwynp)t W [p'] ḥ(š'y) [ʿ]BYDWNt

26. … ……… b[wḥ]t[l]w b'n wl(ḥl'n ZY) [']wḥr[mz]dy
m(gwpt) … y ʿL š[tl]y g[yw'k] ʿL

27. …… kltk'n ZY 'wḥ]rmzd[y] (W yzd'n) ['p]ltly
[YḤWWNt] ………. [sn W mgw] GB[R]' B[YN] štly

28.(……………… W) yzd'n W MY' W 't(wry W)
[gwspndy] BYN [štly LB'] (šnw)tyḥy QD[M YḤM]TWN

29. ………. s]n'[ḥy] W bš[tyḥy] …….. W kyšy ZY ……
ŠYD'n MN [štly] ʿDYTN

30.………………… yḥ]wdy W š[m]ny W[blmn]y (W)
[n]'s(l'y ………) [štl]y… [N] YḤ[WWN]d W 'wzdysy
gwk'nyḥy

31. .... wyš]wpyḥy W [yzd'n]… W nšd(my ')kylydy W
…. [št]ly [g]y[w'k] ʿL [gyw]'k KB[Y]R kltk'n ZY yzd'n
['pz]'dyḥy

32. ……. ZY wl[ḥl]'n [YTYB]W[N]] W KBY[R
mgwG]BR' 'wlw'[ḥmy] W pty(ḥwy)… .. (YR) ['t]w l'n [W
m]g(wny) [p']tḥštly ḤTYMWNt W gty [p']ḥ štly

33. …. Q[DM] w[lḥl'n MLK'n] …. Wlḥ[l'n]kn (klty) …Q
… (npš)ty Y …. K klt(yly) .. bwḥtlwb'n wlḥl'n ZY
[']wḥr[mzdy] mgwpt

34. ……. M[N] K[ZY 'wl]wny (P)W[N] y[zd'n] (W
MR)'ḤY(n) [W NPŠH] .. b..'.. [KBYR] lncy (W 'wd)[']m
…..(m) KBYR 'twr'n W m[g]wny BYN š[tr]y

35. …. p'l)s(y W pl)sw[by] (W) '[swrs]tn …… (W)
m(y)š('n) [W nw]tḥ[štrkn] W 'twr(p)[tk'n] W spḥ[']n (W)
[l](d)[y W klm]'n W sks[t']n W gw[l]k'n

36.………………… y (wy)… m(k)….(try) 'D pr['c] 'L
pškp[wly] p[ty]ḥwy [k]l[ty] '[Pm] (PWNc 'nyl)'n štry
'twry

37. …………MH] P[W]N [š]try [Z]Y …n [YḤ]WWN
[………..Z]Y [ML]K'n [MLḴ' YḤ(MTWN) 'n(dywky)
[št]rdst'n (W swly'y)…. [M]H

38.(swl)y'y n[sng]y [tyl]s[s]ty [štrd]stn W klky['y š]try
…… [k]lky'y [n]sng[y] (kys)l(y'y) [štr]ds[tn] (W)
[k]pwt[k]yd'(y) št[r]y [W] MH

39. (kpwt)ky('y) [ns]ngy ('D) p[r']c ('L) [g]l'dky'y (štry)
W ('l)m(ny štr)y ….. [']ld[n] W b(l'sk)n 'D [pr']c 'L
('l)'n'n BB' šḥpw[ḥ]ry MLK'n

40.……………. W GBR[' Z]Y [N]PŠ[H] … MḤYTN ['Pš]
……. (wḥty) … y k(lty) [TM]Hc(m) .. [N] pl[m'n] ZY
MLK'n [MLK' Z]K mgw

41. …………… 'L]H [štr]y YḤ[WWN] ZKm wn'(lšny)
…….. [Š]……. [w] … [M]H KN .. w .. [k]. k[l]ty YḤWWN
[Z]Kcm BR' YNSBWN

42. ……… ']L NP[Š]H [štry] ŠBKW[N ………..] (m)…
[m]gw … ZY [ḥ]wpy B(YN štr)y '[gl]'dy W pt[ḥš]l'[n]dy

43. ……….. (gwml)[c'k GBR'] MNW BY[N] ……. n
[PWN dyn]y (mz)dy(sn) ………. (n) … … y (pḥrst)y
['LH]šn[m] … y MḤY[TN 'P]m nḥlws[ty ḤW]Hnd

44. …………. nd …[KBYR] 'tw(r'n) ….[g]ty [p']tḥ(štry)
k……….. 'n (M)… W [MN] LY (klt)y … … y Z[Y] …
KBYR [']twry [Z]Y w[lḥl]'n

45. ………………………….'n ……. W… (MNW)
ky(šy) …ŠYD['n] d'(šty) [']Pš MN [kl]ty [Z]K kyšy [Z]Y
[ŠYD']n

46.…………………..KB]Y[R] … 'ḤDW[N] W KB[Y]R
dyny (M)N … (y) g…… Z]Y yzd['n KB]YR ' ….. [']pltly
YḤWW[N Z]Y [QDM] ZNH n['mky]

47…………… YḤWWN … [’]Pm [PWN ……… gyw’k (KBYR) ’twry (ZY) w[ḥ l’n nš’s)ty ’Pm [yš]ty P[WN N]PŠH B[Y]T[’]

48. ……………………………… xx xx x (III) W YḤWWN [PW]N I [ŠNT …….] (’Pm PWN) štry W ʿD … [B]YT’ [’]ḤRNy (krtk)’n ZY y[zd]’n

49……………………………… npšty (ḤWH) ………………………II BR’ ZK (’wg)wn cy(g)wn [’]NH [MN] KZY ’w (lwny yz[d’]n W M(RʿḤYn) [ḥw]p[ls](t’y) W [ḥwk’m]ky

50…………… n… (’gl’)dyḥy [W] pt[h]š[ly ………]y [BYN št]ry PWN [’g]’ dyḥy p’ḥk[s]y YḤWWN [Ḥ]WHm ’P[m ḤN’c] ʿL [yzd’n lw]ny

51…………………………………… krty Ḥ[WHm ……..]ʿD(YN ….)lwny LZN[H] yš[ty W] kltk’n [l]’dy cyg [wn ……y (k)l(yty) [’P]m

52. …………………………………………………… (LY MN) [K]ZY ’wlw[ny ……..] (n)y …..M BYN wyḥtly (W) ………. ḥw …..N/n ’Y[K ’ḤRN] (’YŠ W) [M]NW ZNH

53. ………………try………………………….. d[st]ny ḤWH ’(DYNm) [wḥyš]ty W d(wḥ w)y [c’lk]y [M]ḤWḤ[Yt] (W) Z[K ….]cygwn

54……………………………………………………………………
…Z]K NPŠ(H) d[yn]y ….. ʿ[L……….] wy DBL[WN]t ’….. m [KʿN ……w]ndky pyt’k ’yw…….K (ʿLH ʿDN’) ’MT

55. ………………………………………………………
(wḥ)yšt(y) ………….. YḤWWN cygw[n … ʿL …lwn[y D]B(LWN) [’]P[m] (’MT ZNH) yš[ty] W [kltk’n]

56. ……………………………………………………………(W) sks(t’)n [W ’]ḤRN š(try) ……………… yzd’n ZNH ’w(gwn) ….. cy[g]w[n] L[ZN]H n ……. npšty

57. ……………………………………… ’lt]’y [ḤW]Hn (W) ……… (’Ḥ)DWN(n) [P]WN Ḥ[N’]c YKʿY(MWN)……… yzdt[y]

58. ………………………………………………………………
w(n)y (d) ………….. yḥ(y) ……………..’ḤD[WN] (sḥ)ty YḤSNN wsp ʿ(DN’) ……y ḤZY(TN)

59…………………………………………………………………
………… kr]tyr [ḥngl]py [p]yt’k [’]Pš
…………………………………. (W) K[’]N [N]YŠH

60…………………………………………………………
ḥngl]py [ʿL]H LʿYŠH ʿL LʿYŠH ………………………… d …….(ZK) NY[ŠH W ZK GB[R’]

61…………………………… YD]H ['ḤDWN
…………………………..] (ḥngl)py W ZK [NYŠ H 'ZLWNd
TMH …….. I [Z]ḤByn

62………..(tr'c)wk(y) … (d)y I Y[….. 'Pš]n K[N] gwpty
'YK ZK ….. r ḥ[……. NYŠH LC]Dr [']L[H] (štrd')r[y]

63……………………………………………………….. Z[ḤByn]
b(zm)y .. (š) cy(dyny) 1 YDH W MN 'L(Hšn)………
K](ZY) ḤZY[TN ḤW]Hnd [']P[šn 'M]T '(R)[H]

64……………………………….. 'Y ……. (y)k….M[N] (W)
BYN ZK 'dwyn …….šn '[M]T ZK dwšḥwy dysy W m'l[y]

65………………………………………………………… L …
('P)šn .. (gw)p[t]y ['YK 'L]H c'(sy d'ly I) …. W [ZK
N]YŠ[H W] GB[R']

66…………………………………………………………………
…….. yty …………………….. (št)rd[']ry p(yt'k) [s]pytkn

67…………………………………………………………………
……. ']P[šn …….] ZY kr[tyr] ḥ[ngl]py W NY[ŠH]

68…………………………………………………………………
….. PWN '(sm'n) ………………. NY[ŠH ……. G]BR' ….

69. ……………………… wšn[tly …….. ………'L] L[WN]

70. ……………………………………….. GB[R]'(ZY krtyr)
ḥ(nglpy) …………KN gwpty 'YK (K)[']N ZK

71………………………………………………………………..
'(L LWN) … lwc(ny …..) l'n …………………

72……………………………… Ḥ]LKWNt ………W 'LH….

73……………………………………………… 'NH (krtyr)
…… PWN '(gldyḥ y)……………………………………

74……..b(')……(t)'...…………ḥ……………………………

75….WN……….(b)…yw.t………….. – (T)Nt

76…………………(W)Nyt ……w…..nydy ….y………..H

77…. (YḤ)MTWN…………….. (') …… (y)……..

78……….. (ty)……………….

79………….   Šḥ……………. t….

ترجمه :

۱. پس من، کرتیر، موبد باشد که بتوانم [در برابر] ایزدان و اردشیر شاهان شاه و شاپور شاهان شاه نیک پریستار و نیک سپاسدار(خدمتگذار) باشم!

۲. و برای آن سپاسی (خدمتی) که توانستم به ... به اردشیر شاهان شاه و شاپور شاهان شاه بکنم

۳. از آن روی، شاپور شاهان شاه برای کردگان ایزدانی در دربار و شهر به شهر، جای به جای، در همه ی شهر، در مغستان مرا کامکار

٤. و پادشاه کرد؛ و به فرمان شاپور شاهان شاه و پشتی ایزدان و شاهان شاه، شهر به شهر، جای به جای، بس کردگان

۵. ایزدان افزونی گرفت، بس آذران بهرام نشانید، بس مغ مردان خوشبخت (سعاتمند) و کامیاب شدند و بس پیمان نامه ها برای آذران و مغان مهر شدند. و برای اورمزد و ایزدان

٦ از آن (در نتیجه ی آن) بزرگ سود رسید (حاصل شد)، اما برای اهریمن و دیوان بزرگ زیان.

و برای این چند (شمار) آذران و کردگان (خدمات) که در (سنگ) نبشته (کتیبه) [برشمرده شدند]، شاپور شاهان شاه نیز به گونه ی ویژه مرا گماشت [با این گفتار]

: ۷. " که بُن این خانه ترا باشد، و آنگونه که می دانی که چه بهتر است برای ایزدان و برای ما، همان را انجام بده" و به وصیت نامه ها، پیمان نامه ها و ماتیگان هایی که در آن

۸ زمان، در زمان شاپور شاهان شاه، در دربار و همه ی شهر (کشور)، جای به جای کرده شدند، برای آنها این گونه نوشته شد: " کرتیر هیربد"

۹. و پس از اینکه شاپور شاهان شاه به بغان گاه شد و هنگامی که پسرش، هرمزد شاهان شاه، بر شهر ایستاد (برتخت پادشاهی نشست)، پس هرمزد شاهان شاه مرا کلاه

۱۰. و کمر داد و گاه و رده ی (مرتبه) مرا در دربار، شهر به شهر، جای به جای
در همه شهر برتر کرد؛ او مرا کامکارتر

۱۱. و پادشاه تر در کردگان ایزدانی (امور دینی) [نیز چون زمان شاپور] کر
و مرا نام کرد "کرتیر موبد هرمزد" بنام بغ اورمزد؛ و هم چنین در آن زمان، شهر
شهر، جای به جای، بس

۱۲. کردگان ایزدانی (اموردینی) افزونی گرفت، بس آذران بهرام نشانید، بس م
مردان خوشبخت (سعادتمند) و کامیاب شدند و بس پیمان نامه ها برای آذران
مغان مهر

۱۳. شدند. و وصیت نامه ها، پیمان نامه ها و ماتیگان هایی که در آن زمان،
زمان هرمزد شاهان شاه، در دربار، در همه ی کشور، جای به جای کرده شدند، ب
آنها این گونه

۱٤. نوشته شد: "کرتیر، موبد هرمزد"

و پس از اینکه هرمزد شاهان شاه به بغان گاه شد و هنگامی که بهرام شاهان

۱۵. شاه شاپورگان(پسر شاپور) شاهان شاه و برادر هرمزد شاهان شاه بر ش
ایستاد(بر تخت پادشاهی نشست) پس هم چنین بهرام شاهان شاه نیز، همان گون
مرا

۱٦. در مقام و رده ام در دربار، شهر به شهر، جای به جای نگاه داشت؛ او مرا
کردگان ایزدانی (امور دینی) به همان گونه کامکار

۱۷. و پادشاه کرد؛ و هم چنین در آن زمان شهر به شهر، جای به جای، ب
کردگان ایزدانی افزونی گرفت، بس آذران

۲. و برای آن سپاسی (خدمتی) که توانستم به ... به اردشیر شاهان شاه و شاپور شاهان شاه بکنم

۳. از آن روی، شاپور شاهان شاه برای کردگان ایزدانی در دربار و شهر به شهر، جای به جای، در همه ی شهر، در مغستان مرا کامکار

٤. و پادشاه کرد؛ و به فرمان شاپور شاهان شاه و پشتی ایزدان و شاهان شاه، شهر به شهر، جای به جای، بس کردگان

۵. ایزدان افزونی گرفت، بس آذران بهرام نشانید، بس مغ مردان خوشبخت (سعاتمند) و کامیاب شدند و بس پیمان نامه ها برای آذران و مغان مهر شدند. و برای اورمزد و ایزدان

٦. از آن (در نتیجه ی آن) بزرگ سود رسید (حاصل شد)، اما برای اهریمن و دیوان بزرگ زیان.

و برای این چند (شمار) آذران و کردگان (خدمات) که در (سنگ) نبشته (کتیبه) [برشمرده شدند]، شاپور شاهان شاه نیز به گونه ی ویژه مرا گماشت [با این گفتار]

: ۷. " که بُن این خانه ترا باشد، و آنگونه که می دانی که چه بهتر است برای ایزدان و برای ما، همان را انجام بده" و به وصیت نامه ها، پیمان نامه ها و ماتیگان هایی که در آن

۸. زمان، در زمان شاپور شاهان شاه، در دربار و همه ی شهر (کشور)، جای به جای کرده شدند، برای آنها این گونه نوشته شد: " کرتیر هیربد"

۹. و پس از اینکه شاپور شاهان شاه به بغان گاه شد و هنگامی که پسرش، هرمزد شاهان شاه، بر شهر ایستاد (برتخت پادشاهی نشست)، پس هرمزد شاهان شاه مرا کلاه

۱۰. و کمر داد و گاه و رده ی (مرتبه) مرا در دربار، شهر به شهر، جای به جای، در همه شهر برتر کرد؛ او مرا کامکارتر

۱۱. و پادشاه تر در کردگان ایزدانی (امور دینی) [نیز چون زمان شاپور] کرد؛ و مرا نام کرد "کرتیر موبد هرمزد" بنام بغ اورمزد؛ و هم چنین در آن زمان، شهر به شهر، جای به جای، بس

۱۲. کردگان ایزدانی (اموردینی) افزونی گرفت، بس آذران بهرام نشانید، بس مغ مردان خوشبخت (سعادتمند) و کامیاب شدند و بس پیمان نامه ها برای آذران و مغان مهر

۱۳. شدند. و وصیت نامه ها، پیمان نامه ها و ماتیگان هایی که در آن زمان، در زمان هرمزد شاهان شاه، در دربار، در همه ی کشور، جای به جای کرده شدند، بر آنها این گونه

۱۴. نوشته شد: "کرتیر، موبد هرمزد"

و پس از اینکه هرمزد شاهان شاه به بغان گاه شد و هنگامی که بهرام شاهان

۱۵. شاه شاپورگان(پسر شاپور) شاهان شاه و برادر هرمزد شاهان شاه بر شهر ایستاد(بر تخت پادشاهی نشست) پس هم چنین بهرام شاهان شاه نیز، همان گونه مرا

۱۶. در مقام و رده ام در دربار، شهر به شهر، جای به جای نگاه داشت؛ او مرا در کردگان ایزدانی (امور دینی) به همان گونه کامکار

۱۷. و پادشاه کرد؛ و هم چنین در آن زمان شهر به شهر، جای به جای، بس کردگان ایزدانی افزونی گرفت، بس آذران

۱۸. بهرام نشانید، بس مغ مردان خوشبخت و کامیاب شدند و بس پیمان نامه ها برای آذران و مغان مهر شدند. و وصیت نامه ها،

۱۹. پیمان نامه ها و ماتیگان هایی که در آن زمان، در زمان بهرام شاهان شاه کرده شدند، بر آنها این گونه نوشته شد:

۲۰. " کرتیر، موبد هرمزد"

و پس از اینکه بهرام شاهان شاه شاپورگان (پسر شاپور) به بغان گاه

۲۱. شد و هنگامی که بهرام بهرامگان (پسر بهرام) که اندر شهر (کشور) راد (بخشنده)، راست، مهربان، و کرفه گر [بود] در شهر

۲۲. ایستاد (شاه شد)، پس بدلیل علاقه [اش] به اورمزد و ایزدان و برای روان خویش، از این روی گاه و رده ی (مرتبه) مرا اندر شهر برتر کرد

۲۳. و مرا گاه و رده ی بزرگان داد. و مرا در دربار، شهر به شهر، جای به جای، در همه ی شهر به

۲٤. کردگان ایزدانی (امور دینی) پادشاه تر و کامکارتر کرد،آنگونه که پیشتر نبودم؛ و مرا در همه ی شهر موبد

۲۵. و داور (قاضی) کرد؛ او مرا آیین بد و حاکم (خلیفه) آذر آناهید ـ اردشیر و بانو آناهید در استخر کرد

۲٦. و مرا نام کرد: " کرتیر، موبد نیک بخت (سعادتمند) بهرام و هرمزد"؛ و شهر به شهر، جای به

۲۷. جای، در همه شهر کردگان [به افتخار] اورمزد و ایزدان برتر (مهم تر) شدند و دین مزدیسن و مغ مردان اندر شهر (کشور)

۲۸. به بزرگ پادشاهی (مرتبه ی بالا) بودند و ایزدان آب و آذر و چهار پا را اندر شهر بزرگ خشنودی رسید؛

۲۹. اما به اهریمن و دیوان بزرگ زیان و بیشی رسید و کیش اهریمن و دیوان از شهر رخت بربست

۳۰. و به عنوان یک باور نابود گردید، و یهودیان و شمنیان (بوداییان) و برهمنان، نصاریان و مسیحیان، مغتسلان و مانویان(زندیقان) اندر شهر زده شدند و بت ها ویران شدند

۳۱. و لانه ی دیوان درهم آشفت (نابود شد) و گاه و نشیمن ایزدان شد؛ و شهر به شهر، جای به جای، بس کردگان ایزدانی افزونی گرفت،

۳۲. بس آذران بهرام نشانید، بس مغ مردان خوشبخت و کامیاب شدند، و بس پیمان نامه ها برای آذران و مغان مهر شدند. وبه وصیت نامه ها، پیمان نامه ها

۳۳. و ماتیگان هایی که در زمان بهرام شاهان شاه بهرامگان کرده شدند، بر آنها چنین نوشته شد: " کرتیر، موبد نیک بخت (سعادتمند) بهرام و هرمزد".

۳٤. و من، کرتیر، از آغاز از بهر (برای) ایزدان و خداوندگاران (پادشاهان) و روان خویش را، بس رنج و سختی دیدم (تحمل کردم).و بس آذران و مغان را اندر شهر

۳۵. ایران: فارس، پارت، آسورستان ... میشان، نود اردشیر، آذربایجان، اصفهان، ری و کرمان، سیستان، گرگان

۳٦. ... تا فراز به پیشاور، آنها را آبادان کردم؛ و من هم چنین در انیران شهران:

۳۷. ... که بودند، تا آنجا...رسیدند در شهرستان انطاکیه، شهر(کشور) سوریه و آنچه وابسته

۳۸. به ایالت سوریه (ناحیه ی سوریه)، شهرستان ترسوس شهر (کشور) کلیکیه و آنچه وابسته به ایالت کلیکیه، شهرستان قیصریه و شهر کاپادوکیه و آنچه

۳۹. وابسته به ایالت کاپادوکیه، تا فراز به شهر یونان و شهر ارمنستان و ... و اران و بلاسگان فراز تا به دروازه ی اران، شاپور شاهان

۴۰. شاه با اسبان و مردان خویش زد و چپاول کرد، آذر سوز نمود و ویران کرد.... به فرمان شاهان شاه،

٤١. من مغ ... که اندر این شهرها (کشورها) بودند ویرایش (مرتب) کردم؛ من نهشتم (اجازه ندادم) زیان و چپاول کردن، ونیز آنچه که چپاول شده بود،

٤٢. من آن را باز گرفتم و آن را به شهر خودش هشتم (قرار دادم). و من دین مزدیسنا و مغ مردان خوب (اصیل) را اندر شهر والایی و نیکنامی

٤٣. کردم (دادم) و اشموغان (گمراهان) و خرابکار مردان را که اندر مغان بنابر دین مزدیسنی و کردگان ایزدانی (امور دینی) رفتار نکردند، من آنها را پادافراه دادم و من آنها را سرزنش کردم تا آنها را بهتر کردم.

٤٤. و من، بس وصیت نامه ها و پیمان نامه ها برای آذران و مغان کردم و با پشتی ایزدان و شاهان شاه و از کرده ی (کنش) من، اندر ایران شهر، بس آذران بهرام

٤٥. نشانید (نشانده شدند) و بس "خُوَه دوده" کرده شد و بس مردمان که ناخستوان بودند، خستوان شدند؛ و بس بودند کسانی که کیش دیوان داشتند و از کرده ی من آن کیش دیوان

٤٦. هشتند و کیش ایزدان گرفتند. و بس آیین ها (ردپساک) کرده شدند و بس دین گونه گونه (به شیوه های گوناگون) بررسی شد (مورد مطالعه و تعمق قرار

گرفت) و حتی نیز کردگان ایزدانی بس افزون تر و برتر شد (افزونی و برتری یافت) که آنها در این نامه

٤٧. (نبشته/ کتیبه) نوشته نشده ا ند (ذکرنشد) زیرا اگر نوشته می شد، آنها بس [زیاد برای شمردن] می بود. و نیز با هزینه ی خویش، جای بس آذران بهرام نشانید (برقرارکردم) و من بدین چند آذران که با هزینه ی خویش به هرگاه نشانیدم؛

٤٨. گاه به گاه ۱۱۳۳ ردپساک (آیین)؛ و برای یکسال ٦٧٩٨ ردپساک بود. و در شهر (کشور) نیز بس دیگر کردگان ایزدانی (اموردینی)

٤٩. و گونه گونه (کارهای گوناگون) فراتر از این ... که اگر آنها نوشته .... اما همان گونه که از آغاز ، من (در برابر) ایزدان و خداوندگان نیک پریستار و نیک کامه

۵۰. بوده ام ؛ همان گونه نیز از سوی ایزدان و خدایگان بس بلند مرتبه و بس ارجمند شدم ...

۵۱. .... بدلیل این یسن ها و دیگر خدمات آن چنانی که ... انجام گرفته اند

۵۲. و برای روان من .... که من از آغاز .... و کسی ....

۵۳. .... چاره ی رسیدن به بهشت و دوزخ را و به همان گونه که ....

۵٤. آنکه دین اش ....رهنمون می سازد به دیدارم ....

۵۵. .... بهشت می رود. وهنگامی که... من درباره ی یسن ها و دیگر خدمات

۵٦...... [پس من ابزار کردگان کردم و در فارس و سیستان و دیگر شهر به شهر ، بس مغان نیک بخت و خرسند شدند]؛ همان گونه که در این نامه نوشته شد.

۵۷. [پس به فرمان / به لطف شاپور شاهان شاه ، من بدلیل خدمات ایزدانی و روان خویش، مرگ آئین شدم با این واژگان : باشد که ارتای باشم؛ و اگر دروند، پس باشد که از هم اکنون آئین ایزدان بگیرم].

۵۸. [هم چنین به خویش گفتم این گونه که: اگر من ارتای شده ام، پس شما ای ایزدان ، مرا بنمائید اکنون چگونگی ارتایی در جهان در گذشتگان و سپس من، ای ایزدان، این کیش را که از آن شما است حفظ خواهم کرد]؛ پس مرا بنمائید

۵۹. [اکنون چگونگی دروندی در آن سوی، در جهان در گذشتگان و آن گونه که من این کیش را از شما، ای ایزدان در خواست کرده بودم، من آن را در همه ی زمان ها بسختی حفظ خواهم کرد.

پس در گذشتگانی را که من اندر مرگ آئین دیدم، می گفتند چنین: ما شهسواری را می بینیم شهریاری سپید (درخشان) و بر اسپی گران نشسته است و او درفشی (؟) در دست؟... و در آنجا مردی به پیدایی می آید؟... و بر گاهی (تختی) زرین نشسته است. و ...] کرتیر جفت (تای کرتیر) به پیدایی می آید و همراهی در جلوی ...؟ او قرار دارد؛ و در همین حال زنی

۶۰ از سوی خراسان (شرق) به پیدایی می آید و ما زنی به وجاهت آن زن در آنجا تاکنون ندیده ایم، و آن راه که او (زن) می آید ، آن راه بسی روشن است. و در همین حال او (زن) پیشتر می آید و آن مرد

۶۱. که چون کرتیر جفت است، آن زن او را درودی (سلام) سر بسر (در حالی که سر خود را نزدیک سر آن مرد می برد) می دهد ... و آن زن و آن مرد که چون کرتیر جفت است ، دست های همدیگر را هر دو می گیرند و در آن راه روشن .... زن... بسوی خراسان می رود و آن راه بس روشن است.

و بدان راه که آن مرد کرتیر جفت و آن زن شدند آنجا در همین حال شهریاری به پیدایی می آید، بر گاهی زرین

۶۲. نشسته است؛ و ترازویی در پیش او قرار دارد ، مانند این که میزان (وزن) چیزهایی را ... می گیرد و در همین حال آن زن و آن مرد که چون کرتیر جفت است در پیش آن شهریار می ایستند. وآنها چنین می گویند : آن مرد کرتیر جفت و آن زن به پشت آن شهریار رفتند ...

۶۳ و آنها بسوی خراسان و بدان راه بس روشن رفتند، آنها پیشتر می روند؛ در همین حال شهریاری دیگر به پیدایی می آید سپید و نشسته بر گاهی زرین و او (در / با) دست cydyn دارد ، و او بسی گرانمایه تر است از آنها که در آغاز دیدیم. و هنگامی آنها

۶۴. دیدند...آنها چنین می گویند : cydyn ارغندی (وحشتناک) به پیدایی آمد چون چایی ... که عمق ندارد و پر از ماران ، کژدم ؟.. ، کلبوک و دیگر خرفستران است. این در گذشتگان که در مرگ آئین نشته بودند (قرار داشتند)، هنگامی که آن گونه های بی شمار و خرفستران دوزخی را دیدند،

۶۵. بسی ترسیدند و آنها نخواستند رفتن ؟ بدان جا ... اما آنها بخود می گفتند : راهی دیگر برای شما نیست (وجود ندارد) مگر آن پلی که روی آن چاه است ؛ اما شما تعریف کنید آنچه را که می بینید.

و آنها چنین می گفتند : از بالای این چاه تیغه ای (صفحه ای) می گذشت ، پل مانند و آن زن و آن مرد

۶۶. کرتیر جفت ، بدان پل وارد شدند و آنجا... ایستادند و آن پل ... بسی پهن شد و در همین حال به پهنا بسی مهست تا درازنا به پیدایی آمد. و آن زن و آن مرد

کرتیر جفت... قرار گرفتند. و آنها چنین می گفتند: دیگر شهریاری به پیدایی آمد، سپید،

۶۷. گرانمایه و بسی ارجمندتر از آنان که در آغاز دیدیم و در حالی که می آمد بدان سوی ، بسوی پل آمد و در همین حال به پل آمد (رسید) و در همین حال از آن پل می گذرد و او دست آن زن و آن مرد کرتیر جفت را می گیرد. و آن شهریار...و بسوی پل پیش می رود ، و آنها یعنی مرد کرتیر جفت و زن

۶۸. در پی او شدند و در همین حال ، آنها از پل ، بدان سوی بیرون رفتند و آنها بسوی خراسان رفتند...

و در همین حال ایوانی (کاخی) به پیدایی می آید ... در آسمان به پیدایی می آید. و آن شهریار در پیش مرد کرتیر جفت و زن در پی آن مرد کرتیر جفت ... دست،

۶۹. آنها به ایوان اندر شدند. و آنها چنین گفتند : ما ندیده بودیم هرگز ارجمندتر و روشن تر تا آنکه ... نشسته بر ... و آن شهریار پیش می رود و در جلوی آن ایوان گاهی زرین قرار داشت ؛ دوباره ... مرد کرتیر جفت ... و در همین حال آن مرد کرتیر جفت و آن زن در جلو از بالانی (دالانی) بالا می روند

۷۰. و دورتر در بالا ... و آنها چنین گفتند :

در همین حال ، آن ... گاهی زرین ؟ ... و مرد کرتیر جفت ... و زن وارد شدند

۷۱. و اندر روزن (روشنایی) بهرام نشستند.

۷۲. و در همین حال ، آن مرد کرتیر جفت، نان، گوشت و می، می گیرد...خراسان... بس (کسان ؟) به پیش آمدند و آن مرد کرتیر جفت همی بخشید (پی در پی اعطا می کرد) و بدانان می دهد ... و آن شهریار؟ با انگشت آن

مرد کرتیر جفت را نشان می دهد و می خندد و آن مرد کرتیر جفت او را نماز می برد.

۷۹-۷۳. و هنگامی که به من کرتیر یکبار ایزدان نشان دادند در این زندگانی نیک نامی همراه با ارجمندی را پس من نیز درخواست کردم: مرا نشان دهید در آن سوی، در جهان در گذشتگان، چاره (راه) (رسیدن) به بهشت و دوزخ را و چگونگی ارتایی (رستگاری) و دروندی را،به گونه ای که... بودم (در برابر) ایزدان و خداوندگاران نیک پریستار و نیک کامه.

اما سپس، هنگامی که ایزدان مرا نشان داده بودند چگونگی چیزهای آن سوی،جهان در گذشتگان، پس من بس نیک پریستارتر، بس نیک کامه تر شدم در برابر ایزدان و بس راد و راست در باره ی روان خویش و در باره ی این یسن ها و دیگر خدمات که اندر شهر کرده شدند، من بس گستاخ تر شدم.

اما آنکه این نامه (نوشته) خواهد دید و آن را خواهد خواند، او در باره ی ایزدان و خدایگان و روان خویش و نیز در باره ی این یسن ها و (دیگر) خدمات و کیش مزدیسنی که اکنون در میان زندگان بدان عمل می شود، راد و راست باشد و او گستاخ ترباشد و به چیزهای آن جهانی بی باور نباشد. و او بی گمان باشد که بهشتی است و دوزخی است؛ آنکه کرفه گر است بسوی بهشت رهنمون می شود و آنکه دروند است به دوزخ افکنده خواهد شد. و به تن اسونند او خسروی و آبادانی خواهد رسید و به روان اسونند او سعادت خواهد رسید ؛ همان گونه که به من کرتیر رسید.

و من این نامه را بدین بهانه نوشتم که، من کرتیر، از دیرباز سندها و پیمان نامه های (مربوط) به آذران و مغان (هم پیوند با) خدایگان را مهر کردم و نام خویش

بس بر جاهای (گوناگون) بر روی سند ها، پیمان نامه ها و ماتیگان نوشته شد، به گونه ای که، آنکه فرازتر زمان ، پیمان نامه ، سند یا ماتیگانی یـا دیگـر نوشـته ای ببیند، در آنگاه او بداند که من آن کرتیرم (که) در زمان شاپور شـاهان شـاه هیربـد نامیده شد و در زمان هرمزد شاهان شاه و بهرام شاهان شـاه کرتیـر، موبـد هرمـزد نامیده شد و در زمان بهرام شاهان شاه بهرامگان، کرتیر، موبد سـعادتمند بهـرام و هرمزد نامیده شد].

الف:

سنجش سنگ نبشته ها با همدیگر :

KKZ 1. W 'N H kl tyl ZY mgwpt yzd'n W
KNRm 1. (W) 'N[H] (k)l(tyl) (Z)Y mgw[p]t y[z]d('n W) 'r[tḥ]štr
KSM 1. [1]'rtḥ[štr

....

KKZ1 1. šḥpwḥry MLK'n MLK'
KNRm 1. n W š[ḥ]pwḥry MLK'n (MLK')
KSM 1. MLK]'n [ML]K' [W] (šḥpw ḥry M

....

KKZ1 1. ḥwplst'y W ḥwk'mky ḤWYTNn 'Pm PWN ZK
KNRm 1-2. [ḥwp lst'y W ḥwk'mky [2]ḤWYTN /2/ ('P)m (P)
KSM 1. ḥ]wp[l]st'y [W] h P

....

KKZ1 1. sp'sy ZYm PWN yzd'n
KNRm 1-2. [s]p'šy] ZYm P(WN) W 'rtḥ[štr MLK]'n [MLK]'
KSM 1.

....

KKZ 1. W šḥpwḥry MLK'n MLK' klty ḤWYTNt ZKm
KNRm 2. W š[ḥ]pwḥ[ry [MLK]n MLK' klty ḤWYTN ZKm
KSM 1.

....

KKZ 1. 'BYDWN šḥpwḥry MLK'n MLK' PWN
KNRm 2-3. 'BYDWN /3/ [šḥ]pwḥry [MLK]'n MLK' PWN

KSM 1-2. M]RK' PWN

....

KKZ 1. kltk'n ZY yzd'n PWN BB' W štly 'L štly
KNRm 3. [k]lt(k'n) PWN BB' y 'L [š]t(ry)
KSM 2. kl[tk']n Z[Y yz]d'n PWN BB'

....

KKZ 1. gyw'k 'L gyw'k ḥ'mštly PWN [3]mgwstn k'mk'ly
KNRm 3. 'L gyw'[k] ḥ'mštry PWN mgwstn k'mk'ly /4/
KSM 2. w(') [']L gyw'k ḥ k'mg'ly

....

KKZ 1. W p'tḫš'y W PWN plm'n ZY šḥpwḥry / 2/ MLK'n
KNRm 3-4. W p['tḫ]š'y plm'n ZY (w)
KSM 2. W p'tḫ[š'y …]

....

KKZ 2. MLK' W pwšty ZY yzd'n W MLK'n
KNRm 4. (MLK). [W pw]št[y] y[zd']n w
KSM 2. ' W p

....

KKZ 2. MLK' štly 'L štly gyw'k 'L gyw'k KBYR kltk'n
KNRm 4. ' (š) štry gyw'k 'L gyw'k KBYR kltk'n ZY
KSM 2-3. /3 ?/ 'n ZY

....

KKZ 2. yzd'n 'pz'dyḥy W KBYR 'twry ZY wlḥl'n
KNRm 5. (')dy(ḥ) [']t[wr]y [wlḥ]l'n
KSM 3. yzd'n [']pz['dyhy] W KBYR ' tw(ry) [ZY] I

....

KKZ 2. YTYBWNd W KBYR mgwGBR' 'wlw'ḥmy W
KNRm 5. YTYBW[N]d [W K]BY[R] 'wl[w'ḥ]m[y]
KSM 3. 'wl w'ḥmy W

....

KKZ 2. ptyḥwy YḤWWNt W KBYR 'twl'n W mgwny
KNRm 5. (wy) [YḤWW]N (t)
KSM 3. ptyḥw[y] YH[WW]N[t] B 'twr'n W mgwny

....

KKZ 2. [4]ḤTYMWNd W 'wḥrmzdy LB' swty
KNRm 5-6. ḤTYMWN W 'wḥrmzdy W yzd'n /6/ L]B' swty
KSM 3.

....

KKZ 2. YḤMTWN W 'ḥlmny W ŠDY'n LK' [5]mḥyk'ly
KNRm 6. YḤ(MTWN) W '(ḥlmn)y[W Š]D[Y'n] LB' (mḥ)
KSM 3. (T)WN

....

KKZ 2. YḤWWNt W ZNH 'ndy 'twry W kltk'n MH
KNRm 6. (YḤW)WNt W ZNH '(ndy) '(twry W kl) k'n M[H

....

KKZ 2-3. [6]PWN npšty ZKm KN gwnk [tly]/ 3/ šḥpwḥry MLK'n
KNRm 6. šḥp]wḥry M[LK'n]

....

KKZ 3. MLK' PWN [7]w'spwtlkn PKDWN 'BYDWN 'YKt
KNRm 6. MLK' PWN w[']spwḥlkn PKDWN 'BYDWN ']Y[Kt]

....

KKZ 3.[8] bwny BYT' ZNH 'yw YḤWWN W cygwn
KNRm 7. bwny B[YT'] ZNH Y[Ḥ]WWNt W cygw[n]

....

KKZ 3. YD'YTN'y 'YK------------ klty yzd'n W LNH ŠPYL

KNRm 7. 'y '(YK KN k)l[ty] yzd'n W L(NH ŠPYL
....

KKZ 3. 'wgwn ʻBYDWN W gty p'tḥštly W m'tgd'n MH
KNRm 7-8. 'w)g[wn] ʻ [W] gty p['tḥ]štr W m'tgd'n MH
KSM 4. m'tg[d'n M]H
....

KKZ 3. ʻLH ʻDN' [9]QDM šḥpwḥry MLK'n MLK'
KNRm 8. ʻLH /8/ ʻDN'] šḥ[p]w ḥ[ry ML]K'[n M]LK'
KSM 4. ʻLH ʻDN' QDM šḥp[wḥry M]LK'n
....

KKZ 3. PWN BB' W ḥ'mštly gyw'k ʻL gyw'k klty
KNRm 8. PWN [BB]'(W ḥ')mš(try gyw)'k ʻL gyw'[k klt]y
KSM 4. P[WN] (B).. [ḥ']mḥšt[ry] gyw'k ʻL gyw'k krty
....

KKZ 3. ʻLH ḤN' 'wgwn QDM YKTYBWN YKʻYMWNt 'YK
KNRm 8. 'LH [Ḥ]N' 'w[gwn] npš[ty] YKʻYMWNt 'YK
KSM 4. ʻLH ḤN' '[wgwn] QDM npšty YKʻYM[WNt
....

KKZ 3. kltyl ZY 'yḥlpt W 'ḤR 'YK šḥpwḥry MLK'n
KNRm 8-9. kltyr ZY'yḥrpt /9/ W('ḤR)'YK š[ḥp]w ḥr[y MLK'n
KSM 4. M]RK'n
....

KKZ 3-4. MLK' ʻL [10]ʻRḤY'n g'sy ʻZLWN W 'wḥrmzdy
NRm 9. MLK ʻL b[gd]'(n g'sy) [ʻ]ZLWN (W ')w(ḥrmzdy)
KSM 4. MRK' 'wḥr]mzdy
....

KKZ 4. MLK'n MLK' ZYš BRH PWN štry

KNRm 9. [M]LK'n ML[K'] ZYš B[R]H PW[N š]try
KSM 5. [11]PWN
....

KKZ 4. YKʻYMWNt 'Pm 'wḥrmzdy MLK'n MLK'
KNRm 9. [YKʻYMWN](t) 'Pm ['wḥ]rmzdy MLK'n MLK'
KSM 5. [YKʻ]YMWNt 'Pm 'wḥr[mzdy]
....

KKZ 4. kwl'py W [12] kmly YḤBWNt 'Pm [13]g'sy W [14]ptḥšly
KNRM 10.kwl'py [W] [YḤBWNt] 'P[m] g'ṣy] W p[tḥ]šly
KSM 5. 'Pm g[']sy [W] p[tḥ]šly
....

KKZ 4. 'pltly ʻBYDWN 'Pm PWN BB' W štly ʻL štly
KNRm 10. '[pl]tly [ʻBY]DW[N] štly ʻL š[tl]y
KSM 5. 'p[lt]ly ʻBYDWN [']Pm PWN BB' W št(ly) [ʻ]L
....

KKZ 4. gyw'k ʻL gyw'k ḥ'mštly PWN kltk'n ZY yzd'n
KNRm 10. gyw'[k] ʻL[gyw'k] (ḥ'mšt)ly PWN [kltk'n] ZY yzd'n
KSM 5. [k]ltk'n
....

KKZ 4.-------------- k'mk'ltly W p'tḥš'dtly ʻBYDWN
KNRm 10. ḥmgwnky k'mklytly(W) [p']tḥš'[d]t[ly] ʻ[BYDWN]d
KSM 5. (k'mk')lytry /6/
....

KKZ 4. 'Pm ʻBYDWN ŠM kltyl ZY 'wḥrmzdy mgwpt
KNRm 11. ('Pm) ʻ[BYDWNt] ŠM kltyr ZY ['wḥr]mzdy mgwp[t

KSM 6. [‘B]YDWNt ŠM ’whrwmzdy m[gw]pt

....

KKZ 4. ’wḥrmzdy ‘RḤY’ PWN ŠM W ’DYNc PWN Zk ‘DN’
KNRm 11. ’wḥrm]zd[y] b[g]y [15]ptn[’m]y W [Z]K
KSM 6. PWN ZK ‘DN’

....

KKZ 4. štly ‘L štly gyw’k ‘L /5/ gyw’k KBYR kltk’n ZY
KNRm 11. š[t]ry ‘L (štr)y gyw’k ‘L gyw’k KBYR (kltk)’(n ZY)
KSM 6. š[tr]y ‘L [štry] gyw[’k ‘L g]yw’[k] KBYR kltk’n ZY

....

KKZ 5. yzd’n ’pz’dyḥy W KBYR ’twry ZY wlḥl’n YTYBWNt
KNRm12. [yz]d’n W KBYR ’twry n YTYBWNd WNd
KSM 6. yzd’n [’]pz’[dyḥy]

....

KKZ 5. W KBYR mgwGBR’ ’wlw’ḥmy W ptyḥwy
KNRm 12. [m]g[w] G[BR]’ ’wlw’ḥ(my)
KSM 6. W K[B]Y[R] mgw[GBR’]

....

KKZ 5. YḤWWNt W KBYR ’twl’n W mgwny p’tḥštly
KNRm 12. [YḤ](W)W(Nt) W KBYR ’t[wl’n] W (mgwny) p’tḥštly
KSM 6-7. Y]HWWNt W K /7/ p’thš[t]ry

....

KKZ 5. ḤTYMWNt W gty p’tḥštly W m’tgd’n MH ’LH
KNRm 13. [Ḥ]TYMW(Nt) (p’t)ḥ[št]ry W m’tgd’[n MH]
KSM 7. [ḤT]YMW[Nt] W gty W p’(tḥštry)

....

KKZ 5. ‘DN’ QDM ’wḥrmzdy MLK’n MLK’ PWN
KNRm 13. [‘]DN’QDM ’w(ḥrmzdy)M[LK’n] M[LK]’ PWN
KSM 7. ’[wḥr]mzdy MRK[’n M]RK’ PWN

....

KKZ 5. BB’ Wḥ ’mštly gyw’k ‘L gyw’k klty ‘LH ḤN’
KNRm 13. B[B’] [gyw]’k ‘L g[yw]’k klty ‘[LḤ ḤN’
KSM 7. BB’ W ’mḥštry gyw’k ‘L gyw’k (k)l[t]y

....

KKZ 5. ’wgwn QDM YKTYBWN YK‘YMWNt ’YK
KNRm 13- 14. ’wgwn /14/ [QD]M n p [š]t[y]
KSM 7. YK‘YMWNt ’Y[K]

....

KKZ 5. kltyl ZY ’wḥrmzdy mgwpt W ’ḤR ’YK ’wḥrmzdy
KNRm 14. yr [ZY](’wḥrmzd) y mgwpt W’(ḤR) … [’w]ḥrmzdy
KSM 7-8. m]gwpt W (R) /8/

....

KKZ 5-6. ‘L ‘RḤY’n g’sy ‘ZLWN /6/ W
KNRm 14. MLK’n (MLK’) g’sy [‘ZL]WNt [W]
KSM 8. [M]RK’n M[Rk’] bgd’n g[’]sy [‘ZL]WN W

....

KKZ 6. wlḥl’n MLK’n MLK’ ZY šḥpwḥry MLK’n
KNRm 14. wlḥl]’n MLK’n [MLK]’ [Z]Y š[ḥ]pwh[ry]
KSM 8.

....

KKZ 6. MLK’ BRH W ’wḥrmzdy MLK’n MLK’ ’ḤY PWN
KNRm 15. PWN
KSM 8. [B]RH W ’wḥrmzdy [MRK]’n MRK’ P[WN]

....

KKZ 6. štly YK‘YMWNt ’Pm wlḥl’nc MLK’n MLK’-----

KNRm 15. š[t]ly YK‘YM[WNt ’P]m wl(ḥl’nc) MLK’n
[MLK]’ZK
KSM 8. YK‘YMWNt ’Pm wlḥl’nc M

…………………………………………………

KKZ 6. --------- PWN ’gl’dyḥy W ptḥšly YḤSNN
KNRm 15-16[ḥmy] gwnky PWN /16/ [’gl’dyḥ]y W p
KSM 8. W ptḥšly

…………………………………………………

KKZ 6. ’Pm PWN ‘L štly gyw’k ‘L gyw’k
KNRm 16. [’P]m (PWN) BB’ W(štly) gyw’k (‘L)
KSM 8-9. W štry /9/ gyw’k

…………………………………………………

KKZ 6. PWN kltk’n ZY yzd’n ḥmy gwnky k’mk’ly W
KNRm 16-17(PWN) kltk[’n] ZY yzd’n [ḥ]mgwnk[y
k]’mk’l /17/
KSM 9. PWN [kl]tk[’n] ZY y[zd’n] [g]wnky

…………………………………………………

KKZ 6. p’tḥš’y ‘BYDWN W ’DYNc PWN ZK ‘DN’ štly ‘L
KNRm 16-17. ZK (z)m’[n] š[tly] ‘L
KSM 9. [Z]K ‘DN’ [š] [‘]L

…………………………………………………

KKZ 6. štly gyw’k ‘L gyw’k KBYR kltk’n ZY
KNRm 17. (štly) [gyw’k]‘L(gyw’k) [K]B[YR] k [lt]k’n ZY
KSM 9. [š]t[l]y g[yw]’[k] R kltk[’n ZY]

…………………………………………………

KKZ 6. yzd’n ’pz’dyḥy W KBYR ’twly ZY wlḥl’n
KNRm 17. y[zd’n] ’pz’dy[ḥ]y W KBYR [’]twry /18/
KSM9. y]zd’n [’p]z’dyḥy W KBYR ’twry

…………………………………………………

KKZ 6-7. YTYBWNt W KBYR mgw GBR’ ’wlwḥ my /7/
W
KNRm 18. (GBR’ ’wlw’)ḥ[my] W
KSM 9. my W

…………………………………………………

KKZ 7. ptyḥwy YḤWWNt W KBYR ’twl’n W mgwny
KNRm 18. p[ty]ḥwy YḤ(WWNt) W [K]B[YR] (’twr’n) y
KSM 9. ptyḥwy

…………………………………………………

KKZ 7. p’tḥštly ḤTYMWNd W gty W p’tḥštly W m’tgd’n
KNRm 18-19. p[’t]ḥšt[ly] ḤTYMWNd W gty /19/
KSM 9-10. p’t]ḥštr[y] /10/ p’tḥštry W [m’]tg[d]’n

…………………………………………………

KKZ 7. MH ‘LH ‘DN’ QDM wlḥl’n MLK’n MLK’ klty
KNRm 19. Q]DM wlḥ[l’n MLK]’n M[LK]’ k
KSM 10. MH ‘LH ‘DN’ (rt)

…………………………………………………

KKZ 7. ‘LHc ḤN’ ’wgwn QDM YKTYBWN YK‘YMWNt
KNRm 19. [ḤN’] QDM [np]š[t]y /20/
KSM 10. ’wgwn Q[DM] n[pš]ty Y[K

…………………………………………………

KKZ 7. ’YK kltyl ZY ’wḥrmzdy mgwpt W ’ḤR ’YK wlḥl’n
KNRm 20. [’w]ḥr(mzdy)
KSM 10. [’w]ḥrmzdy mgwpt W ’ḤR ’YK wlḥl’[n]

…………………………………………………

KKZ 7. MLK’n MLK’ ZY šḥpwḥrkn ‘L bgd’n g’sy
KNRm 20. M[LK’]n M[LK’ ‘]L bg[d’]n g[’]s[y] /21/
KSM 10.

…………………………………………………

KKZ 7. ‘ZLWNt Wwlḥ l’n MLK’n MLK’ ZY wlḥl’nkn ZY

KNRm 21. '(n)
KSM 10. W wlḥl'[n]

……………………………………………………………

KKZ 7. BYN štry l'ty W l'sty W mtlp'n ḥwkly W klpkly
KNRm 21. W [klpkl]y
KSM 10-11.[š]try l'ty /11[mt]lp'n W ḥwkly W kr[pkly]

……………………………………………………………

KKZ 7. PWN štry YK'YMWNt W PWN dwš'lmyḥy ZY
KNRM 21-22. PWN (y) /22/
KSM 11. štry YK'MWNt

……………………………………………………………

KKZ 7-8. 'wḥrmzdy W yzd'n W NPŠH /8/ lwb'n l'dy ZKm
KNRm 22. (W yzd') [n]
KSM 11. NPŠH lw[b'n] l'dy ZKm

……………………………………………………………

KKZ 8. BYN štry 'pltly g'sy W ptḥšly 'BYDWN 'Pm
KNRm 22. š y g'[sy W p] tḥ(šly) [']B[YDW]N
KSM 11. [']pltry g['s]y [W pt]ḥšly 'BYDWN 'Pm

……………………………………………………………

KKZ 8. g'sy W ptḥšly ZY wclk'n YḤBWNt 'Pm PWN
KNRm 23. y (W p'tḥ)š[ly] (ZY) [wclk'n YḤ]BWN(t)
KSM 11. g'[sy W] p[tḥšly

……………………………………………………………

KKZ 8. BB' W štry 'L štry gyw'k 'L gyw'k ḥ'mštly PWN kltk'n
KNRm 23. [']L [g]yw'[k ḥ']m(štly) PWN /24/
KSM 11. (tr) (ḥ'mš)try PWN kltk'[n]

……………………………………………………………

KKZ 8. ZY yzd'n p'tḥš'dtly W k'mk'lytly 'BYDWN
KNRm 24. p't(ḥš'dtly) W k'mk'ly(tly)

KSM 12. [k'mk'l]ytry W p'tḥ[š]'(dtry)

……………………………………………………………

KKZ 8. 'YK cygwn KZY YḤWWN ḤWHm 'Pm h'mštly
KNRm 24. (cygwn) ['P]m
KSM 12. [']YK cygwn K

……………………………………………………………

KKZ 8. mgwpt W d'twbl 'BYDWN 'Pm stḥly 'twly ZY
KNRm 24-25. [mg]wpt /25/ (y) [']twry [ZY]
KSM 12. m]gwpt W d'tw[bl] ('B)

……………………………………………………………

KKZ 8. [16]'n'ḥyt 'rtḥštr W 'nḥyt ZY ML'T' [17]'dwynpt W
KNRm 25. W ['nḥyt] ('dwynp)t W
KSM 12. 'rtḥ[š]tr W 'nḥyt ZY MR'T'

……………………………………………………………

KKZ 8. p'tḥš'y 'BYDWN 'Pm 'BYDWNd ŠM kltyly ZY
KNRm 25-26 [p']ḥ (š'y) [']BYDWNt /26/
KSM 12.

……………………………………………………………

KKZ 9. [18]bwḥtlwb'n wlḥl'n ZY 'wḥrmzdy mgwpt W
KNRm 26. b[wḥ]t[lw]b'n wl(ḥl'n ZY) [']wḥr[mz]dy m(gwpt)
KSM 12-13. mgwpt W

……………………………………………………………

KKZ 9. štly 'L štry gyw'k 'L gyw'k ḥ'mštly kltk'n ZY
KNRm 26. y 'L š[tl]y g[yw'k] 'L /27/ [kltk'n ZY]
KSM 12-13. (št)ry /13/ '[L] gyw'k

……………………………………………………………

KKZ 9. 'wḥrmzdy W yzd'n 'pltly YḤWWNt W dyny
KNRm 27. 'wḥ]rmzd[y] (W yzd'n) [19]['p]ltly [YḤWWNt]
KSM 13. y

……………………………………………

……………………………………………

KKZ 9. mzdysn W mgw GBR’ BYN štry LB’ ptḥšly

KNRm 27-28. [sn W mgw] GB[R]’ B[YN] štly /28/

KSM 13. mzdysn W mgwGBR’ BYN št(ry) (hš)

……………………………………………

KKZ 9. YḤWWNt W yzd’n W MY’ W ’twry W

KNRm 28. (W) yzd’n W MY’ W ’t(wry W)

KSM 13. [Y]Ḥ[WW]Nt W y[zd]’n W MY’ W ’twry W

……………………………………………

KKZ 9. gwspndy BYN štry LB’ šnwtyḥy QDM

KRNm 28. [gwspndy] BYN [štly LB’] [20] (šnw)tyḥy QD[M]

KSM 13. gw[s]p[ndy]

……………………………………………

KKZ 9. YḤMTWN W ’ḥlmny W ŠDY’n LB’ sn’ḥy W

KNRm 28-29 YḤM]TWN /29/ [s]n’[ḥy] W

KSM 13. (TWN) ḥy W

……………………………………………

KKZ 9. bštyḥy QDM YḤMTWN W kyšy ZY ’ḥlmny W ŠDY’n

KNRm 29. bš[tyḥy] W kyšy ZY ŠDY’n

KSM 13-14. bštyḥy /14/ WN W kyšy ZY ’[ḥlmny]

……………………………………………

KKZ 9. MN štry[21] ‘DYTN W [22]’wb’ply ’kylydy W yḥwdy W

KNRm 29. MN [štly] ‘DYTN /30/ [yḥ]wdy W

KSM 14. W y[ḥw]dy

……………………………………………

KKZ 9. [23]šmny /10/ W blmny W n’cl’y W [24] klstyd’n W [25]mktky

KNRm 30. š[m]ny W [blmn]y (W) [n]’s(l’y)

KSM 14. blmny W n’cl’y W klstyd’n

……………………………………………

KKZ 10. W zndyky BYN štly MḤYTN YḤWWNd W

KNRm 30. [štl]y [N] YḤ[WWN]d W

KSM 14. št]ry MḤYTN YḤW(WNd) W

……………………………………………

KKZ 10.’wzdysy gwk’nyḥy W glsty ZY ŠDY’nwyšwpyḥy W

KNRm 30-31 ’wzdysy gwk’nyḥy /31/ [wyš]wpyḥy W

KSM 14. ’[wz]dysy

……………………………………………

KKZ 10. [26]yzd’n g’sy W nšdmy ’kylydy W štry ‘L štry gyw’k

KNRm 31. [yzd’n] W nšd(my ’)kylydy W [št]ly [g]y[w’k]

KSM 14. ‘L štry gyw’k

……………………………………………

KKZ 10. ‘L gyw’k KBYR kltk’n ZY yzd’n ’pz’dyḥy W

KNRm 31-32 ‘L [gyw]’k KB[Y]R kltk’n ZY yzd’n [’pz]’dyḥy /32/

KSM 15. [klt]k’n ZY yzd[’n]

……………………………………………

KKZ 10. KBYR ’twry ZY wlḥl’n YTYBWNd W KBYR

KNRm 32. ZY wl[ḥl]’n [YTYB]W[Nd] W KBY[R

KSM 15.

……………………………………………

KKZ 10. mgwGBR’ ’wlw’ḥmy W ptyḥwy YḤWWNt W

KNRm 32. mgwG]BR’ ’wlw’[ḥmy] W pty(ḥwy)

KSM 15. [pty]ḥwy YḤWWNt W

……………………………………………

KKZ 10. KBYR ’twl’n W mgwny p’tḥštly ḤTYMWNt W

KNRm 32. (YR)['tw]l'n[W m] gw(ny) [p']tḥštly
ḤTYMWNt W
KSM 15. KBYR 't(wr'n) ḤTYMWNt W

……………………………………………………

KKZ 10. gty W p'tḥštly W m'tgd'n MH QDM wlḥl'n
MLK'n
KNRm 32-33 gty [p'] ḥštly /33/ Q[DM] w[lḥl'n MLK'n]
KSM 15. gty

……………………………………………………

KKZ 10. MLK' ZY wlḥl'nkn /11/ klty 'LH QDM KN
KNRm 33. Wlḥ[l'n]kn (klty) Q
KSM 15. [']LH QDM KN

……………………………………………………

KKZ 10-11 YKTYBWN YK'YMWNt 'YK kltyly ZY
bwḥtlwb'n
KNRm 33. (npš)ty Y K klt(yly) bwḥ tlwb'n
KSM 16. npš[ty] /16 [k]rtyr ZY bwḥ(tlwb'n)

……………………………………………………

KKZ 11. wlḥl'n ZY 'wḥrmzdy mgwpt W LY kltyly MN
KNRm 33-34 wlḥl'n ZY [']wḥr[mzdy] mgwpt /34/ M[N]
KSM 16. kr]tyr MN

……………………………………………………

KKZ 11. KZY 'wlwny PWN yzd'n W MR'ḤYn W
KNRm 34. K[ZY 'wl]wny (P)W[N] y[zd'n] (W
MR)'ḤY(n) [W]
KSM 16. KZY [M]R'ḤYn W

……………………………………………………

KKZ 11. NPŠH lwb'n l'dy KBYR [27]lncy W 'wd'm ḤZYTN
'Pm
KNRm 34. [NPŠH] b ' [KBYR] lncy (W 'wd)' m (m)

KSM 16. NPŠH lwb'n l'dy 'Pm

……………………………………………………

KKZ 11. KBYR 'twl'n W mgwny BYN štly ZY 'yl'n
KNRm 34-35. KBYR 'twr'n W m[g]wny BYN š[tr]y /35/
'(p'l)s(y)
KSM 16. KBYR 'twr'n W m(gwny)

……………………………………………………

KNRm 35. (W pl)sw[by] (W) '[swrs]tn(W) m(y)š('n) [W
w tḥ[štrkn]
KSM 16. [nw]tḥštrk[n]

……………………………………………………

KNRm 35. W 'twr(p)[tk'n] W spḥ[']n (W) [l](d)[y W
lm]'n
KSM 16-17. (W 'twrptk'n) /17/(W spḥ'n) [W] l[d]y W
kl]m['n]

……………………………………………………

KNRm 35-36. W sks[t']n W gw[l]k'n/36/ … [29] m(k) (try) 'D
r['c] 'L
KSM 17. [pr]'c 'L

……………………………………………………

KKZ 11. ptyḥwy klty 'Pm PWNc 'nyl'nštry
KNRm 36. pškp[wly]p[ty]ḥwy[k]l[ty]'[Pm](PWNc'nyl)'n
try
KSM 17. pškpwly ptyḥ(wy) (k) [30] [']nyr'nštry

……………………………………………………

KKZ 11. 'twry W mgwGBR' MH PWN štry ZY 'nyl'n
KNRm 36-37. 'twry /37/ [MH] P[W]N [š]try [Z]Y n
KSM 17. 'twry W mgwGBR'

……………………………………………………

KKZ 11. YḤWWN ’YK SWSY’ W GBR’ ZY MLK’n MLK’
KNRm 37. [YḤ]WWN [Z]Y [ML]K’n [MLK]’
KSM 17. (SY) [M]RK’n [MRK’]

……………………………………………………

KKZ 11. YḤMTWN ’ndywky [31]štrdstn W swly’y štry
KNRm 37. YḤ(MTWN) ’n(dywky) [št]rdst’n (W swly’y)
KSM 17-18. [Y]ḤMTWN (’)nd(ywky) /18/ (sw)l[y]’y štr(y)

……………………………………………………

KKZ 12. W MH QDM swly’y [32]nsngy tylssyt štrdstn W
KNRm 37-38. [M]H (swl)y’y n[sng]y [tyl]s[s]ty [štrd]stn W
KSM 18.

……………………………………………………

KKZ 12. klky’y štry W MH QDM klky’y nsngy kysly’y
KNRm 38. klky[’y š]try [k]lky’y [n]sng[y] (kys)l(y’y)
KSM 18. k]lk’y nsngy kyslyd’y

……………………………………………………

KKZ 12. štrdstn kpwtky’y štry W MH QDM
KNRm 38. [štr]ds[tn](W)[k]pwt[k]yd’(y) št[r]y [W] MH /39/
KSM 18. štr(dstn) [š]t[ry] W MH QDM

……………………………………………………

KKZ 12. kpwtky’y nsngy ‘D pl’c ‘L gl’dkyd’y štry W
KNRm 39. (kpwt)ky(’y) [ns]ngy (‘D) p[r’]c (‘L) [g]l’dky’y (štry) W
KSM 18. kpwtky’y n[s]n(gy) W

……………………………………………………

KKZ 12. ’lmny štry W wlwc’n W ’l’ny W bl’sk’n ‘D pl’c
KNRm 39. (’l)m(ny štr)y [’]ld’[n] W b(l’sk)n ‘D [pr’]c
KSM 18. ’ W wlwc’n W ’l(d)’n W bl’s[kn] ‘[D]

……………………………………………………

KKZ 12. ‘L ’l’n’n BB’ šḥpwḥry MLK’n MLK’ PWN SWSY’
KNRm 39. ‘L (’l)’n’n BB’ ḥ̌ pw[ḥ]ry MLK’n /40/
KSM 19. ’n BB’ ’

……………………………………………………

KKZ 12. W GBR’ ZY NPŠH-------------------------
KNRm 40. W GBR[’ Z]Y [N]PŠ[H] MḤYTN [’Pš]
KSM 19. [’P]š

……………………………………………………

KKZ 12. [33] wltky W ’twlswḥty W ’wdyl’n klty TMHcm
KNRm 40. (wḥty) y k(lty) [TM]Hc(m)
KSM 19. [w]ltky W ’twrs[wḥty] TMHc[m]

……………………………………………………

KKZ 12-13. PWN plm’n ZY MLK’n /13/ MLK’ [34]ZK mgwGBR’
KNRm 40. [N] pl[m’n] ZY MLK’n [MLK’ Z]K mgw /41/
KSM 19. PWN prm’n

……………………………………………………

KKZ 13. W ’twry MH ‘LH štly YḤWWN ZKm wn’lšny
KNRm 41. ‘L]H [štr]y YḤ[WWN] ZKm wn’(lšny)
KSM 19. (štry) [YḤWWN ZKm] wn’lšny

……………………………………………………

KKZ 13. klty ’Pm L’ ŠBKWN zyd’ny W wltky kltny W MH
KNRm 41. [Š] [wl] [M]H
KSM 19-20. [k]r(ty) /20/ [z]yd’n[y]

……………………………………………………

KKZ 13. KN ’YŠ wltky klty YḤWWN ZKcm BR’ YNSBWN
KNRm 41. KN w [k] k [l]ty YḤWWN [Z]Kcm BR’ YNSBWN

KSM 20.

……………………………………………

KKZ 13. 'Pm L'WḤL 'L NPŠH štry ŠBKWN ḤWHnd 'Pm
KNRm 42. [']L NP[Š]H [štry] ŠBKW[N]
KSM 20. (L'W) 'L NPŠ[H] t m

……………………………………………

KKZ 13. dyny mzdysn W mgwGBR' ZY ḥwpy BYN štry
KNRm 42. (m) [m]gw ZY [h]wpy B(YN štry)
KSM 20. dyny mzdy[s]n W m(gw)

……………………………………………

KKZ 13. 'gl'dy W ptḥšl'ndy klty W[35]'lswmwky W gwmlc'k
KNRm 42-43 '[gl]'dy W pt[ḥš]l'[n]dy /43/ (gwml)[c'k]
KSM 20. (ty) W 'l[swmwky W gw]mrc'k

……………………………………………

KKZ 13. GBR' MNW BYN mgwstn PWN dyny mzdysn W
KNRm 43. GBR'] MNW BY[N] n[PWN dyn]y (mz)dy(sn)
KSM 20-21. [GBR'] /21/ P[W]N dyny

……………………………………………

KKZ 13. kltk'n ZY yzd'n L'[36]PWN wc'ly pḥlsty 'LHšnm pwḥly
KNRm 43. (n) y (pḥrst)y ['LH]šn[m] y
KSM 21. (pḥl)sty 'L [H…

……………………………………………

KKZ 14. MḤYTN 'Pm nḥlwsty ḤWHnd 'Dm ŠPYL klty
KNRm 43-44 MḤY[TN 'P]m nḥlws[ty ḤW]Hnd /44/
KSM 21. MḤ]YTN 'Pm [37]nḥ(lwsty) [ŠP]YR [kr]ty

……………………………………………

KKZ 14. ḤWHnd 'Pm KBYR'twl'n W[38]mgwny[39]gty p'tḥštly
KNRm 44. nd [KBYR] 'tw(r'n) [g]ty [p']tḥ(štry)

SM 21. ḤWHnd 'Pm KBYR

……………………………………………

KZ 14. klty W pwšty ZY yzd'n W MLK'n
NRm 44. k 'n
SM 21-22. pw[št]y (ZY) y[zd']n W M[R]K'[n]

……………………………………………

KZ 14. MLK' [40]W MN LY klty BYN štry ZY 'yl'n KBYR
NRm 44. (M) W [MN] LY (klt)y y Z[Y] KBYR
SM 21-22. M[RK]' krt(y) /22/ KBYR

……………………………………………

KZ 14.'twry ZY wlḥl'n YTYBWNd W KBYR ḥwytwtd'ḥy
NRm 44-45 [']twry [Z]Y w[lḥl]'n /45/
SM 22. 't(wry)

……………………………………………

KZ 14. klty W KBYR 'NŠWT' ZY 'n'stw'n YḤWWN ZK
NRm 45. 'n W
SM 22. kr]ty W KBYR ' (WW) (Z)K

……………………………………………

KZ 14. 'stw'n YḤWWN W KBYR ZK YḤWWN MNW
NRm 45. (MNW)
SM 22. 's(tw'n) [Y]ḤW(WN W KBYR) [YḤ]WWN
NW

……………………………………………

KZ 14. [41]kyšy ZY ŠDY'n d'šty 'Pš MN klty ZK kyšy
NRm 45. ky(šy)ŠYD['n] d'(šty) [']Pš MN [kl]ty [Z]K kyšy
SM 22. kyšy ZY [Š](DY)'[n]

……………………………………………

KZ 14. ZY ŠDY'n ŠBKWN 'Pš kyšy ZY /15/ yzd'n
NRm45. [Z]Y [ŠYD']n /46/

KSM 22. ŠB]KW[N] 'Pš kyšy ZY yzd'n

……………………………………………………

KKZ 14. 'ḤDWN W KBYR [42]ltps'k 'ḤDWN W KBYR
KNRm 46. KB]Y[R] 'ḤDW[N] W KB[Y]R
KSM 22-23. ['Ḥ]DWN W KBYR /23/

……………………………………………………

KKZ 15. dyny MNYTN gwnky gwnky W 'ḤRNc kltk'n ZY
KNRm 46. dyny (M)N (y) g [Z]Y
KSM 23. [g]wnky y (')

……………………………………………………

KKZ 15. yzd'n KBYR 'pzwty W 'pltly YḤWWN ZY
KNRm 46. yzd['n KB]YR ' [']pltly YḤWW[N Z]Y
KSM 23. ('pz)wty W 'p(ltly)

……………………………………………………

KKZ 15. QDM ZNH n'mky L' YKTYBWN MH ḤT
KNRm 46. [QDM] ZNH n['mky] /47/
KSM 23. [n']mky L' [n]p(šty)

……………………………………………………

KKZ 15. YKTYBWN ḤWH 'DYN KBYR YḤWWN ḤWH
KNRm 47. YḤWWN
KSM 23. (npš) ty (Ḥ)WH 'DYN KBYR YḤWWN Ḥ[WH]

……………………………………………………

KKZ 15. 'Pm [43]PWN NPŠHc BYT' gyw'k 'L gyw'k KBYR
KNRm 47. [']Pm [PWN] gyw'k (KBYR)
KSM 23. ' P BY[T'] [gy]w'k KB[Y]R

……………………………………………………

KKZ 15. 'twry ZY wlḥl'n nš'sty 'Pm YDBḤWN PWN ZK
KNRm 47. 'twry (ZY) w(ḥ l'nnš's)ty 'pm [yš]ty ---
KSM 23. 'twry ZY wl[ḥl'n] (nš')sty (') /24/----

……………………………………………………

KKZ 15. 'ndy 'twry ZYm PWN NPŠH BYT'nš'sty KL' g'sy
KNRm 47. ------------------- P[WN N]PŠH B[Y]T['] /48/
KSM 24. ---------------------------------- [BY]T'

……………………………………………………

KKZ 15. g'sy 'L g'sy ltps'k 1133 16/ W YḤWWN PWN 1
KNRm 48. xx x(III) W YḤWWN [PW]N I
KSM 24. g('sy 'L) g('sy) XX X (I I)

……………………………………………………

KKZ 16. ŠNT ltps'k 6798 'Pm ---------------------- PWN
KNRm 48. [ŠNT] '(Pm PWN) štry W 'D
KSM 24. ('ky) XX XX XX III [II…][š]try [44]'D MH PWN

……………………………………………………

KKZ 16. NPŠH BYT' 'ḤRNc kltk'n ZY yzd'n gwnky
KNRm 48. [B]YT' [']ḤRNy (krtk)'n ZY y[zd]'n /49/
KSM 24. NPŠH [BY]T' 'Ḥ[RN]c krtk'n

……………………………………………………

KKZ 16. gwnky KBYR klty ZYm ḤT QDM ZNH n'mky
KNRm 49.
KSM 24. K]BYR krty ZY [m] ḤT QDM Z[NH] n'mky

……………………………………………………

KKZ 16. YKTYBWN ḤWH 'DYN KBYR YḤWWN ḤWH
KNRm 49. npšty (ḤWH)
KSM 24-25. np[šty] /25/ [Ḥ]WH

……………………………………………………

KKZ16.BR'm ZNH n'mky 'LH l'dyYKTYBWN 'YK MNW
KNRb 25. YKTYBWN YK'YMWNt 'YK MNW

……………………………………………………

KKZ 16. pl'stly 'DN' p'tḥštly m'tgd'n 'ywp gtky 'ywp
KNRb 25. pl'stly /26 'DN' p'tḥštly m'tgd'n 'ywp gtky 'ywp

……………………………………………………

KKZ 16-17 'ḤRN /17/ n'mky ḤZYTNt ZK YD'YTNt 'YK 'NH ZK
KNRb 26 27. 'ḤRN n'mky ḤZYTNt ZK /27/ YD'YTNt 'YK 'NH ZK

....

KKZ 17. kltyly ḤWHm QDM šḥpwḥry MLK'n MLK' kltyly ZY
KNRb 27.krtyr ḤWHm Zy šḥpwḥry MLK'n MLK' krtyr ZY

....

KKZ 17. ------ 'yḥlpt KRYTN ḤWHm W QDM 'wḥrmzdy
KNRb 28.mgwpt W ' yḥrpt ŠM klty ḤWHm W---'wḥrmzdy

....

KKZ 17-18 MLK'n MLK' W wlḥl'n /18/ MLK'n MLK'
KNRb 28-29. MLK'n MLK' W wlḥl'n MLK'n /29/MLK' ZY

....

KKZ 18. kltyly ZY 'wḥrmzdy mgwpt KLYTN ḤWHm
KNRb 29. šḥpwḥrkn krtyr ZY 'wḥrmzdy mgwpt ŠM klty ḤWHm

....

KKZ 18. W QDM wlḥl'n MLK'n MLK' ZY wlḥl'nkn kltyly
KNRb 2930W ---- wlḥl'n /30 MLK'n <MLK'> ZY wlḥl'nkn krtyr

....

KKZ 18. ZY bwḥtlwb'n wlḥl'n ZY'wḥrmzdy mgwp KLYTN
KNRb 2930 ZY bwḥtlwb'n wlḥl'n ZY 'wḥrmzdy mgwpt ŠM klty

....

KKZ 18. ḤWHm W MNW ZNH n'mky ḤZYTNt W ptpwls't
KNRb 31-13 ḤWHm W MNW ZNH n'mky ḤZYTNt /14 W ptpwls't

....

KKZ 18.ZK PWN yzd'n W MR'ḤYn W NPŠH lwb'n l'ty W
KNRb 1315 ZK PWN yzd'n W MR'ḤYn W NPŠH lwb'n l'ty/15/ W

....

KKZ 18-19 l'sty 'yw YḤWWN ZK 'wgwn cygwn 'NH /19/ YḤWWN
KNRb 14. l'sty 'yw YḤWWN

....

KKZ 19. ḤWHm 'YKš LZNH 'stwndy tny ḥwslwbyḥy W
KNRb 20. 'LH LZNH 'stwndy tny ḥwsl<w>byḥy W

....

KKZ 19. 'p'tyḥy YḤMTWNt 'Pš 'LH 'stwndy lwb'n 'ltdyḥ y
KNRb 21. 'p'tyḥyYḤMTWNt 'Pš 'LH'stwndy lwb'n'lt'dyḥ

....

KKZ 19. QDM YḤMTWNt.
KNRb 21. QDM YḤMTWNt.

ب: سنجش سنگ نبشته ی سرمشهد/ KSM بانقش رستم KNRm:

KSM 25. BR['] … (wn)
KNRm 49. BR' [45]ZK ('wg)wn cy(g)wn [']NH [MN] KZY 'wl(wny)

……………………………………………………

KSM 25. MR'Ḥ[Yṇ (m)ky
KNRm 49. yz[d']n W M(R'ḤYṇ[ḥw]p[ls](t'y) W [ḥwk'm]ky /50/

……………………………………………………

KSM 25. YHWWN ḤWH(m)[…d'n] W [M]R'ḤYn LB'
KNRm 50. n

……………………………………………………

KSM 25. 'gl'dyḥy W ptḥ[š]ly QDM (zynd)kn BYN štry
KNRm 50. ('gl')dyḥy W pt[ḥ]š[ly ………].y [BYN št]ry

……………………………………………………

KSM 25. [46]'gl'dy[ḥy] [47]p'tk'ḥy YḤWWN /26/
KNRm 50. PWN ['g]' dyḥy p'ḥk[s]y YḤWWN [Ḥ]WHm 'P[m]

……………………………………………………

KSM 26. ['L] yzd'n lwny ptwḥyt [… y]zd'n (')[NH]
KNRm 50-51. ḤN'c] 'L[yzd'n lw]ny /51/ …

……………………………………………………

KSM 26. … ['g]l'[dyḥy …] (ḤW)Hm…[c] ḤT LKWM
KNRm 51. krty Ḥ[WHm

……………………………………………………

KSM 26. yzd'n YDHn ḤWH '[DYN]m [48]'L wtlt'[n]c [lwny] …H
KNRm 51. 'D(YN …. lwny LZN[H]

……………………………………………………

KSM 26. [y]šty W krtk'n l'[dy] [49](cygwn)BYN štry klyt[y] 'Pm
KNRm 51. yš[ty W] kltk'n [l]'dy cyg[wṇ …(k)l(yty) ['P]m

……………………………………………………

KSM 26-27. lwb'n/27/ … W dlwnd[yḥy] (ZKm 'L)
KNRm 52.

……………………………………………………

KSM 27. M]ḤWḤYt … wn (LY) MN KZY [']wrwny
KNRm 52. [50](LY). (N) [K]ZY 'wlw[ny]

……………………………………………………

KSM 27. p[… ('P)m yzd'n [l]ncy W 'wd'my wt'lty
KNRm 52.

……………………………………………………

KSM 27. 'wg[wn](c) plwny 'L wtl(t'n lwny) [M]ND'M BYN
KNRm 52. M BYN

……………………………………………………

KSM 27. wyḥtly W wst'ḥwtly YḤWWNn 'YK 'ḤRN
KNRm 52. wyḥtly (W) ………. ḥw …..N/n 'Y[K 'ḤRN]

……………………………………………………

KSM 28. [p]tpwrs't
KNRm 52. ('YŠ W) [M]NW ZNH /53/

……………………………………………………

KSM 28. [51]ZK QD[M] n p … w[s]t'ḥwtry
KNRm 53.

……………………………………………………

KSM 28. [']L (yz)[d]'n [lw]ny p[tw]yḥty 'DYNm ḤN' [52]nyš['n]
KNRm 53.

……………………………………………………

KSM 28. ḤNḤTWN ’YK (ḤT LKWM yzd’n) [Y]DHn ḤWH
KNRm 53. [53]d[st]ny ḤWH
…………………………………………………
KSM 28. ’DYN[m] wḥyšty W [d]y ḥ[wy] [54]c’lky /29/
KNRm 53. ’(DYNm) [wḥyš]ty W d(wḥ w)y [c’lk]y [M]ḤWḤ[Yt]
…………………………………………………
KSM 28. .. [55]sky nm’dty ’YK ’[N](ŠWT)[’]
KNRm 53-54. (W) Z[K] ……cygwn /54/
…………………………………………………
KSM 29. …… H ’…… ’lt’y [ZK NPŠH]……..
KNRm 54.
…………………………………………………
KSM 29. [56]ptwky/pt<y>rky Y’TWNt W MNW’lt’y ‘LH ZK
KNRm 54. [Z]K
…………………………………………………
KSM 29. NPŠH [d]yny ‘[L] wḥ[yšty] (DBLWN) W MNW dlwndy
KNRm 54. NPŠ(H) d[yn]y ‘[L]
…………………………………………………
KSM 29. ‘LHc ZK NPŠH [d]yny ‘[L] d[wšḥwy] /30/
KNRm 54. ..wy DBL[WN]t
…………………………………………………
KSM 30. (’yw) YḤWWN
KNRm 54. ’…..m [57][K‘N] ….. wndky pyt’k ’yw
…………………………………………………
KSM 30. ’YK ‘LH ‘[D]N’ ’[MT … N]PŠ[H] ……
KNRm 54. .. K (‘L) … (’)MT /55/
…………………………………………………

KSM 30. [Y’]TWNt W ḤT [’lt]’[y…] [NP]ŠH dyny ZK
KNRm 55.
…………………………………………………
KSM 30. ’wgwn pyt’k ’yw YḤWWN cygwn MNW ‘L wḥ(y)šty
KNRm 55. (wḥ)yšt(y)
…………………………………………………
KSM 30. [l]w ny ‘ZLWNt W ḤT dlwndy ḤWHn ’DYNm (ZK)
KNRm 55.
…………………………………………………
KSM 30-31. ’wgwn pyt’k) /31/
KNRm 55. ….. YḤWWN cygw[n … ‘L …
…………………………………………………
KSM 31. DBLWN ’Pm ’M[T] [58]..k’n W
KNRm 55.lwn[y D]B(LWN)[’]P[m](’MT)yš[ty] [kltk’n] /56/
…………………………………………………
KSM 31. (d)… (zy)wn(d)kn klyty ..[59]…[‘L]wtl[t]’n [lw]ny
KNRm 56.
…………………………………………………
KSM 31.pwrsyt ’[D]Ynm [60]’pc’ly krtk ’n krty W [BYN] p’lsy W
KNRm 56. (W)
…………………………………………………
KSM 31. [61]skst’n W ’Ḥ(RN)[š]try (št)[ry] KBYR m[g]w (GBR’)
KNRm 56. sks(t’)n[W ’]ḤRN š(try)
…………………………………………………
KSM 32. ’MTm yzd’n ZNH ’wgwn ptw[hyt]
KNRm 56. yzd’n ZNH ’w(gwn)
…………………………………………………
KSM 32. … (c) n’(mky) YK‘YMWNt

KNRm 56. cy[g]w[n] L[ZN]H c …….y npšty /57/

…………………………………………………

KSM 32. 'Pm [62]……[šḥ]pwḥ[r]y MRK'n MRK' [63]'dwyn
KNRm 57.

…………………………………………………

KSM 32. mḥly krty krtk'n ZY yzd'n W NPŠH lwb'n l'dy 'YK
KNRm 57.

…………………………………………………

KSM 32. 'lt'd[y] [ḤW]Hn W ḤT dlwnd[y] Ḥ(WHn) /33/
KNRm 57. 'lt]'y [ḤW]Hn (W)

…………………………………………………

KSM 33. (')Ḥ[DWNn] PWN [64]LḤN'c YK'YMWN Ḥ(WH)m
KNRm 57. ('Ḥ)DWN(n) [P]WN Ḥ[N']c YK'Y(MWN)

…………………………………………………

KSM 33. 'YK Ḥ[T] ….. L[KW]M yzdty K'N 'L wt[lt'n]
KNRm 57. (yzdt)[y] /58/

…………………………………………………

KSM 33. … (')..[M]ḤWḤYt 'DYNc ZNH kyšy ZY LKWM
KNRm 58.

…………………………………………………

KSM 33. yzd'n YḤSNN W ḤT dlwndy ḤWHn 'Pm LKWM
KNRm 58.

…………………………………………………

KSM 33-34. yzdty K'N 'L [wt] lt'n lw[n]y d[lwn]dyḥy /34/…
KNRm 58. w(n)y (d) yḥ(y)

…………………………………………………

KSM 34. Z….[M]N LKWM yzd'n [']ḤDWN
KNRm 58. 'ḤD[WN] (sḥ)ty

…………………………………………………

KSM 34. [YḤ]SNN [65][ly]syk MNWm BYN

KNRm 58. YḤSNN wsp '(DN')….

…………………………………………………

KSM 34. 'dwyn mḥ[ly](ḤZYTN)Ḥ[WH]d 'LHšn KN gwpty 'YK
KNRm 58. y Ḥ ZY(TN) /59/

…………………………………………………

KSM 34. PRŠY' l štrd'ly ḤZYTNm [66]spy[tk]'n W QDM SWSY'- l
KNRm 59.

…………………………………………………

KSM 34. [67]'gl'dy YTYBWN[t] (')Pš dlp(šy) …/35/
KNRm 59.

…………………………………………………

KSM 35. …. [G]BR' …… W QDM g('sy - l …[68]……..
KNRm 59.

…………………………………………………

KSM 35. [69]…]'k 'Pš [70]ḥm(l)ḥyky - l
KNRm 59. [kr]tyr [71][ḥngl]py [72][p]yt'k [']Pš

…………………………………………………

KSM 35. YK'YMWNt W K'N NYŠH l pyt'k [M]N ḥwl[s]'n
KNRm 59-60. (W) K[']N [N]YŠH /60/

…………………………………………………

KSM 35. 'wlwnyY 'TWNt [73]'Pm[NY]ŠH MN ZK 'gl'try L'
KNRm 60.

…………………………………………………

KSM 35. ḤZYTN W [74] ZK l'ḥy 'YK /36/…[l]wšny [75]W
KNRm 60.

…………………………………………………

SM 36. K'N pr'c …'LH GBR' MNW Z[K] ['w]gwn cy[gwn]
KNRm 60.

…………………………………………………

KSM 36. ….[76]L'YŠH 'L L'YŠH ḤNḤTWN
KNRm 60. [ḥngl]py ['L]H L'YŠH 'L L('YŠH)

…………………………………………………………

KSM 36. [77](NYŠ)H W ZK GBR' MNW ZK
KNRm 60. …… d …….(ZK) NY[ŠH W ZK] GB[R'] /61/

…………………………………………………………

KSM 36.['wgwn]cygwn krtyr ḥnglpy 'LHšn 'knyn KR' TLYNn
KNRm 61.

…………………………………………………………

KSM 36. YDH 'ḤDWN W PWN ZK l'sy ZY lwšny… /37/
KNRm 61. [YḎ H ['ḤDWN]

…………………………………………………………

KSM 37. ……(ḥwl's)'n lwny SGYTNt W [78]ZK [l]'sy ['pyr]
KNRm 61.

…………………………………………………………

KSM 37. lwšny W PWN ZK …ḥ(n)g[l]py W ZK NYŠH
KNRm 61. (ḥngl)py W ZK [NYŠ]H

…………………………………………………………

KSM 37. 'ZL(WNt) …[79][štr]d'(ry) l pyt'k [80]syptk'n W QDM g'sy - l
KNRm 61. 'ZLWNd TMH -I

…………………………………………………………

KSM 37. ZḤ[By]n bzmy 'Pš [81] tr'cwky ḤD pyšydy YK'YMWNt
KNRm 61. [Z]ḤByn /62/

…………………………………………………………

KSM 37-38. ZK 'wgwn /38/ [82]['Ḥ]DWNt W K'N ZK
KNRm 62.

…………………………………………………………

KSM 38. NYŠH W Z[K] GBR['] M[N]W ZK'wgwn cygwn
KNRm 62.

…………………………………………………………

KSM 38. (krtyr) [83]ḥ[ngl]p[y] …('L)H štrd'l[y] YK'YMWNt
KNRm 62.

…………………………………………………………

KSM 38. W ….. (T)WN 'Pšn KN gwpty 'YK ZK
KNRm 62. (tr'c)wk(y) … Y ….. 'Pš]n K[N] gwpty 'YK ZK

…………………………………………………………

KSM 38. GBR' krtyr ḥnglpy W ZK NYŠH LCDr [84]'RH ZY
KNRm 62. … r ḥ [NYŠH LC]Dr [']LH

…………………………………………………………

KSM 38. štrd'ry [85] pr'c YNPKWN ḤWHnd /39/
KNRm 62. štrd')r[y]

…………………………………………………………

KSM 39. …………… W ḥmyw SGYTNd 'L (ḥw)l('s)'n
KNRm 63.

…………………………………………………………

KSM 39. lwny W [86] PWN ZK [l'](sy) ….. K'N 'ḤRN
KNRm 63.

…………………………………………………………

KSM 39. [š]tr[d]'r[y] ……… W [87]QDM g'sy ZḤByn
KNRm 63. Z[ḤByn]

…………………………………………………………

KSM 39. bzmy 'Pš [88]c[ydy]n YDH W MN 'LHšn 'gl'try
KNRm 63. b(zm)y ... (š) cy(dyny) l YDH W MN 'L(Hšn)

…………………………………………………………

KSM 39. MNWmn KZY ḤZYTN ḤWHnd 'Pšn 'R[H]
KNRm 63. [89] [K](ZY) ḤZY[TN ḤW]Hnd [']P[šn 'M]T

…………………………………………………………

KSM 40. KN gwpt[y] 'YK cydyn [90]'ylndy
KNRm 63-64. '(R)H /64/ ….

………………………………………………………

KSM 40. pyt'k 'wgwn c[ygwn] c('sy l …) (š) bwn[y]
KNRm 64.

………………………………………………………

KSM 40. L'YTY W [91]m'(ly) W (k) … (k)lbwky W 'ḤRN
KNRm 64.

………………………………………………………

KSM 40. hlpstry M'LH YK'YMWNt 'RH lysyk MNW
KNRm 64. .. 'Y ……. (y)k….M[N] (W) BYN

………………………………………………………

KSM 40. -----'dwyn mḥly YTYBWNst ḤWHnd 'LHšn 'MT Z[K]
KNRm 64. ZK 'dwyn …….šn '[M]T ZK

………………………………………………………

KSM 41. ZY K[BYR] ḤZYTN 'DYN
KNRm 64. dwšḥwy dysy W [92]m'l[y] /65/ [93]

………………………………………………………

KSM 41. [94]'pyr wšyky YḤWWN ḤWHnd '(Pšn)…(š)n
KNRm 65.

………………………………………………………

KSM 41. … mn…. TMH K[B](YR)…. P[WN] …c'[sy]
KNRm 65.

………………………………………………………

KSM 41. …[W]Nt 'ynyt'n L' [95]gty BR' LKWM MH
KNRm 65.

………………………………………………………

KSM 41. [ḤZY]TN ZK YMLLWNt 'Pšn KN gwpty 'YK

KNRm 65. … L … ('P)šn .. (gw)p[t]y ['YK]

………………………………………………………

KSM 41. [96]'RH c'sy d'ly – l /42/…. ZK NYŠH
KNRm 65. 'L]H c'(sy d'ly I) …. W [ZK N]YŠ[H]

………………………………………………………

KSM 42. W GBR' ZY krtyr ḥnglpy pr'[c]……….N
KNRm 65-66. [W] GB[R'] /66/ …

………………………………………………………

KSM 42. Ḥ[WH]nd W TMH..(wl)...(YK'YMWN)t W ZK
KNRm 66.

………………………………………………………

KSM 42. [p]w[sy] …[p]ḥndly YḤWWNt W K'N PWN
KNRm 66.

………………………………………………………

KSM 42. pḥn'y msy pyt'k 'YK cygwn PWN dln'y W ZK NYŠH
KNRm 66.

………………………………………………………

KSM 42-43. W GBR' /43/ …. Y[K]'YMWNt 'Pšn KN
KNRm 66.

………………………………………………………

KSM 43. gwpty 'YK [97]'ḤRN …[98].. [p]yt'k s[py]tk[']n …[99].. [100]'[g]l'[dy]
KNRm 66. (št)rd[']ry p(yt'k) [s]pytkn /67/

………………………………………………………

KSM 43. ……ḤZYTN ḤWHnd W [101]MN ZK ŠTR'pr'c 'L
KNRm 66.

………………………………………………………

KSM 43. pwlsy Y'TWNt W K'N 'L pwlsy YḤMTWN W K'N

KNRm 67.

…………………………………………………

KSM 44. ………… ZK NY]Š[H W G]B[R]' ZY krtyr
KNRm 67.

…………………………………………………

KSM 44. ḥnglpyYDH 'ḤDWN [102]W ZK štrd'[ly … p]wls[y]
KNRm 67.

…………………………………………………

KSM 44. pr'c SGY[TN ……….
KNRm 67. [']P[šn …….] ZY kr[tyr]

…………………………………………………

KSM 44. (NY)ŠH [103]psy[d]y 'ZLWNt W K'N
KNRm 67. ḥ[ngl]py W NY[ŠH] /68/

…………………………………………………

KSM 44. YNPKWN ḤWHnd pwlsy 'L ZK ŠTR' W ḥmy[w] 'L
KNRm 68.

…………………………………………………

KSM 44-45. ḥwl's'n lwn[y] /45/ [104]….wcšy……'[d]wny Ḥ[D]
KNRm 68.

…………………………………………………

KSM 45. ……. [P]WN 'sm['n pyt']k W ZK štrd'ry L'YNY
KNRm 68. PWN '(sm'n)

…………………………………………………

KSM 45. 'LH GBR' ZY krtyr [105]'nglpy W NYŠH B'T[R] 'LH
KNRm 68. NY[ŠH]

…………………………………………………

KSM 45-46. GBR' ZY /46/…… YDH [']LH

KNRm 68-69. G]BR' …… /69/

…………………………………………………

KSM 46. '(dwny) BYN [106]'LLWN ḤWHnd 'P(šn) KN gwpty
KNRm 69.

…………………………………………………

KSM 46. 'YKmn MND'M MN [Z]NH 'gl'tly W lwšntry
KNRm 69. [l] wšn[tly

…………………………………………………

KSM 47. …[107]……………….. (l') ….. [108]d'
KNRm 69-70. ….. …….. 'L] L[WN] /70/

…………………………………………………

KSM 47. …… [QD]M bzm[y W] Zk štrd'ry [']ZLWN
KNRm 70.

…………………………………………………

KSM 47. pr'c W 'LH 'dwyn g'sy Ḥ[D Z]ḤByn [bzmy] L'YNY
KNRm 70.

…………………………………………………

KSM 47-48. L'WḤR /48/…. (ZK) [kr]tyr ḥ n[glpy] …
KNRm 70. …. GB[R]'(ZY krtyr) ḥ(nglpy…..

…………………………………………………

KSM 48. [W K'N] ZK GBR' ZY krtyr ḥnglpy [10] W[NYŠ]H [110]PWN
KNRm 70.

…………………………………………………

KSM 48. nḥwy 'L[111]b'l'n L'L' SGYTNd W[112]LḤYK L'L'/49/
KNRm 70. …KN

…………………………………………………

KSM 49. …]H g'h[y] – l
KNRm 70-71. gwpty 'YK (K)[']N [Z]K /71/

…………………………………………………

KSM 49. …. W wḥ[… .. py [… N]YŠH [113][‘]L[LWN]
KNRm 71. ‘(L LWN)

……

KSM 49. lwcny ZY wlḥl’n YTYBWNst W K‘N ‘LH GBR’
KNRm 71. … lwc(ny …..) l’n

……

KSM 49. ZY krtyr hnglpy [114]LḤM’ W BSR’ W ḤS
KNRm 71

……

KSM 50 …[115]……….. (’w)šstl ZY w’….. … [K]N….
KNRm 71.

……

KSM 50. KBYR pr’c Y’TWNt W ZK GBR’ ZYkrtyr hnglpy
KNRm 71.

……

KSM 50-51. ḥmyw ḤLKWNt ’Pšn YḤBWNt /51/ …..yp
KNRm 72. [Ḥ]LKWNt ………W ‘LH

……

KSM 51. .. WN W ‘LH GBR’ ZY [kr]tyr ḥ[ng lpy lwny ḥmyw
KNRm 72.

……

KSM 51-52. PWN ’ngwsty nm’dty W ḥndty W Zk /52/ ……
KNRm 72.

……

KSM 52. … [DBLWN] W [116]ḤT……………
KNRm 73. ’NH(krtyr)

……

KSM 52. ‘L [wt]lt’nc lwny
KNRm 73. …………… PWN ’(gldyḥ y)

KNRb 4. ‘L wtlt’n lwny

……

KSM 52. wḥyšty W dw[šḥw]y W ’lt’dyḥy W dlwndyḥy c’lky
KNRm 73.
KNRb 4-5. wḥyšty /5/ W dwšḥwy cḥlky

……

KSM 52. ZNH ’wgwn MḤWḤYt /53/ …… ḥ[wk’mky
KNRm 73.
KNRb 5. MḤWḤYt

……

KSM 53.…[117]…YḤWWN[ḤW]Hm BR’mḤ [R]ḤT ḤD b’ry
KNRb 9. BR’m ’ḤR ḤT ’ywb’ly

……

KSM 53. yzd’n ZNHc CBW ZY ‘L wtlt’n lwny ZNH ’wgwn
KNRb 9- 10. yzd’n ZNHc CBW ZYwtlt’n /10/ lwny ZNH ’wgwn

……

KSM 54. …………………….. ’ l
KNRb 10. MḤWḤYt ’DYN yzd’n KBYR ḥwplst’tly ḥwk’mktly

……

KSM 54. W [l’]tytly W
KNRb 11. YḤWWN ḤWHm W PWN NPŠHc lwb’n l’tytly W

……

KSM 54. l ……… Z[N]H yšty W
KNRb 11. l’stytlyYḤWWN/12 ḤWHmWQDM ZNHc šty W

……

KSM 54. krtk’n ZY BYN štry klyty KBYR wst’ḥwtry
KNRb 12. kltkn ZY BYN štly kylyt KBYR /13/ wst’ḥwtly

……

KSM 54. YḤWWN ḤWHm BR’ MNW ZNH n’mky
ḤZY(TNt)

KNRb 12. YḤWWN ḤWHm W MNW ZNH n'mky ḤZYTNt

………………………………………………………

KSM 55. ……………………..

KNRb 14.W ptpwls't ZK PWNyzd'n W MRʿḤYn W NPŠH

………………………………………………………

KSM 55. (YḤ)WWN

KNRb 14 15. lwb'n l'ty /15/ W l'sty 'yw YḤWWN W QDMc ZNH

………………………………………………………

KSM 55. [m]zdsn

KNRb 15. yšty W krtkn W dyny mzdysn/16 MH kʿN PWN

………………………………………………………

KSM 55. ……'n [kly]ty [wst]'ḥ[w]tly 'yw YḤWWN W

KNRb 16. zyndk'n kylyt /16 wst'ḥwtly 'yw YḤWWN W

………………………………………………………

KSm 55. [118]plwny[MN]DʿM nydplm'n 'L'yw YḤWWNt W

KNRb 1617 [p]lwny/17/ MNDʿM nyḥ[l] plm'n 'L 'yw YḤWWN MH

………………………………………………………

KSM 55. wclty 'yw YDʿYTNd 'YK wḥšty

KNRb 1718 wclty 'yw YDʿYTN 'YK /18 wḥyšty

………………………………………………………

KSM 56. ……………[119]

KNRb18 'YTY Wdwšḥwy'YTY W MNW klpkly ZK pl'c ʿL

………………………………………………………

KSM 56. (bckly ZK ʿL

KNRb 1819 wḥyšty /19 ʿZLWN W MNW bckly ZK ʿL dwšḥwy

………………………………………………………

KSM 56.

KNRb 1920 LMYTN W/20 ʿLH LZNH 'stwndy tny nwslwbyḥy

………………………………………………………

KSM 56.

KNRb 2021 W'p'tyḥy /21 YḤMTWNt 'Pš ʿLH 'stwndy lwb'n

………………………………………………………

KSM 56. YḤ[M]TWNt cyg[w]n LY krtyr

KNRb. 21-22.'lt'dyḥy QDM YḤMTWNt /22 cygwn LY krtyr

………………………………………………………

KSM 56.YḤ[MTWN]t 'Pm ZNH n'mky LHN'c l'dy npšty 'YK

KNRb 22.YḤMTWN'Pm ZNH n'mky LḤN'c l'dy npšty 'YK

………………………………………………………

KSM 56-57. MH LY krtyr MN KZY /57/ …………

KNRb 23. MH LY krtyr MN KZY 'wlwny MN štldr'n W

………………………………………………………

KSM 57.

KNRb 2324 MRʿḤYn KBYR 'twr'n /24 W mgwny gty p'tḥštly

………………………………………………………

KSM 57. (KBYR)

KNRb 24. ḤTYMWN 'Pm KBYR NPŠH ŠM [120]gyw'kyḥ'y

………………………………………………………

KSM 57. YK'YM[WN]
KNRb 25. QDM gty p'tḥštly W m'tgd'n YKTYBWN YK'YMWNt

……………………………………………

KSM 57. '[YK M]NW pl['stl]y ['D]N'[p]'t(ḥštry) m'tgd'n
KNRb 25-26 'YK MNW pl'stly/26 'DN' p'tḥštly m'tgd'n

……………………………………………

KSM 57. 'ywp gtky 'ywp 'ḤRN n'mky ḤZYT(Nt) /58/
KNRb 26. 'ywp gtky 'ywp 'ḤRN n'mky ḤZYTNt ZK

……………………………………………

KSM 58. ……………..
KNRb 27. YD'YTNt 'YK 'NH

……………………………………………

KSM 58.
KKZ 17. ZK kltyly ḤWHm QDM šḥpwḥry MLK'n MLK' kltyly

……………………………………………

KSM 58.
KKZ 17. ZY 'yḥlpt KRYTN ḤWHm W QDM 'wḥrmzdy MLK'n

……………………………………………

KSM 58. [kr]ty[r ZY
KKZ 17-18 MLK' W wlḥl'n /18/ MLK'n MLK' kltyly ZY

……………………………………………

KSM 58. ['w]ḥrm[zdy mgwp]t KRYTN ḤWHm W QDM
KKZ 18. 'wḥrmzdy mgwpt KLYTN ḤWHm W QDM

……………………………………………

KSM 59. …[121] …..

KKZ 18. wlḥl'n MLK'n MLK' ZY wlḥl'nkn kltyly ZY bḥw tlwb'n

……………………………………………

KSM 59.
KKZ 18. wlḥl'n ZY'wḥrmzdy mgwpt [122]KLYTN ḤWHm

یادداشت :

۱. م (۱۹۸۹) : م : عبارت "و اردشیر شاهان شاه" در KKZ افتاده است.

۲. م : توضیح و بحث درباره ی هزوارش HWYTN, HWYTNn (KKZ) را پیشتر با خوانش ist-ān* در مقاله ای آورده ام (۱۹۸۴) :

م (۱۹۹۹) : یکی از فعل های کمکی رایج در فارسی میانه (پهلوی – پارتی) شکل هزوارشی ḤWYTN است در مقاله ای پیشتر (۱۹۶۶) آن را به" گمان بردن ، در نظر گرفتن" و بدو ن شاهد آورده ام." ب. اوتاس " در برابر آن را به" هستن" برگردانده است و او دیدگاه پیشینیان را که شامل دیدگاه های گوناگون است ،چون" اشپرینگلینگ شومون ، هینز و فرای" را نقل کرده است. به تازگی "باک" برگردانی دیگر پیشنهاد و آن را nimūdan خوانده است.

فعل های کمکی " هستن / بودن" عبارتند از :

پهلوی : -h با گونه ی نشستاری ḤWH برابر پارتی -'h با نشستار ḤWY

YḤWH ----bw ------ YḤWWN ----------- bw -: ---

مسائل مربوط به به این فعل کمکی در رونوشت پارتی NPi در هم ریخته و مغشوش است ؛ اوتاس در آنجا در ḤWYTN نوعی هزوارش ’ḤWH می بیند و آن را h- می خواند.

دیگر فعل کمکی پهلوی YKYMWN و برابر پارتی HQ’YMW است. این فعل به گونه ی stā < *bi- hišta- < awīšt <ēst- پر کاربرد است؛ هر چند به عنوان فعلی کمکی در چهار یا پنج بار در سنگ نبشته های شاپور و کرتیر و یکبار در پایکولی ظاهر نمی شود.

از سویی در پارتی išt- و awīšt وجود دارد که HQ’YMW برابر با awīšt با ساختار متفاوت در سنگ نبشته های پارتی است.

پهلوی YK’YMWN / ēst - برابر با پارتی HQ’YMW / awīšt- است و نه پارتی išt- که می توان آن را برای ḤWH که از دید ریشه شناسی برابر با ḤWYTN است ، در نظر گرفت.

بنابر این ما می توانیم دو گمانه را تصور کنیم که عبارتند از :

hišta- در پهلوی ist-*با st- و هم چنین به عنوان صفت عالی در ist- > išta-، هم پیوند با ستاک ēst- و سپس به شکل پارتی išt-

هر چند هر دو ستاک پارتی išt- و awīšt "ایستادن"با همین شکل های اولیه ی به ما رسیده است، اما پهلوی نیز دارای دو شکل ist-* و ēst است. در سنگ نبشته ها ’yst- برابر با ēst-/ YKYMWN و ḤWYTN / ist-* است. به گمان من در سنگ نبشته های کهن تر (فارسی میانه) یک جفت ist-*: išt- بکار رفته است ؛ مانند :

پهلوی: kird ēstēd و kird *istēd

پارتی : kird awīštād و kird ištēd

و از آن دوره های کهن به دورهای سپسین تر ist-* و سپس ēst- و هر دو به ĕst > est تبدیل شده اند.

ژ (۱۹۹۱) : خوانش هزوارش به hām (که بنابر سطر نخست KRNm بی گمان گونه ی نادرستی برای HWYTNn* است) التزامی است و "شروو"نیز بدان اشاره داشته است (پایکولی، ص ۲۵)؛ خوانش istān* (مکنزی) برای من چندان جالب نیست.

۳. م: mgwstn = mowestān : در اینجا و در سطر ۱٦ چون دیگر واژگان مختوم به پسوند estān– بر مکان دلالت دارد؛ و به گمانی در معنی "دارالسلام" و سپس در معنی"رده ی مغان، طبقه و گروه مغان، مغستان" است که تاکنون بدین شکل اخیر ترجمه شده است. رده های گوناگون مغان با واژه های mgwpt* و mgwGBR’ (که در اینجا به تناوب به "مغان" و "مغ" می آید) در کنار mgwpt نشان داده شده است.

این واژگان به mogbed, mogmard, mog (mōbad) آوانویسی شده اند که بی گمان در روزگار کرتیر mowbed, mowmard, mow تلفظ می شده اند:

ایرانی باستان magu > مانوی پارتی moγ فارسی میانه mow ایرانی باستان g ـ در فارسی میانه به w– در کنار لبی ها (m, u) : قس. margu- "مرو" و margā-* "مَرغ" > پارتی mrg = marγ ؛ فارسی میانه mṛga-*؛ mrw = marw "مُرغ" > پارتی mwrg = murγ ، فارسی میانه drauga-؛ mwrw = murw > پارتی drwg = drōγ ، فارسی میانه drw = drō(w) .

من دیدگاه نخستین خویش را در تصور mgwny به عنوان جمع mgw در اینجا پس می گیرم.

در میان گونه های جمعی که "شروو" نقل کرده است، جمع گونه ای برای واژه ی dwšmn در روی مهری با حرف های بس آشکار دیده می شود:

BYN dwšmnwng ’wš(y)d’ly YHWWNŠ =
andar dušmenūn ōšyār bāš

" اندر (درباره ی) دشمنان هشیار باش " با وجود این عنوان بکار رفته در روی این مهر یعنی mgwny hndlcpty "اندرز بغان"، از دید من در ارمنی movan handerjapet = mogaç "اندرز بد" است. در صورت پیوند دادن صورت کهن جمع mowūn (< *magūnām) به گونه عمومی mōwān این پیوند قابل اثبات نیست.

ژ : "مغستان" تحت لفظی یعنی "مکان تجمع مغان" بایستی هم در معنی "سکونت گاه" و هم در معنی "انجمن مغان" هم چون مکان همانند خود در مانویت باشد که برای این یکی واژه ی قبطی aouēt بکار رفته است که هم "سکونت" و هم "تجمع کسان" از آن برمی آید. مکنزی آن را با "دارالسلام" سنجیده است.

٤. م: یکی از پرسش های آزاردهنده ی فعل های هزوارشی و آوانویسی پایانه ی آنها در کتیبه های فارسی از سوی "شروو" بررسی شده است. هرچند در آن پیشرفت هایی دیده می شود، اما هر نتیجه ای را نمی توان به سنگ نبشته های کرتیر پیوند داد. برای نمونه فعل HTYMWN= āwištan, *āwiš "مُهر کردن" با شکل های گوناگون پایانه های گول زننده می آید:

کرتیر کعبه ی زرتشت	کرتیر سرمشهد	کرتیر نقش رستم
2. HTYMWNd	7. HTM(?WNt)	5. HTYMWN
5. HTYMWNt	15 HTYMWNt	13. ?
7. HTYMWNd.	54.HTYMWN	18. HTYMWNd
15. HTYMWNt	57.?	32. HTYMWNt
24. HTYMWN		78. ?

در حالی که HTYMWNd بایستی به گونه ی سوم شخص مفرد ماضی ناگذر یعنی āwašt* (مانند YTYBWNd= nišānī , ’pz’dyhy= abzāyī) تفسیر شود، فعل HTYMWN به سختی می تواند ماده مضارع باشد، مگر اینکه با گمانی نیرومند به عنوان ماده مضارع ناگذر āwašīhed* بشمار آید. بنظر می آید که ترجیح در آن است که آن را از āwišt بگیریم؛ چون (س۱۸ KNRm = س ٦ KKZ در YTYBWNt= nišāst و دیگر نمونه های صفت مفعولی مختوم به t-.

٥. م: mhyk’l بیشتر با واژه ی مانوی پارتی myhg’r پیوند دارد و معنی آن بسی بحث برانگیز است؛ به گمانی در معنی "آسیب، صدمه". (هنینگ: قس با اوستایی -maēθa (<*miθya- kara> "گزندکار/ رسان"؛ قس فارسی باستان -miθah "شر"، ختنی -parmīh "ویرانی، نابودی"

٦. م: برای خوانندگان سنگ نبشته های KKZ و KNRm در روزگار ساسانی آشکار بوده است که در اینجا "در کعبه ی زرتشت، سنگ نبشته ی نگاریده شده به سه زبان و از آن شاپور است".

واحد -im ōh- gōnagdar "برایم (حتی) بسی آنگونه تر" به گمانی فشرده ای مرا kāmgārdar ud pōdixšādār (حتی) کامکارتر و پادشاه تر از (اختیار)؛ چون در KNRm ، س ۲٤،۱ است ؛ زیرا که شاپور تکلیف "آذران و آئین ها" را به کرتیر واگذار می کند با این عبارت که "بن این خانه تراست" و مفهوم آن نیز آشکارا روشن نیست.

۷. ژ : واژه ی vāspuhragān به گونه های گوناگون تفسیر شده است: این واژه نه در معنی "ویسپور، شاهزاده" (Chaumant 1960, p.352)، و نه در معنی "مرز قدرت، فرمانروایی" بنا به باور هنینگ (1964.p.97) و در پی او "لوکونین" است. هم چنین واژه ی حقوقی و در معنی "دارایی، سرمایه" بنا به پیشنهاد "شکی" (1974,p.333-35) نیست؛ او(شکی) گمان کرده است که منظور از bun xānag "بن خانه" کعبه ی زرتشت نیست و اشاره به مسئولیت کرتیر در برابر "آذران و خدمات" دارد.

۸. ژ : این اصطلاح به گونه های گوناگون تفسیر شده است: "هنینگ" (CII1957) پیشنهاد کرده است که می توان "کعبه زرتشت"را "مرکز اسناد" در نظر گرفت که همانند با "دژنبشت" است. " لوکونین" (۱۹۷۹)، bun xānag را با واژه ی فارسی نو bālā xāne سنجیده است. این پیشنهاد پیشتر بوسیله ی "دوشن گیمن" در "دین هخامنشی" (۱۹۷۲) هم ارائه شده بود.

"هومباخ" پیشنهادی دگرگونه دارد: او با رد دلیل های هنینگ، آن را سند رسمی تحویل آذران از سوی شاپور به کرتیر می داند که در استخر به تحقق رسیده است و او اصطلاح bun – xānag را به "خانه ی بن/ آغازین" برگردانده است؛ یعنی بنایی که با آغاز آن کرتیر به اصلاحات دینی خود اقدام کرده است و نمی تواند کعبه ی زرتشت باشد"

این موضوع از دیدگاه من یک گمانه است. هم چنین چگونگی ساخت این بنا نیز بر ما روشن نیست، زیرا معماری استخر به گونه ی کامل بر ما روشن نیست. "شکی" (۱۹۷٤) از این اصطلاح مفهومی اقتصادی یعنی"سرمایه" یا "بهره" می گیرد که مناسب با کعبه ی زرتشت نیست. مکنزی(۱۹۸۹) تصور می کند که آذران نام رفته در این "سنگ نبشته" به گونه ی آشکار در سنگ نبشته ی شاپور نیامده است و همان پیشنهاد "شکی" را برای bun – xānag می پذیرد و آن را به "دارایی بن" برمی گرداند. این تفسیر ارزنده است، اما مفهوم بسیار مادی که به این قطعه بدهم با تمام ارزشی که دارد، دشوار بنظر می آید.

هرچند که در این دستور این اصطلاح یعنی "بن خانه" بدرستی انتظار یک "اضافه" یعنی bun ī xānag * می رود؛ اما بنظر می آید که نبود این اضافه نباید عملی استثنایی باشد، زیرا در اصلاح تکراری abar gāh-ē(v) zarrēn " برگاهی زرین" در نبشته ی KSM/ KNRm بجای اصطلاح abar gāh-ē(v) ī zarrēn* یا بهتر در اصطلاح (KSM) ēvēn mahr "مرگ آیین"بنا به پیشنهاد مکنزی، یا در کنار نام پادشاهی با اصطلاح MLK'n MLK' بدون"اضافه" یا در Bōxtag dibīr دیده می شود. هم چنین از ویژگی کاربردی "اضافه" سازگاری و انعطاف پذیری آن است که به گمانی تحت تاثیر زبان پارتی که چندان از این ویژگی (اضافه) استفاده نمی کند، قرار داشته است. سنتی را که من درباره ی کعبه ی زرتشت می پذیرم، همان است که لوکونین شرح داده و معنادارتر از آنچه است که "مکنزی" گفته است؛ زیرا "مکنزی"آشکارا می گوید که کرتیر ادعا می کند که اجازه فضای

پایین کعبه را برای نگاریدن نبشته اش شاپور بدو داده است؛ حال آنکه این رویداد به زمان بهرام دوم برمی گردد و بدون گمان با اجازه این پادشاه این رویداد رخ داده است.

هر چند برخلاف معمول است، اما در جمله ی کوتاهی در کعبه ی زرتشت به چگونگی نگارش روی یک بنای شاهی اشاره شده و در پی آن KNRm در نزدیکی آن نیز همین وضعیت را دارد. حتی اگر شاپور برای نگاهداری بناهای شاهی هزینه ای گران به کرتیر به عنوان هیربدی ساده نیز داده باشد که کرتیر بدان اشاره دارد، آن را بایستی غلو بشمار آورد، یعنی تا اندازه ای خودستایی موبد.

۹.م: abar šāhbhr/ ohrmezd/ wahrām "در روزگار شاپور ... " در KKZ س ۱۷، در KNRb ، س ۲۸، ud wahrām ... kerdīr X .nām kerd hēm "مرا بهرام، کرتیر X نام کرد"؛ و در KSM ، س ۵۸، این ساختار چنین استفاده شده است: *abar *wahrām ... kerdīr X. ... xwand hēm "من کرتیر X خوانده شدم"

۱۰. ژ: "شروو" بکارگیری مکرر bag را عنوانی پادشاهی در سنگ نبشته پایکولی می داند و همین ویژگی را برای این واژه در عبارت mzdysn bag نیز باور دارد.

"گرنه" (۱۹۹۰) : کرتیر در KKZ KNRm KSM (مکان احتمالی دخمه ی او) بس گسترده به گزارش فعالیت ها ، موقعیت هیربدی خود در روزگار شاپور نخست ، شرح معراج خود در روزگار شاهانی چون هرمزد نخست ، بهرام نخست و دوم می پردازد. او از عنوانی نو سخن دارد که همواره از آن یاد می کند. و من

در اینجا به آوانویسی و ترجمه ی بندهایی می پردازم که از دید خود بایسته می دانم.

در زمان هرمزد نخست :

u-m kunēd nām Kirdīr Ohrmazd mowbed Ohrmazd bay pad nām (…) ud gitt pādixšahr ud mādayān čē ōy zaman abar Ohrmazd šāhān šāh (…) kard ōy ēd-ōwōn abar nibišt estēd kū Kirdīr ī Ohrmazd mowbed.

"و(شاهان شاه هرمزد) مرا نام کرد کرتیر موبد هرمزد ،بنام بغ اورمزد (...) و به سندها ، پیمان نامه ها و ماتیگان های که در آن زمان در زمان هرمزد شاهان شاه کرده شد، چنین نوشته شد : کرتیر موبد هرمزد."

در زمان بهرام نخست:

ud gitt pādixšahr ud mādayān čē ōy zaman abar Wahrām šāhān šāh kard ōy – iz ēd-ōwōn abar nibišt estēd kū Kirdīr ī Ohrmazd mowbed.

"و به سندها ، پیمان نامه ها و ماتیگان های که در آن زمان در زمان بهرام شاهان شاه کرده شد ، نیز چنین نوشته شد : کرتیر موبد هرمزد."

در زمان بهرام دوم :

u-m kunēd nām Kirdīr ī bōxt – ruwān Wahrām ī Ohrmazd mowbed (…)ud gitt pādixšahr ud mādayān čē ōy zaman abar Wahrām šāhān šāh ī

Wahrāmagān kard ōy abar ōh nibišt estēd kū Kirdīr ī bōxt – ruwān Wahrām ī Ohrmazd mowbed.

"و بهرام شاهان شاه بهرامگان Kirdīr ī bōxt – ruwān Wahrām ī Ohrmazd mowbed مرا نام کرد"؛ و به سندها ، پیمان نامه ها و ماتیگان های که در آن زمان ، در زمان بهرام شاهان شاه بهرامگان کرده شد، چنین نوشته شد :

Kirdīr ī bōxt – ruwān Wahrām ī Ohrmazd mowbed.

کرتیر عنوان" موبد هرمزد" را چنان مبهم در کنار" Ohrmazd bay " بکار برده است که این تصور را پیش می آورد که عنوانی نو برای اوست؛ اما مفهوم" بغ" در اینجا چیست؟ آیا منظور از بغ، همان است که از دید ریشه شناسی به مفهوم" خدا " یعنی اورمزد است ؟ یا اینکه در مفهوم"خداوندگار ی" است که در بیشتر سنگ نبشته ها دیده می شود و به " شاه" یعنی " هرمزد نخست" برمی گردد؟راه حل پسین (اخیر) منطقی بنظر می آید؛ راه حلی که به گونه ی منطقی از سوی کرتیر رعایت می شود.

او (کرتیر) پس ازمرگ بهرام نخست،عنوان ī bōxt-ruwān wahrām را نیز بر عنوان های خود افزوده است. بدرستی می توان تصور کرد که عنوان" موبد هرمزد" از سوی هرمزد نخست بدو ارزانی شده و اشاره به نام خود شاه است. در کارهای "شومون و باک" هر دو احتمال بالا در هم ریخته و نا مشخص است. " ژینیو" نیز– به پیروی از برونر – آن را" بغ (خدا) Ohrmazd/ اورمزد " تصور کرده است و برای اثبات دیدگاه خود به برخی از نبشته های پهلوی و بکار گیری این عنوان در زمان خسرو نخست اشاره می کند ؛ هر چند هیچ پیوندی با پادشاهی هرمزد شاه ندارد.

" بویس" نیز در باره ی موقعیت واژه ی bay و پیوند آن با کدامین نام گما… ورزیده است.زیرا این واژه هنگامی به نام خداوندگاری زمینی اشاره دارد که آن نا… ذکر شده باشد و بیشتر، نام آن پادشاه پس از عنوان می آید:

اصطلاح"... mazdēn bay مزدیسن بغ/ خداوندگار"به فراوانی در سنگ نبشت… ها بکار رفته است؛ اما تنها در یک مورد است که واژه ی بغ– به عنوان تاکید– د… پیوند با اورمزد برای اورمزد بکار رفته است؛ و آن هم در سنگ نبشته ی اردشی… در نقش رستم در کنار آیین تاج ستانی او و از اورمزد است:

"pahikar ēn Ohrmazd bay این پیکره ی اورمزد بغ/ خدا.." به گمانی بتوان چنین… تصور کرد که اصطلاح Ohrmazd bay، اصطلاحی مینوی از زمانی کهن تر و ا… زمان پارسی باستان حفظ شده و تنها به خدای برتر بر می گردد. اگر منظور کرتی… هرمزد شاه بود بدون هیچ ابهامی می توانست از عنوان …MLK 'n MLKA شاهان شاه یا حتی از MROḤY خداوندگار بهره ببرد.

۱۱. م: PWN štry YK'YMWNt = ēstēd : آوای پایانی یعنی t-… بیشتر برای نشان دادن ماده های مضارع چون مضارع اخباری، مضارع التزامی یا د… اینجا می تواند هم آوا برای ماضی("شروو" آن را به عنوان "مضارع تاریخی" می… داند) بکار رود. ترجمه به "بر کشور ایستاد" و "ایستادن" در اینجا در تحت لفظی… "مستقرشدن" است و پیوندی با "آذران نشانید" که ترجمه ی مستقیمی ا… nišānī یا nišāst است، ندارد.

۱۲. ژ : "کلاه" او در نگاره ی برجای مانده روشن نیست و تنها کلاهی نوک تی… دیده می شود. "کمر" او نیز نمی تواند "کستی" باشد؛ توصیف تزیین آن نامکر… است.

۱۳. ژ: من فکر می کنم که "گاه" ـ که منعکس در gāhnāmag ـ جایی برای کسان بسیار مهم در دربارها یا در خوان های درباری است.

۱٤. ژ: این واژه که در فارسی میانه، پارتی و سریانی نیز دیده می شود، دارای همان معنی است و بایستی آن را مترادفی برای gāh دانست.

۱۵. م: ptn('m)y در KNRm س ۱۱ یک واحد به نادرست نوشته شده و مرکب از pad nām است. به گمانی دبیر درست متوجه نشده است و نیز به گمانی، به دیگر واژه یعنی "نیکنامی" اندیشیده و به گونه ای دیگر ptn'm نوشته که در این صورت padnām* یا pan(n)ām تلفظ شده است. در KKZ س ٤ (و به گمانی KSM س ٦) بدرستی به PWN ŠM آمده است.

ژ : در مورد معنی padnām "نام، عنوان" متفاوت با دیدگاه مکنزی، "شروو" در KNRm آن را تحریف شده به گونه ی PWN ŠM می داند. هرچند این تشخیص شروو در تفاوت میان بکارگیری واژه ی " ایزدان " برای " ایزدان " و واژه ی "بغان" تنها برای "بغان (شاهان)"در کتیبه های سده سوم میلادی تشخیصی ارزنده و ناب است، اما در اینجا یک استثناء وجود دارد: bgy بعد از نام "اورمزد" آمده و به "ایزد" برمی گردد.

۱٦. م : نام "آناهیتا" به اشتباه در KSM ، س ۱۲ افتاده و در KKZ ، س ۸ آشکار و در KNRm ، س ۲۵ فضایی برای آن دیده می شود.

ژ : این نام مرکب نمی تواند چندان به ایزد بانو آناهیتا برگردد که به نام اردشیر شاهان شاه نیز وصل است و حتی می توان آن را با نام هرمزد ـ اردشیر، پسر بزرگ شاپور و برای "آذر ـ آناهید" با دختر و همسر شاپور سنجید؛ زیرا بنا بر سنگ نبشته ی ŠKZ نام های آذران، بیشتر نام های کسان اند: می توان چنین

پنداشت که "آناهید ـ اردشیر" می تواند نام دیگر دختر شاه (یا شاه پیش اردشیر) بوده است که آذری بنام او و چون دیگر اعضای خاندان پادشاهی نامگذا شده است. افزون تر جای شگفتی است که بگوئیم به بهانه ی نیامدن حرف ر "و"میان این دو نام، نمی توان آتشگاهی دو نامی را تصور کرد(aumout 1960 p.356). "تریور" درباره ی آتشکده های ساسانی و [بویژه] درباره آتشکده ی ایزدبانو آناهیتا می نویسد که: "این آتشکده ی خاندان پادشاهی دست های کرتیر در زمان پادشاهی نرسه خارج شد" این دیدگاه نیز بطور کا درست نیست، زیرا بنا به باور من موبد تنها خلیفه (کفیل) آتشکده و نه مالک است.

۱۷. م: این پرسش مطرح است که کارکرد 'dwynpt = ēwēnbed' آ "آناهید- اردشیر" در استخر چه بوده است؛ آیا تنها یک "آئین بد" محل (شومون) بوده است، یا چهره ای ملی، "نگاهدارنده ی آداب و آئین ها " (بنا کریستین سن) بوده است. "ژینیو" پیوند آن را با آذر نادیده و آن را با واژه پسین (آئین) هم پیوند می داند.

ژ : " آئین بد/رئیس آیین ها" (رئیس تشریفات)، به گمانی مسئول کتاب های آیینی. اگرچه ممکن است که این مسئولیت در این دوره چندان مهم نبوده باشد اما این موضوع با بی گمانی براساس مُهرهای موجود خود را نشان می دهد.

۱۸. م : عنوان افتخاری bwhtlwb'n wlhl'n به گمان من چندان از دید دستوری – حتی در پیشنهاد خود من – نیکو بررسی نشده است؛ به باور من جفتو "صفت ثانوی مرکب" و در معنی " بهرامی که دارنده ی روان بوختاری" یعنی " بوختارکننده روان بهرام " است. متن چنین القاء می کند که بهرام دوم، در

تحریک های دگراندیشانه ی مانی، کرتیر را تضمین کننده سلامتی روان پدرش یعنی بهرام نخست تصور کرده است. امکان ترجمه ی متناوب "ایزد بهرام روانش را بوختید" ربطی به کرتیر ندارد. به گمانی بتوان چنین برداشت که نرسه با بیان نام کرتیر در سنگ نبشته ی پایکولی یعنی تنها با نام krtyr ’hwrmzd mgw[pty] از عنوان اهدایی برادرزاده اش بهرام دوم بدو اظهار بی اطلاعی می کند. درست است که گمانه هایی درباره ی این عنوان شخصی به بهانه ی وجود مُهری بی پیوند با کرتیر وجود دارد که در روی آن bwhtlwb’n- wlhl(’n hw)mtly در گرداگرد نیم تنه ی زن و مردی، که روبروی هم نگاریده و درختی در میان آنها دیده می شود، آمده است. با وجود این، به گمانی عنوان شخصی کرتیر نامی از نوع نام خانوادگی او، چیزی در مفهومی نو چون"bokht ruwan bahram نیکبخت " بوده باشد.

ژ : برخلاف ریشه شناسی آشکار این واژه (بُخت: bōxt)، "باک و مکنزی" سنت نادرست برگردان "بوختار روان بهرام" را پذیرفته اند. همان گونه که پیشتر (۱۹۷۲) و بتازگی (۱۹۸۶) پیشنهاد داده ام، این عنوان به گونه ی یک نام خاص درآمده است؛ به عبارتی این عنوان افتخاری یادگاری از بهرام دوم است و احترامی که برای پدر درگذشته اش قائل است، بنابراین برگردان آن "رستگار یا نیک بخت" است.

در یادداشت "مکنزی" (۱۹۸۲) ضد و نقیض هایی دیده می شود، زیرا او ریشه شناسی "باک" یعنی -bwht را به عنوان اسم عامل رد می کند و در همان جا خود برای این صفت معنی فاعلی باور دارد؛ زیرا به هیچ عنوان شکل مضاعف شده قوی در نام شناسی نام های ساسانی، بویژه در نامی مرکب از سه واژه دیده نمی

شود. "مکنزی" این دیدگاه را دگرباره (۱۹۸۹) تکرار کرده است. کرتیر نه تنها دارای یک عنوان است که خدمات هم زمان او به هرمزد و یادی از بهرام اول را ثابت می کند.

۱۹. م:’pltly "ابرتر" و تحت لفظی "برتر"؛ مانند "موقعیت و افتخار" کرتیر در KNRm ، س ۲۲، ۱۰. این "ابرتر" به کیفیت (باک: "برترشدن") و نه به کمیت (هینز؛ برونر: "افزون تر") برمی گردد؛ هر دو دیدگاه در س ۱۷ با هم آمیخته شده اند: k.BYR ’pzwty W ’pltly YHWWN "بس افزوده شد و ابرتر شد"

ژ : بسیار مهم، پراهمیت.

۲۰. م: šnūdīh "خشنودی" که به ایزدان آب و آذر و"چهارپای سودمند" (اوستا gav spənta) برمی گردد، از سوی "هینز" و پیش از او"ماریک" به گونه ای شگفت آور تفسیر شده است:

"می تواند بدین معنی باشد که موبدان موبد کشتار گوسفند را در آئین خاصی ممنوع کرده است." با توجه به کهنگی و ادامه ی آئین پیشکش جانور در مزدیسنی از آغاز تاکنون و با توجه به پیشکش شاپور در پیشکش نمودن هزار بره به آذران مینوی در آغاز کار کرتیر، انتساب اندیشه و آئین چنین "پیشکشی" به کرتیر بسی دشوار است. به عبارتی بهتر "آب و آذر و چهارپای سودمند" در اینجا به تناوب به عنوان برترین ایزدان ذکرشده اند و این چنین با موقوفه های هم پیوند با آئین ها مربوط اند.

۲۱. م : هرچند برای هزوارش ‘DYTN درپهلوی فعلی را نمی شناسیم، اما معنی آن بدون گمان چیزی مانند آرامی ‘d’/h "درگذشتن، عقب رفتن، عزیمت کردن، تسلیم شدن" استنباط می شود. دسته های شناخته شده ی فعل های فارسی

با این بار معنایی YNPKWN = uzīdan "رفتن، حرکت کردن، خارج شدن"، ‘BLWN = widardan "درگذشتن" و franaftan "فرنفتن، عزیمت کردن" است؛ تنها فعل اخیر است که نه با دیگر هزوارش ها و نه با هزوارش های کتیبه های میانه پیوندی ندارد. با توجه به معنی اصلی آن (در اوستا از fra + nam) تمایل به معنای "پیشروی کردن"، "گریختن" دارد و بهترین نماینده برای نمایاندن DYTN‘ می تواند باشد.

ژ: برای هزوارش DYTN‘ نمی توان برابر دقیق ایرانی آن را همواره پیشنهاد داد (نک شروو / پایکولی/ ٦٧).

۲۲. م: wb'ply’ این نگارش در KKZ س ۹، همواره از a- wābar* "باور (راستین)" گرفته شده است. مفهوم ناباوری آن نیز (در مانوی پارتی w'wryg’ "ناباوری") پیشتر بوسیله ی خودم بیان شده است. با وجود این ارزش گمانه های "هنینگ" در پیوند awa- ā- para-* با فارسی باستان awaparā مفهومی چون "دورکردن، درهم کوبیدن" بسی مناسب تر از "بی باورکردن" برای متن است. به گمانی این واژگان در فارسی نوبه āvāra "آواره" نمایان می شود.

ژ : راه حل پیشنهادی "مکنزی"(۱۹۸۹) که برای wb'ply’، شکل کهن awāpara* (متفاوت با فارسی باستان avaparā) و مترادف با DYTN‘ می داند، بی اساس است؛ هر چند می توان انتظار مترادفی برای DYTN‘ داشت. اکنون توضیح بهتر ارائه می شود: پیشتر و در سطر چهاردهم KKZ موضوع مربوط به کسانی است که در پی کنش کرتیر از ناباوری به باوری آمده اند و این ها کسانی اند که: "کیش دیوان داشتند و در نتیجه عمل من کرتیر این کیش دیوان هشتند و کیش ایزدان را گرفتند" به همین بهانه در قطعه ی مورد گفتمان،

بازگویی باور دیویسنانی که پیشتر آشکار شد که این کیش را هلیده اند و نی
منظور اشاره به ارشاد کسانی است که دارای باوری الحادی بوده اند و از شه
(کشور) اخراج شده اند.

۲۳. م : در توضیح نام کیش های ویران شده از سوی کرتیر یعنی یهو
بودایست (شمنی(قس. سغدی)، از سنسکریت śrmaṇa "روحانی")، برهمن
مانویت (zandīk) همداستانی وجود دارد.

ژ : برای جابجای "شمنان و برهمنان"در ترکیب samana- brāhmaṇa د
گزارش "آشوکا"، نک "کریستول" در "نگارش های یونانی آشوکا" (۱۹۹۰).

۲٤. م : nāsrā* سریانی nāṣrāyā ، دارای تفاوت با گروه مسیحی
(kristiyān) و به گمانی همان ماندایان گنوسی (که خود را چنین می نامید
اند) اند تا دیگر گروه ساده مسیحی است.

ژ: شکل پهلوی این واژه همانند سغدی خود است. با وجود تفسیرهای گوناگون، اما هیچ کدام بی گمان نیست. به گمانی نام منطقه ای مشخص است؛ این کسان هنوز در عراق و ایران زندگی می کنند (البته امروزه nāsrāyē نامیده می شوند و بدون ردگمانی مانوی بودن آنها، می توان این گروه را مسیحیان اصلی غیریونانی نامید). در "ایرانشهر" به نام این کشورهای مغلوب "انیران" (سوریه، انطاکیه ی مسیحی ...) گفته می شد. آنها نمی توانند همان مانویان باشند (باک، مکنزی) زیرا مدرکی برای حضور مانویان در این دوره وجود ندارد.

۲۵. م : آخرین تفسیر مربوط به معضل mktk از آن "زوندرمان"است که آنها را همان "مغتسله" میان رودان بشمار آورده است. gilist بنظر می رسد که گونه ی

گسترده ایی از اوستایی -gṛda "لانه" با پسوند-išta- که در گونه ی اصلی پهلوی آن چون buništ "بن"، māništ "مانش" دیده می شود.

ژ : پیچیدگی فهم این واژه هم چنان پابرجاست: "بیلی" پیشنهاد می دهد که آن را از ریشه -mak در معنی "در آب غوطه خوردن، شستن" بگیریم (بیلی: MKĪK ایرانی، آرامی MKRĪEM ، ۱۹۸۰)؛ اما "زوندرمان" (در "واژه پارتی ’BŠWDG’N "غسل تعمید") تصور می کند که mktky صورتی کوتاه و ایرانی شده از سریانی mnaqqdē است که "تئودور بارکنی" از آنها به عنوان «مغتسله» یادکرده است. "زوندرمان" دگرباره (۱۹۸۲) راه حلی دیگر را پیشنهاد می دهد:mntky* (با نوشتاری mktky) > سریانی mndy< māndāyē "ماندایی"

من نیز پیشنهاد داده ام که می توان واژه ی makōg را "قایق" گرفت و نیز بیان کرده ام که می تواند "پیمانه ی نوشیدن (می)" و از همان ریشه ی -mak "در آب غوطه خوردن"باشد و قایق نیز در حقیقت وسیله ای است که در آب غوطه می خورد.

۲۶. ژ : این عبارت به گمانی بخوبی از تغییر پرستشگاه های الحادی به پرستشگاه های مزدیسنی خبر می دهد (هر چند برخلاف شومون، منظور از "ایزدان"، ایزدان مهر و آناهید نیست). این عمل با گزارش آزار و اذیت های پیشین مفهوم پیدا می کند. "هارماتا"می اندیشد که مجموعه ای از پرستشگاه های بودایی در پی این آزار و اذیت های کرتیر و بدون گمان در حدود ۲۷۵.م ویران شد و او (هارماتا) نشان داده است که ویرانی این پرستشگاه ها تنها یک اتهام به کرتیر نیست؛ هرچند گفتار او از دید من دارای نتایج چندان مهمی نیست.

۲۷. ژ : برای واژه ی رنج، نک: Marco Mancini (1987)

۲۸. م : فهرست استان های پس از واژه ی «ایران» به گونه ی بریده بریده … KNRm، س۳۵، KSM، س ۱٦در سنجش با KKZ ، س ۱۱ کامل افتاده اس… خوشبختانه این فهرست را در سنجش با فهرست سنگ نبشته ی سه زبانه … شاپور – که بوسیله "ژینیو" ارائه شده است- می توان با بی گمانی بازسازی کر… باید یادآوری کرد که بازسازی (tly) [’prš W hryw W mlwy … برپایه ی پارتی ŠKZ ، س۲ استوار است: ’prḥštr … W hryw rgw… (گونه ی پهلوی mlwy با ŠKZ ، س ۲۸ تایید می شود)؛ گونه ی (tw… [stn] برابر با پارتی twgrn در ŠKZ ، س ۲٤ (با وجود این [’n] (tw) و … چنین r’n (tw) در پایکولی، س ٤٤ ممکن است)؛ m(k)[wl’n] با تنها نگار… آن در پایکولی، س ٤٤؛ تنها خوانش "ژینیو" در KNRm س ۳٦: pškp[wly] ‘L pr[’c] ‘D š) … و پیشنهاد در امکان دیدن (š) [’k… می دهد که پذیرفتنی نیست.

۲۹. م : میان m(k)] و ‘D فضایی دست کم برای دوازده حرف وجوددارد (… باتوجه W ’swrstn W myš در سطر بالا) دست کم باید فضایی برای هشت… حرف میان mkwl’n و ‘D درنظرگرفت. سه حرف پایانی قابل دیدن پیش از D… در عکس "هینز" به شکل a , t بی گمانی است و گمان چندانی به برابر پهلوی آ… در ŠKZ پارتی نیست:

kwšn hšt(r) [H] (N prḥ)š ‘L pškbwr "از کوشان شهر فراز تا … پیشاور" kwšn* یا kwš’n štry باید در اینجا خوانده شود.

۳۰. م: Anērānšahr "انیران شهر"؛ این اصطلاح در اینجا تنها برای کرانه هایی بکاررفته است که شاپور در غرب ـ یعنی استان های شرقی روم ـ فتح کرده است. گستردگی این فتح ها همراه با تمام جزییات بوسیله ی «کتنهوفن» (۱۹۸۲) بررسی شده است.

gl'dky'y (در KKZ س ۱۲: gl'dkyd'y) بنابر "هینز" ـ که بدرستی متوجه نشده است ـ در سنگ نبشته های شاپور نیامده است؛ منظور از آن "کوره های یونانی نشین پیرامون دریای سیاه" مانند "پنت" است.

در اینجا دو نام متمایز وجودداشته باشد؛ یکی در KSM س ۱۹ به 'ld'n نوشته شده (KNRm س۳۹: 'ld'ny ، اما KKZ ، س۱۲: 'l'ny) که بیانگر ارمنی Alvank' حکومتی در جنوب شرقی قفقاز، و به گمانی به شکل شبه تاریخی با نگارش Alān* (سپس Ar(r)ān* ، ارمنی Aran ... با مشتق های ناشناخته) را بخود گرفته است.

در دیگر سنگ نبشته به 'l'n'n BB' "دروازه آلان" آمده است.

۳۱. ژ : تمایز معنایی میان "شهرستان" و "شهر"، "منطقه" و "کشور" ـ برخلاف ترجمه ی من از سنگ نبشته های KSM و KNRm– بر پایه ی مُهرهای اداری پایان روزگار ساسانی آشکارا روشن است.

۳۲. ژ : واژه ی nahang دارای معنایی دشوار است: به گمانی بتوان آن را برابر با "ایالت رومی" تصور کرد، اما این موضوع مدلل نیست. به نظر می آید که "باک" ریشه شناسی "بیلی" را پذیرفته و این واژه را به "کشور تابع" برگردانده است، اما با abar "ابر، فراز" معنی آن چندان جالب نیست. من فکر می کنم که "حرف اضافه" بیانگر نوعی رابطه وابستگی آنهاست و این اصطلاح کاملا متمایز

از ناحیه های "ایالت" مورد بحث است و چیزی همانند آن است که باره
سنگ نبشته ی ŠKZ (س.۱۵ـ۱۲ و ۹ـ۵) می آید:

MH 'pr XXX ḥštr prybr YHWt " آنچه که ناحیه های فلان ایالت ب
است"؛ این قطعه بارها در مورد دهیوهای گشوده شده بدست شاپور بکار ر
است.

۳۳.. ژ : این موضوع در دو قطعه ی پارتی و پهلوی سنگ نبشته ŠKZ نیز تک
شده و در آنجا سه اصطلاح در ساختاری متفاوت از هم بکار رفته اند:

'twrswḥty W 'wyl'n W wlty'c (واژه ی آخر با wltky دار
معنی یکسان است).

۳٤. م : جمله ی ān mowmard ud ādur čē ōy šahr būd
گونه ی کامل در KKZ س۱۳ قابل توجه است. عبارت pad ōy
šahr (چون KNRm ، س ۳۷ :
(ādur ud mowbed čē pad šahr ī anērān būd) بسیار آشک
است. اما بنظر می آید که فضایی برای PWN* افتاده در KNRm ، س٤١
KSM ، س۱۹ وجود ندارد.

۳۵. ژ : به گمان من از این واژه نمی توان مفهوم کنونی و رایج آن را در آی
مسیحی در نظر گرفت. به نظر می آید که تنها این مغان بوده اند که بسیار دقی
آیین های دینی را بجا می آورده اند.

۳٦. م : wizār : L' PWN wc'ly pḥrsty به "آئین " که تحت لفظی
معنی "شرح و تفسیر" است، برگردانده شده و pad pahristan به معن
"ایستادن، منتظر ماندن" است.

ژ : اصطلاح pad vizār ابهام ایجاد کرده است. با پیشنهاد اخیر "شروو" (paikuli) و در نظر گرفتن پیشنهاد "هینز" (۱۹۷۰) می توان "بنابر انجمن" را پذیرفت که آشکارا معنی تحت لفظی آن "بنابر دین" است؛ قس مکنزی (۱۹۸۹)

۳۷. م :nḥlwsty = nixrust : در معنی "شکنجه شده" (نه به مفهوم خاص "سرزنش شد" که فعلی مانند nixrōhīd و مترادف با "شکنجه"، تنها با ماده ی مضارع -nixrōh) است.

۳۸. ژ : مکنزی آن را به "مغستان، سرزمین مغان" برگردانده است. از دید من آشکار است که دوباره مغان، یعنی جامعه روحانی در چنگال کرتیر افتاده است.

۳۹. م :gitt "سند"، pādixšīr " پیمان نامه "و mādyān "مادیگان" همواره در کنار یکدیگر بکاررفته اند (KNRm در ۱۳و۹: mādyān, pādixšīr gitt ، ۷۸ و ۳۲ : g ، p و m یا gittag) و به گمانی تنها در مفهوم خوانشی از یک ردیف واژگان ساده نبوده است :

ādurān ud mowūn gitt pādixšīr (KNRm س ۷۸ و ٤٤) تنها به جای pādixšīr در همین ساختار در KNRm ، س ۳۲و ۱۸و ۱۲و ۵.

۴۰. م : جمله ی az man kerd بیشتر به "از سوی من کرده شد" یا مانند آن ترجمه شده است. در حقیقت فارسی میانه ی az ... kerd استفاده از عبارت قیدی را می کاهد؛ چون "به بهانه ی، به سبب"

۴۱. ژ : می توان چنین پنداشت که منظور از این اصطلاح پیروان دیگر دین ها یا کسانی است که از کهن روزگار بر آیین "دیوان" بوده اند.

٤٢. م : radpassāg نام و رسم ها و آئین های مرزمند به جشن های "گاهنبار" بوده است که در پایان هر شش gāh "گاه" از گاهان دینی زرتشتی برگزار می شد.

بحث درباره ی شمار radpassāg اجراشده گرفتاری بسیاری دارد. در KKZ س ۱۵ به گونه ی کامل یعنی ٦/٧٩٨ (= ٦×) و ۱/۱۳۳ در هر سال است در KSM و KNRm شمار بالای آن کار را پیچیده تر کرده است و شمار آن را به ٦٣ هزار بر پایه ی KSM ، س ٢٤ می توان داوری کرد.

بخشی از شمارگان KNRm بدلیل افتادگی قابل بررسی نیست و به گمانی دارای شمارگانی دیگر بوده است؛ اما KSM نمی تواند دارای ۱۰۵۵۳* باشد، چون فضایی برای ثبت جمع نهایی آن یعنی ۳۱۸ / ٦٣* وجود ندارد.اما اگر برپایه ی شمارگان KKZ به جمع نهایی بپردازیم، بایستی برای KSM شمار ٦٣٣١٢(=٦×)١٠٥٥٢ را تصور کرد.

ژ: بنا به باور من، با وجود تفسیر عالی مکنزی (۱۹۷۰)، مفهوم radpassāg "ردپساک" هنوز به گونه دقیق و کامل صورت نگرفته است؛ هرچند که پیشنهادهایی نیز بوسیله ی "شومون" و "هینز" انجام گرفته است.

با وجود این مکنزی، ناگفته نگذاشته است که passāg* در فارسی میانه وجـود ندارد و قطعه های زیادی از "دینکرد" را برای برهان خویش نقل مـی کنـد کـه از دید من نه تنها ربطی به gāhānbār ندارد، بلکه هـم چنـین مربـوط بـه "گنـاه و تاوان" (āhōg-patit ud tōzišn i wināh) و بویژه پرداخت تاوان با "سیم" است که شرح آن در "شایست نشایست" دیده می شود.

فصل ٤٥ دینکرد هشت (مکنزی، س۲٦۹)به باور من با "آیین بد" مرتبط با گناه مفهوم پیدا می کند: "در این باره که چه کسی منظور است و چه خویشکاری "آیین بد" و «اطرافیانش» داشته اند؛ او کسی است که مرتبط با گناه ... (← نقل از مکنزی).

این عبارت اخیر به بیان نقش این "بِد" در "توبه کرداری" می پردازد و همانند دیدگاه من "مراسم آیین ها یا خدمات [دینی] " نیست. اگر ریشه شناسی پیشنهادی "باک" (۱۹۷۸) برای این واژه یعنی -ratu-pati-sāka* درست باشد ـ که من نیز آن را قبول دارم ـ واژه sāka صورت کهن واژه ی پهلوی sāk "باج" است ـ که "هینز" نیز آن را چنین تصور کرده است ـ و این اصطلاح می تواند در مفهوم پول (سیم) پرداختی به رد (اوستایی ـ^{2}ratu) برای برگزاری یک آیین رسمی یا انجام توبه ی فلان و بهمان باشد.

افزون تر اینکه متن KKZ به این توضیح بیشتر کمک می کند، زیرا در اینجا به گونه ی دقیق سخن از کارهای موبدان موبد است که PWN NPŠH BYT "با هزینه ی خویش" انجام داده است (هینز نخستین بار بدان اشاره کرده است). با بی گمانی در KKZ ، س ۱۵، yaštan با radpassāg ساخته شده (از rah دید "باک" گونه نادرست این واژه است، به همین دلیل آن را از اوستایی ـ^{2}ratu می گیرد) است، چیزی که بسیار شگفت آور است؛ هر چند از این دیدگاه من بیشتر استفاده شده است. هم چنین شمار آیین ها (حدود هفت هزار در KKZ و ٦۳۰ در KSM) برای برگزاری gāhānbār "گاهنبار" بسیار زیاد است و نمی تواند چنین چیزی وجود داشته باشد؛ بلکه می تواند هزینه ی آیین ها یا کفاره (تاوان) هایی (پول) باشد که توسط پیروان به عنوان تاوان یا حساب و کتاب

اعمالشان پرداخت کرده اند. "رد" یا همان داور، کارگزار بزرگ دینی بوده است از دید قانونی مسئول جمع آوری هزینه بوده است. اصطلاح "درهرگاه" و "گاه گاه" در "آفرین گاهنبار" و در یک "توبه نامه" آمده است: "گفته شده است آنکه پیشکش به شش گاه سال یعنی گاهنبار نمی کند، برای هر روز، از گاهنبار به دیگر گاهنبار، او را گناهی ۱۸۰ استیر واجب است" (دارمستتر: زند ـ اوستا).

٤۳. م : عبارت PWN NPŠHc BYT' = pad xwēš-iz xānag "...
با دارایی خویش" می تواند انعکاسی از آرامی ـ هخامنشی ...n byt' zy ly
"از مایملک خویش" در پشتو نو به: la xpəl kor na "از ملک خویش...
یعنی "اندوخته ها" انعکاس یافته است.

ژ : عبارت PWN NPŠH BYT' بسی نیکو بوسیله ی "مکنزی" تفسیر شد... است.

٤٤. م : در اینجا هر سه سنگ نبشته با هم فرق دارند. در KKZ ، س ١٦، تنها...
...pm PWN NPŠH BYT'=u-m pad xwēš xānag "و من از دارای...
خویش..."؛ درKSM ... [u-m pad] šahr tā čē pad xwēš xānag
: KNRm ... -m pad šahr ud tā [čē pad xwēš] xānag
مفهوم بلندترین رونوشت چنین بنظر می رسد: "و در شهر (و) از دارایی خویش... تا آنجا که رسید"؛ یعنی کرتیر می خواهد اعلام کند که در وقف های گسترده ب... ایزدان، آخرین موجودی او نیز هزینه شده است.

ژ : به باور من معنی پیشنهادی "باک" برای tā čē بسیار خوب است.

٤٥. ش : س. ٥٠-٤٩ KNRm = س.٢٥ KSM :

۱) ZK -'wgwn cygwn (ān –ōwōn čiyōn) :"درست آنگونه، در همان راه، چون"؛ من گمان "ژینیو" را در ترجمه ی ZK به "آنکه" درست نمی دانم؛ در اینجا تفاوتی اساسی است میان:"ZK'wgwn cygwn ANE/LY آنکه چون من" و"ZK'wgwn cygwn krtyr hnglpy آنکه (باشد) آن گونه چون کرتیرجفت "

در جمله نخستین یعنی ān -ōwōn čiyōn تابع در پاسخ (ān-)ōwōn(-iz) در بخشی از جمله ی اصلی و ANE/LY فاعل یا عامل است.

ـ قابل خوانش و بازسازی به: HWE[m ZK- 'wgwncm MN yzd]'n W MRṚOHYn LBA ؛ قس باک ۵۱۲/۲۷۸.

ـ خوانش به، س ۵۰ KNm : [PWN zywnd]ky ؛ س۲۵KSM: [PWNzy]ṇḍkn

٤٦. ش : س. ۵۰-۵۱ KNRm = س.۲٦-۲۷ KSM :

به گمانی خوانش در س ۲٦ KSM به:

A[NE krtyr PWN zyndkn PWN] 'gl'dỵhỵ [p]'ṭ[k'hy krty HW]Em [KO]Nc ptwhyṭy [AYK HT 'yw-b'ly LKWM] yzd'n یا → [K]Nç HT

در اینجا اندک فضایی هم چنین برای ['wgw]nç یا [ADY]Nc) وجود دارد.

در س ۵۱ KNRm : HWEṃ krty [p'tksy] [-'gl'dy]hy ؛ قس. س. ۲-٤ KNRb.

ـ HT LKWM ... HWE "اگر آن برای شما ایزدان شدنی باشد"، دارای ساخت غیرشخصی.

ـ من (شروو) ADYNm OL wtlt'nc lwny ... MHWHYt را با ه
چیزی پیش از فعل MHWHYt "بنمای" به عنوان مفعول بی واسطه قرار بگیر
یک جمله می دانم. به گمان من خوانش و بازسازی آغازین KSM ، س ۲۷ ای
گونه است.

P-m lwb'n [plwny ME gwnky HWE W? 'lt]'d[yhy]
W dlwnd(yhy) ZKm OL [wtlt'nc lwny ZK- 'wgwn
M]HWHYt [AYK ZK- 'wgwn cyg]wn [LY] MN KZY

٤۷. م : آوانویسی واژه ی (KNRm) p'hksy , (KSM) p'tk'hy
(KNRb) p'tk'sy ، س ٤) دشوار است. از دید ریشه شناسی و بنابر دیدگ
"هنینگ" <- *pati- kāθa- "آشکار" است. آوانویسی گمانی به pāygāh* د
پی خود سنجش با p'tkwsy "استان"، مانوی، فارسی میانه ygws = pāygōs'
را بدنبال دارد.

٤۸. م : اصطلاح ō widardan rōn "درباره ی آن جهان" یعنی زندگی پس
از مرگ و به عبارت تحت لفظی "درباره ی آنان که درگذشته اند"

ژ : فکر می کنم این اصطلاح بوسیله ی شروو (۱۹۸۳) به "پس از مرگ
برگردانده شده که گمان برانگیز است و چندان دقیق نیست.

٤۹. ژ: به گمان من در اینجا پیوندی مستقیم بین čē gōnag و rdāyīh ud druvandīh
وجود دارد و در شمار ویژگی عمومی چون در دیگر قطعه ها نیست؛ به روا
موبد برمی گردد که به رستگاری و یا نارستگاری خواهد رسید. هرچند او بدی
باور است که به بهانه ی کرفگریش شایسته بهشت است.

۵۰. ش : س. ۵۲ KNm = س.۲۷ KSM :

وانش و بازسازی (متفاوت با "ژینیو" و "باک")، س ۲۷ KSM :

[M]HWHYt [AYK ZK- ’wgwn cyg]wn L[Y] MN KZY ’wrwny p[twhyty] APm yzd’n[l]ncy

از بهر ایزدان"

وانش و بازسازی به: .OL wṭ]lt’n lwny] MṆDOM BYN

صور می کنم که BYN در نتیجه ی درهم ریختگی جمله در آخر واقع شده

ن؛ و گرنه به گونه ی:

*BYN plwny OL wtlt’n lwny MNDOM (KNRb/ ۹)

ابراین بایستی ساختار جمله ی نخستین: *BYN MNDOM ZY OL wtlt’n lwny

"ژینیو" (۱۹۸۱) به گونه ی [AHRN[AYš ؛ بنظر من همین واژه در آخر ۲۷ KSM بایستی AHRN[y]ç باشد که در کپی سمت چپ بالا به -c

ده می شود.

۵۲. ش : س. ۵۳-۵۲ KNRm = س۲۸ KSM :

خوانش موافق با "باک" ZKQDM ؛ قس. س. ۱۶-۱۳ KNRb :

ZK *QDMc ... W MNW ، (QDMc بجای QDMh).

ـ به گمانی در س. ۵۳ KNRm بتوان خواند: [wst’]hwtly Y[HW]WN

۵۲. م : nišān nihādan بایستی در معنی ساده ی «نمایاندن» (همان گونه یز ژینیو) باشد؛ کرتیر هر چند ناقص، اما بیشتر از مشاهده ی خود از پاداش پشت مایش، پیش بینانه در رابطه با سرنوشت خود پس از مرگ، "نمادین" سخن می گوید. برای آگاهی از پشت کرتیر و "مشاهده"ی او داشتن آگاهی از باورهای زرتشتیان درباره ی سرنوشت روان پس از مرگ بایسته است.

۵۳. ش : س. ۵۳ KNRm ، س. ۲۸ KSM :

ـ در س ۵۳ KNRm ، خوانش d[s]ṭny نخستین بار از آن "برونر" است که بنظر می رسد که نه "ژینیو" و نه "باک" از آن آگاهی دارند.

۵٤. م : یکی از دشواریها در اینجا ترجمه ی واژه ی "چهره" است. هرچند در اینجا در KSM بسیار نیکو می توان (ky) [..] (c) خواند، اما آن در KSM ، پایان س ۲۸ بازسازی به (c’l)[ky] شده است و در س ۵۲ c’lky = čārag است. در KNRb ، س ۸ و ۵ و در همان ساختار، این واژه آشکارا به chlky نوشته شده و همان گونه در KNRm س ۵۳ دیده می شود. بهانه ی این تناقض آشکار، در نادرست نویسی مواد همانندی است ـ که چون کتاب های پهلوی ـ که یک گونه چون ’ و h به نوشتار می آیند. این دشواری با مشخص شدن گونه ی نگارشی حل آمیز است. čārag تنها در KSM می آید و به گمانی گونه ی نادرستی است و در KNRb ، س ۵ مناسب با متن و درست آمده است (whyšty W dwšhwy chlky) "راه رسیدن به ... " یعنی "چگونه می توان به بهشت و جهنم (به ترتیب) دست یافت" و با وجود این، برخلاف دشواری نگارش chlky = čihrag "چهره، طبیعت، ذات" (که در این زمان ctlky* نیز قابل پیش بینی است)، آن از دید من بهترین گزینه است و باید گونه ی آن را در KNRm بر پایه ی c’lky در KSM بازسازی کرد.

ش : chlky/ c’lky : وجود نگارش های گوناگون از این واژه، امکان توضیح آن را دشوار می سازد. ما این واژه را در س۵۳ KNRm و س۵ و ۳ KNRb و به گونه ی c’lky در س۵۲ و ۲۸ KSM داریم. اگر آن را čārag «چاره» بپنداریم، آن را با این معنی در «ارداویراز» (۱/۲۳) هم داریم:

ـ خوانش و بازسازی (متفاوت با "ژینیو" و "باک")، س ۲۷ KSM :

[M]HWHYt [AYK ZK- 'wgwn cyg]wn L[Y] MN KZY 'wrwny p[twhyty] APm yzd'n[l]ncy

" ... از بهر ایزدان"

خوانش و بازسازی به: .OL wṭ]lt'n lwny] MṆDOM BYN

تصور می کنم که BYN در نتیجه ی درهم ریختگی جمله در آخر واقع شده است؛ و گرنه به گونه ی:

*BYN plwny OL wtlt'n lwny MNDOM (KNRb/ ۹)

بنابراین بایستی ساختار جمله ی نخستین: *BYN MNDOM ZY OL wtlt'n lwny

ـ "ژینیو" (۱۹۸۱) به گونه ی AHRN[AYš] ؛ بنظر مـن همـین واژه در آخـر س ۲۷ KSM بایستی AHRN[y]ç باشد که در کپی سـمت چـپ بـالا بـه -c دیده می شود.

۵۱. ش : س. ۵۲-۵۳ KNRm = س۲۸ KSM :

خوانش موافق با "باک" ZKQDM ؛ قس. س. ۱۶-۱۳ KNRb :

W MNW ... ZK *QDMc (QDMc بجای QDMh).

ـ به گمانی در س. ۵۳ KNRm بتوان خواند: [wst']hwtly Y[HW]WN

۵۲. م : nišān nihādan بایستی در معنی ساده ی «نمایاندن» (همـان گونـه نیز ژینیو) باشد؛ کرتیر هر چند ناقص، اما بیشتر از مشاهده ی خود از پاداش یشت هایش، پیش بینانه در رابطه با سرنوشت خود پس از مرگ، "نمادین" سـخن مـی گوید. برای آگاهی از یشت کرتیر و "مـشاهده"ی او داشـتن آگـاهی از باورهـای زرتشتیان درباره ی سرنوشت روان پس از مرگ بایسته است.

۵۳. ش : س.۵۳ KNRm ، س.۲۸ KSM :

ـ در س۵۳ KNRm ، خوانش d[s]ṭny نخستین بار از آن "برونـر" اس
بنظر می رسد که نه "ژینیو" و نه "باک" از آن آگاهی دارند.

۵٤. م : یکی از دشواریها در اینجا ترجمه ی واژه ی"چهره" است. هرچ
اینجا در KSM بسیار نیکو می توان (ky) [..] (c) خواند، اما آن در M
پایان س ۲۸ بازسازی به (c'l)[ky] شده است و در س ۵۲ čārag =
است. در KNRb ، س ۸ و ۵ و در همان ساختار، این واژه آشکارا به
نوشته شده و همان گونه در KNRm ، س ۵۳ دیده می شود. بهانه ی این
آشکار، در نادرست نویسی مواد همانندی است ـ که چون کتاب های پهلو
یک گونه چون ' و h به نوشتار می آیند. این دشواری با مشخص شدن گ
نگارشی حل آمیز است. čārag تنها در KSM می آید و به گمانی گ
نادرستی است و در KNRb ، س ۵ مناسب با متن و درست آمده است
(whyšty W dwšhwy chlky) "راه رسیدن به ... " یعنی"چگونه م
به بهشت و جهنم (به ترتیب) دست یافت" و با وجود این، برخلاف د
نگارش chlky = čihrag "چهره، طبیعت، ذات" (که در این زمان tlky
قابل پیش بینی است)، آن از دید من بهترین گزینه است و باید گونه ی آن
KNRm بر پایه ی c'lky در KSM بازسازی کرد.

ش : chlky/ c'lky : وجود نگارش های گوناگون از این واژه، امکان
آن را دشوار می سازد. ما این واژه را در س۵۳ KNRm و س۵ و ۳ Rb
به گونه ی c'lky در س۵۲ و ۲۸ KSM داریم. اگر آن را čārag
بپنداریم، آن را با این معنی در «ارداویراز» (۱/۲۳) هم داریم:

kū-mān čārag xwāstan abāyēd ...
ر برابر خوانش čihrag ـ که در نگارش آن نشان می دهد ـ به گمانی بتوان
ctlk* اگر از -čiθra پنداشته شود را تصور کرد (قس. باک ۲۹۱/ ۲۱٤). باوجود
معنی čihrag "چهره، ذات/ طبیعت"، در فارسی میانه cyhrg "شکل"،
ستی مناسب متن باشد؛ (قس. ارداویراز ۷– ٥/٦).

ژ : من به [dy̌ sky] بازسازی کرده بودم؛ اما شروو (۱۹۸۳ب) به بازسازی به
[n]sk پیشنهاد می دهد که هرچند ذکر "نسک" در این قطعه قابل توجه است،
ناگمانمند نیست.

ں : س. KNRm ٥۳–٥٤ = س.KSM ۲۹ :

خوانش و بازسازی به: nm'dty [PWN n]sky cygwn- -['w]gwn ZK ، nimāyēd
ی نماید" اگر این بازسازی من درست باشد، می تواند اشاره به "اوستای
سانی" باشد. "نسک" مورد نظر بایستی "وندیداد" و نه به گمانی "هادخت
ک" است.

خوانش و بازسازی به
AYK A[N]ŠWT[A AMT OBLWN- ... E '...p[...W MN]W 'lt'y
ر اینجا فضایی برای بازسازی [OR]E Z[K NPŠE dyny] وجودندارد.
انش [A[N]ŠWT[A بوسیله ی "باک" پیشنهاد شده است.

وانش و بازسازی به:
[MN]w 'lt'y ZK NPŠẸ [dyny PWN...dy] sḳy pt<y>rky YATWN
بایستی در اینجا "زن گونه/ به شکل یک زن" داشته باشیم؛ اما sḳy بسی
شخص و pt<y>rky گمان برانگیز است. "ژینیو" و "باک" به 'lt'y KRA
خوانند، اما ZK NPŠẸ آشکار است.

ـ در س۲۹ KSM می آید: MNW 'lt'y OLE ZK NPŠẸ dyny OL wh[yšt
... هم "ژینیو"، "برونر" و هم "باک" OLE ZK NPŠE را به عنوان یک
جمله در معنی "خودش/ خویش" آورده اند. باوجود این بسیار آسان است که
OLE را به عنوان مفعول بی واسطه (به گمانی تاکیدی) وZK NPŠE را
"خویش" بگیریم. تلاش در تحلیلDBLWNt به عنوان مضارع مجهولی
دشواریهای سختی را بوجود می آورد و حتی می توان گونه ی با DBLWN*
-YHWWN را پذیرفت؛ (برای DBLWN نک. باک ۲۹۲/ ٥۱٤). هم "ژینیو"
و هم "باک"، هیچ کدام فضای سپسین [OL wh[yšty و پیش از W MNW
در س۲۹ KSM را ندیده اند. باوجود این، بنظر می رسد که فعلی سپسین
[w[y]šty باشد و به گمانی این فعل [YBLW]N یا [DBLW]N است.
گمان بردنOZLW]N اندک است و ساختار زیر این ناهمگونی را نشان می دهد:
در برابر وندیداد نوزده (و هم چنین قس. یسن ۲۰/ ۳۱) در ترجمه پهلوی می آید:
Ō tam axvān ašmāh kē druwand(ān) hēd , a-tān <pad> kunišn ān ī xwēš
"به جهان تاریکی، شما را که دروندان اید، دین اتان (به بهانه ی) کردارتان
راهنمایی خواهدکرد" dēn nāyēd (YZLWNt = DB̲WNt)

٥٦. ژ : خوانش شروو به Padīrag (۱۹۸۳ب) که مفهومی به عبارت می بخشد،
بنا به نوشته ی خود ایشان، گمانی است. شکل نوشتاری ptwky با آوانویسی
pattūg "پایداری، ایستایی" را می توان صفتی برای دین dēn (؟) پنداشت.

٥۷. ش : س. KNRm ٥٤–٥٥ = س.KSM ۳۰–۳۱ :

خوانش و بازسازی(آغازین) س۳۰ KSM : KO[N PWN zy]nd[kn pyt']k
و س٥٤ KNRm : '[wgwnc]m KON [PWN zy]wndky pyt'k ؛

kū-mān čārag xwāstan abāyēd ...

در برابر خوانش čihrag ـ که در نگارش آن نشان می دهد ـ به گمانی بتوان
*ctlky اگر از -čiθra پنداشته شود را تصور کرد (قس. باک ۲۹۱/ ۲۱٤). باوجود
این معنی čihrag "چهره، ذات/ طبیعت"، در فارسی میانه cyhrg "شکل"
بایستی مناسب متن باشد؛ (قس. ارداویراز ۷- ۵/٦).

۵۵. ژ : من به [dy] sky بازسازی کرده بودم؛ اما شروو (۱۹۸۳ب) به بازسازی
[n]sky پیشنهاد می دهد که هرچند ذکر "نسک" در این قطعه قابل توجه است،
اما ناگمانمند نیست.

ش : س. ۵۳-۵٤ KNRm = س.۲۹ KSM :

ـ خوانش و بازسازی به: ZK -['w]gwn cygwn- - [PWN n]sky nm'dty ، nimāyēd
"می نماید" اگر این بازسازی من درست باشد، می تواند اشاره به "اوستای
ساسانی" باشد. "نسک" مورد نظر بایستی "وندیداد" و نه به گمانی "هادخت
نسک" است.

ـ خوانش و بازسازی به

AYK A[N]ŠWT[A AMT OBLWN- ... E '...p[...W MN]W 'lt'y

در اینجا فضایی برای بازسازی [OR]E Z[K NPŠE dyny] وجودندارد.
خوانش A[N]ŠWT[A] بوسیله ی "باک" پیشنهاد شده است.

خوانش و بازسازی به:

[MN]w 'lt'y ZK NPŠE [dyny PWN...dy] šky pt<y>rky YATWNt

ما بایستی در اینجا "زن گونه/ به شکل یک زن" داشته باشیم؛ اما šky بسی
نامشخص و pt<y>rky گمان برانگیز است. "ژینیو" و "باک" به KRA 'lt'y
می خوانند، اما ZK NPŠE آشکار است.

ـ در س ۲۹ KSM می آید: MNW 'lt'y OLE ZK NPŠE dyny OL wh[yšt
... هم "ژینیو"، "برونر" و هم "باک" OLE ZK NPŠE را به عنوان یک
جمله در معنی "خودش/ خویش" آورده اند. باوجود این بسیار آسان است که
OLE را به عنوان مفعول بی واسطه (به گمانی تاکیدی) وZK NPŠE را
"خویش" بگیریم. تلاش در تحلیلDBLWNt به عنوان مضارع مجهولی
دشواریهای سختی را بوجود می آورد و حتی می توان گونه ی با *DBLWN
-YHWWN را پذیرفت؛ (برای DBLWN نک. باک ۲۹۲/ ۵۱٤). هم "ژینیو"
و هم "باک"، هیچ کدام فضای سپسین OL wh[yšty] و پیش از W MNW
در س۲۹ KSM را ندیده اند. باوجود این، بنظر می رسد که فعلی سپسین
w[h]yšty] باشد و به گمانی این فعل [YBLW]N یا [DBLW]N است.
گمان بردنOZLW]N اندک است و ساختار زیر این ناهمگونی را نشان می دهد:
در برابر وندیداد نوزده (و هم چنین قس. یسن ۲۰/ ۳۱) در ترجمه پهلوی می آید:

Ō tam axvān ašmāh kē druwand(ān) hēd, a-tān <pad> kunišn ān ī xwēš

"به جهان تاریکی، شما را که دروندان اید، دین اتان (به بهانه ی) کردارتان
راهنمایی خواهدکرد" dēn nāyēd (YZLWNt = DBWNt)

۵٦. ژ : خوانش شروو به Padīrag (۱۹۸۳ب) که مفهومی به عبارت می بخشد،
بنا به نوشته ی خود ایشان، گمانی است. شکل نوشتاری ptwky با آوانویسی
pattūg "پایداری، ایستایی" را می توان صفتی برای دین (؟) dēn پنداشت.

۵۷. ش : س.۵۵-٥٤ KNRm = س.۳۱-۳۰ KSM :

خوانش و بازسازی(آغازین) س۳۰ KSM : KO[N PWN zy]nd[kn pyt']k
و س٥٤ KNRm : '[wgwnc]m KON [PWN zy]wndky pyt'k ؛

یادآوری اینکه pyt'k (YHWWN) در سنگ نبشته ها بیشتر در معنی "پیداشدن" است (فارسی نو "پیداشدن"). توضیح "باک"، "برونر"، "ژینیو" و "کلنز" با نشان و ترجمه به "پیدایی، پیدا" منطقی نیست.

۵۸. **ش** : س. ۵۵-۵۶ KNRm = س.۳۱ KSM :

خوانش و بازسازی در ۳۱، به

krt]k'n W (d)[yny mzdysn ME KON P]WN [zy]wndkn klyty اما "ژینیو" آن را به 'wgwnn klyty می خواند.

۵۹. م : بازسازی حرف نخستین و همه ی قطعه یعنی (H)[ZYTN 'pš c'l]ky «گفت و ... طبیعت اشان» بسیار دشوار است.

۶۰. م : 'pz'l[y] به عنوان یک اسم در معنی "ابزار" یا "نیرو، قدرت" و یا صفت در معنی "نیرومندی"است؛ اما در اینجا بیشتر "قید" است. کرتیر بدرستی به آئین ها و یشت هایی که انجام می دهد و نتیجه های آن گمان دارد و این چنین در برابر ایزدان به ایفای نقش می پردازد تا زیاده روی باوری (دو آتشه بودن) نسبت به آئین هایی که در آن جهان اجراشده است و او سپسین تر خواهد دید.

ش: بنا به باور"ژینیو"pc'ly' در معنی" ابزار" است معنی این واژه در عبارت های سپسین تر می تواند گسترده تر بیاید؛ هرچند او با توجه به کارهای بسیار ارزشمند کرفه گرانه ی کرتیر، آن را"شایسته" برای ایزدان و تضمین یشت او می داند.

۶۱. برای این واژه ، نک. نگارنده ۱۳۸۲.

۶۲. ش : س.۵۶-۵۷ KNRm = س.۳۲-۳۳ KSM :

اینکه pyt'k (YHWWN) در سنگ نبشته ها بیشتر در معنی
" است (فارسی نو "پیداشدن"). توضیح "باک"، "برونر"، "ژینیو" و
شان و ترجمه به "پیدایی، پیدا" منطقی نیست.

س. ٥٥-٥٦ KNRm = س.٣١ KSM :

بازسازی در ٣١، به

اما krt]k'n W (d)[yny mzdysn ME KON P]WN [zy]wndk

ن را به wgwnn klyty' می خواند.

ازسازی حرف نخستین و همه ی قطعه یعنی (H)[ZYTN 'pš c'l]ky
طبیعت اشان» بسیار دشوار است.

'pz'l[y] به عنوان یک اسم در معنی "ابزار" یا "نیرو، قدرت" و یا
معنی "نیرومندی"است؛ اما در اینجا بیشتر "قید" است. کرتیر بدرستی به
یشت هایی که انجام می دهد و نتیجه های آن گمان دارد و این چنین
یزدان به ایفای نقش می پردازد تا زیاده روی باوری (دو آتشه بودن)
ئین هایی که در آن جهان اجراشده است و او سپسین تر خواهد دید.
باور"ژینیو"pc'ly' در معنی" ابزار" است معنی این واژه در عبارت
ین تر می تواند گسترده تر بیاید؛ هرچند او با توجه به کارهای بسیار
کرفه گرانه ی کرتیر، آن را"شایسته" برای ایزدان و تضمین یشت او

این واژه ، نک. نگارنده ١٣٨٢.

س.٥٦-٥٧ KNRm = س.٣٢-٣٣ KSM :

- دیگر بازسازی به گمانی [PWN krpkyhy ZY] "با کرفه گری" است که در سنگ نبشته ی پایکولی نیز دیده می شود؛ یا [hndym'n (ZY)] "در انجمن/ حضور" است. بیان نام شاپور نشانگر رخ داد "مشاهده"ی کرتیر در روزگار پادشاهی شاپور است. این نیز خود بهانه ای است که چرا تنها نام "فارس" و "سکستان" در بند ۷ بیان شده است و بیانگر جایگاه نخستین سپیشه ی کرتیر است که در زمان شاپور هیربد بوده است و سپس به پیشرفت های سریعی دست یافته است.

ژ : شروو برای افتادگی متن در اینجا PWN krpkyhy یا PWN hndym'n را پیشنهاد می دهد و "باک" آن را به "به درخواست" و "مکنزی" (۱۹۸۹) به "به گاه (زمان)" برگردانده است. من ترجیح می دهم که آن را به PWN plm'n بنابر سطر چهارم (KKZ1) برگردانم. اما هرچه که بازسازی آن باشد، من نمی توانم با شروو همراه شوم که فکر می کند: "ذکر نام شاپور در دیگر موارد ضمنی که کرتیر در معراج خود دارد به زمان پادشاهی شاپور برمی گردد" و اینکه این دیدگاه بهانه ی پیشرفت سریع او بوده است. هم چنین کرتیر آشکارا می گوید که بدین معراج تا زمان گسترش مزدیسنی نرسیده بود و کرتیر در زمان شاپور، هیربدی بیش نبوده است. از سویی دیگر، ذکر نام شاپور، ضمانتی بر حق سرپرستی کرتیر بر کعبه ی زرتشت خواهد بود (و به گمانی بدست آوردن حمایت نرسی از زمان تاجگذاری و) و باید توجه کرد که چرا کرتیر پس از سی سال به روایت رخ دادی مهم می پردازد که بدرستی شاپور با اصل معراج پیوند داشته است.

.٦٣ش :'dwyn mhly را آشکارا بایستی ابزاری برای تحقق "معراج" کرتیر دانست. من با بی گمانی می اندیشم که بایستی adōyēn mahr* را "مهری

راستین" یعنی نوعی افسون نگری یا "سوگند" دانست. "هومباخ" نیز به نوبه ی خود از آن تصور "افسون نگری" <-abidayana* (قس. -abidayana-ka* کتاب پهلوی: ēwēnag "آئین ه") را دارد. باوجود این، در پایان پادشاهی بهرام نخست، کرتیر عنوان "dwynpty’ (آئین بد) آذر آناهید استخر" را دارد و نمی توان عنوانی دیگر برای او یعنی (mhly) ’dwyn از عنوان ’dwyn(pty) انتظار داشت؛ بنابراین همه ی ’dwyn ها بایستی برابر با ēwēn "آئین / رسم" باشد و مفهوم ’dwyn mhly "آئین منثر" است؛ مانند وردخوانی در آئین ی خاص.

م: آغاز "معراج" کرتیر با واژگان ’dwyn mhly است. بیشتر آوانویسی پیشین این واژه را به mahr، گونه ای از اوستایی -mãθra، در معنی "منثر ، ورد" گرفته اند، که بسیار پیش از ēwēn بکار رفته است (هینز: "وردخوانی آئین ی"؛ برونر: "آئین های معمولی"؛ ژینیو: «آئین منثر»؛ شروو: "نیروی منثر در حین یک آئین").

این دیدگاه ها، بی درنگ و در سطر ۲۵ ایجاد دشواری می نمایند، هنگامی که بنظر می رسد که کرتیر به "دیدن" چیزهایی یا کسانی که در سطر ۲۹ بی گمان در mhly بر"تخت نشسته اند" یا "قرار گرفته اند"، می پردازد و این موضوع در "منثر" ناشدنی است. در اینجا پیشنهاد من متفاوت از دیگران است.

در خود متن، منگی که در آن کرتیر به "معراج" می رسد، مشخص است. از دید شکل (گونه) و ریشه شناسی، این واژه از گویش فارسی میانه به زبان گروه روحانی وارد شده که پایانه (شناسه)های دینی اوستا را حفظ کرده اند ـ و پایانه ی گروه اوستایی -rt- و تبدیل آن به -hl- را بخود گرفته است؛ قس. ahlaw

"پارسا" در کنار ardāw>-artāwan*؛ puhl "پُل"<-pṛtu یا -hr->(-hl-?) چون (a)mahrāspand "امشاسپند" < اوستایی aməša - spəsta < ایرانی باستان -amṛta – spanta*.

دیگر واژه ی ایرانی باستان "مرگ" در فارسی میانه marg < -marka ، هم چنین اوستایی -mṛti ، در پارتی متاخر mwrt یا mrtạ* (همان طور در سانسکریت)، که بایستی این واژه در "فارسی میانه زرتشتی" به mvhl* یا mvhr* تبدیل شده باشد؛ باوجود این بحث مهم درباره ی نوع واکه ی آن دشوار است. با احتساب -m آغازین، به گمانی بتوان آن را -u- پذیرفت، مگر اینکه در نتیجه ی کامی ـ شدگی به -i- چون kirm "کرم" <-kṛmi درآمده باشد. باوجود این، نگارش آن به mhly بدون یک نشانه برای واکه، می تواند تصور -a- را نیز پیش بیاورد. واژه ی ارمنی mah "مرگ" از گونه ی کهن تر marh (هوبشمان ۱۸۹۷) بایستی وام واژه ای از فارسی میانه یا پارتی mahr* باشد. هم چنین این موقعیت باز هم باوجود گونه ای چون mrhnōrē "روز درگذشت/ مرگ" در زبان نو ارمنی شرقی، بیشتر گره می خورد. افزون تر اینکه این پیشنهاد بدون در نظر گرفتن ریشه ی ایرانی mihr* یا muhr* (< اوستایی ? -mərəθyu) است. اگر ما تصور و فرض یک mahr* را (هم آوا با mahr "منثر") هم برداریم، باز هم عبارت ēwēn*mahr بایستی تحت لفظی در مفهوم "نوعی مرگ، مرگ آئین " باشد و نه توصیف نامناسب کرتیر از تجربه اش.

ژ : تفسیر جدید مکنزی (۱۹۸۹) برای اصطلاح، ēven mahr "مرگ آیین بسیار مناسب و با مفهومی که برای lysyk "مردگان/ درگذشتگان" داده اند مطابقت دارد. بنا به نوشته های مکنزی و هم چنین بر پایه ی KSM ، س ۳۲

کرتیر مبادرت به ورود به جمع روان ها می نماید و سپس در سطر ۳٦ "درگذشتگانی" را می بیند که به شکل مرده به پیدایی می آیند و در سطر ٤۰ اعلام می کند که این کسان در چنین مرگ گونه ای "گماشته"شده اند. خوانش nišāst (KSM ، س۳٤) که در مقاله ای (ISMEO/ 1990) پیشنهاد داده بودم، به بهانه ی فایده گی dīd حذف می گردد. بنابراین بنظر می رسد که کرتیر را متخصصان ارواح همراهی می کنند (شمنی یا غیرشمنی)، اما بسیار تفسیر چرایی حضور این کسان که در این معراج به شرح می آیند و کرتیر جفت نیز حضور ندارد، دشوار است. وجود گونه مانند" نپال" (Népal) و "بهوتن"(Bhoutan) در ذهن من به عنوان ابزاری کمکی در جهت قراردادن این موضوع در " نوع شمنی" است.

٦٤. م : هزوارش LHN' در KSM ، س ۳۳ (و ٥٦ و KNRb س ۲۲) ـ که در دیگر موردها شناخته شده نیست ـ گونه ای همانند HN'= ēd "این" است که منطبق با KNRm ، س ٥۷ است.

٦٥. م : در اینجا بنظر می رسد که کرتیر بدون توضیح پیشین به وسط" کشف شهود" می پرد. بدبختانه واژه ی lysyk در دیگر جاها ناشناخته است. به سختی می توان پنداشت که آن همان واژه ی بکاررفته در کتاب های پهلوی lsyk یعنی rahīy "رهی" است. متن به ناچار، بیشتر واژه ی اوستایی -raēθ "مردن" به اندیشه می آورد.

یکی از مشتق های این -raēθya* با گستره ی -ka- در معنی "درحال مردن، مردنی"، بایستی به عنوان اصطلاحی دینی به گونه ی rēhīg* به فارسی میانه رسیده باشد (همان گونه که در برابر می توان از گویش فارسی میانه rēšīg* را

انتظار داشت). این موجودها که کرتیر از آنها سخن می گوید، بنظر می رسد که روان های (به گمانی پارسایان) مردگانی اند که چون خود کرتیر درخواهند گذشت و بنابراین در "معراج" او در جایگاه گواهان بازدیدکننده ی آن "کرتیر جفت" خیالی با "همان شکل" خودش که روان آینده اوست، قرار می گیرند.

٦٦. م : دیگر واژگان نو این قطعه spytk'n و (hmlhyky) اند. نخستین واژه در س ۳۱ و ۲۸*و ۲۷ (با نادرست نگارشی به syp(tk'n) در KSM ، س ۳۷) به ظاهر با واژه ی spēd "سپید" پیوند دارد: ترجمه ی داده شده به "پرتو" کاملا گمانی است؛ می توان چنین فرض کرد که spaita* در معنی اصلی ("نور") بوده است و هم اکنون نیز این موضوع باتوجه به ریشه اش در زبان های ایرانی قابل اثبات است

ژ : به گمان من این واژه می تواند صفتی مشتق از spēd "سپید، درخشان"باشد؛ بوسیله ی "مکنزی" هم پیشنهاد شده است.

٦٧. ژ : به این بهانه برای agrā/ agrāyīh معنی "ارزشمند، گرانبها"را بکار برده ام، چون واژه ی noble (شریف/ ارزشمند. م) در فرانسه دارای معنی دوپهلو است.

٦٨. م : واژه ی bazm که در فارسی میانه و متاخر در معنی "بزم، جشن" است، نمی تواند در اینجا و در س ۲۸و ۲۷ در همان معنی بکاررود. هم چنین پنداشت گونه ی مرکب zarrēn- bazm* "دارای بزم زرین" چاره ی کار نیست. بنظر می رسد که bazm در برابر، در اینجا به عنوان صفتی هم آوا در معنی "نشسته، برتخت نشسته" است. این معنی بسی مناسب متن است و در همان زمان نیز در فارسی میانه مانوی شناخته شده است:

nān xwurdan bazm būdan "سرمیز نشسته بود". تحت لفظی "در حال خوردن" غذا"؛ هم چنین قس. وام واژه ی ارمنی bazmel "نشستن"، (برمیز تکیه زدن"

ژ:"مکنزی" (۱۹۸۹) ضمن رد عنوان توضیحی "شروو" ترکیب *zarrēn- bazm به " دارنده ی بزم زرین" bazm "بزم" را به "تخت و گاه" برگردانده است. همان گونه که "گرنه" به من تاکید کرده است، واژه های gāh و bazm هر دو به گمانی به تختی برمی گردد که بر روی آن پادشاه یا کارگزاری برای غذاخوردن یا بزمی می نشیند؛ این موضوع از نگاره ی سغدی و ظرف های سیمین ساسانی آشکار می شود. بنابراین تخت، همان شاهزاده است و نه فرهی که من پیشتر تصور کرده بودم (۱۹۸۱).

۶۹. ژ : به گمان من بازسازی این بخش عبارت بوسیله ی "شروو" بسیار گمان آمیز است.

۷۰. ش : س.KNRm ۵۹ = س.KSM ۳۵ :

- واژه ی hmlhyky غیرقابل توضیح است؛ آیا منظور یک *hamrāhīg "همراه" یا یک *hamrahīg "ریدک" است (پس -hm برای چیست)؟

م : آخرین واژه را نیز به گمانی بتوان *hamrahīg خواند که به گمانی بتوان آن را از -*hama- raθya- ka در مفهوم "دارای همان راه، جاده" یعنی "دنباله رو" گرفت.

ژ : "شروو" در پیشنهاد خود ham- rahīg را با چهارمین شخص تصویر شده در نقش برجسته ی سرمشهد یکی دانسته است، اما برای ناممکن بودن این تفسیر، نک پیشتر.

۷۱. ژ : تحت لفظی "به همان شکل" ؛ منظور "جفت" یا به عبارتی بهتر "همانند"است.

۷۲. ژ : در ترجمه ی "شروو" از قلم افتاده است.

۷۳. ژ : "شروو" فکر می کند که اشتباهی در اینجا رخ داده است و بایستی pmn’ * را به جای pm’ بازسازی کرد، زیرا lysyk در شکل جمع آمده است.

۷۴. ش : س.KNRm ۵۹ -۶۰ = س.KSM ۳۵ -۳۶

- بازسازی به AY]K YATWNt ZK l’hy ’pyr L]wšny ؛ "ژینیو" بازسازی به: AYK [ZK NYŠE YATWNt] lwšny (یادآوری اینکه در پایان س.KSM ۳۵ ما بایستی l’hy بخوانیم نه آن چنان که "ژینیو" و "باک" l’(s)y خوانده اند؛ باوجود این در س.KSM ۳۷ : l’sy)

۷۵. ش : س.KNRm ۶۰ -۶۱ = س.KSM ۳۶ -۳۷ :

س KSM ۳۶ بازسازی به : pr’c ...Nt W (OZLWNt , YATWNt (? ؛ اما "ژینیو" بهW KON pr’c "و اکنون، فراز" که ممکن نیست.

- در بازسازی به [hwl’]s’n پیرو "باک"هستم تا بازسازی"ژینیو" به [yz]d’n

۷۶. ژ : تحت لفظی "او سرش را کنار سر او برد"به گونه ای که بی گمان بخواهد او را درودی دهد.

۷۷. م : "زنی" که به دیدار "کرتیر جفت" می آید، بی گمان Dēn "دین" اوست که نجابت بی همتای آن (زن) گواهی بر پارسایی بی همتای کرتیر دارد.

۷۸. ش : بـه گمـانی ZK [l’sy AYK ZK GBRA ZY krty]r و متفاوت با بازسازی "ژینیو" و "باک"

۷۹. م : درباره ی "شهسوار" چیزهایی چون "فره وشی کرتیر" یا تجلی "مُثل" او گفته شده است. این گمان ها نخست بوسیله ی "کلنز" و سپس بوسیله "شروو" بحث شد و "شروو" آن را "درفش" در دست که از ویژگی فره وشی است، توصیف کرد. اما "مُثل" (روان جاوید) کرتیررا همسان با دیگر "شهریاران" یاد شده- که به گمانی ایزدان اند- گرفته اند که هیچ ربطی ندارد.

۸۰ ش : "ژینیو" و "باک" syptk'l می خوانند و "ژینیو" از آن "هنرمند مامور به ساخت تخت های زرین" را دارد. باوجود این، آخرین حرف، آشکارا n- و نه l است. گونه ی l'c در همان جا متفاوت آمده است. به گمان من syptk'n گونه نادرست نوشته ی spytk'n و صفتی برای دیگر شهریاران است (قس. ptwyhty برای ptwhyty س ۲۸ KSM).

۸۱ م : "شهریار" با ترازو، بی گمان "رشن راست" است که ایزد خویشکار بر سنجش کردار مردمان است.

۸۲ ش: بازسازی به [OH]DWNt بسیار شدنی تر است تا به [OBY]DWNt : هم چنین فضایی که نشانگر حرف -B- است، آشکارا دیده می شود.

۸۳ ش : خوانش و بازسازی س۳۸ KSM:

h[ngl] p[y pyšydy OR]E štrd'ly YKOMWNt W... فعل YKOYMWNt با توجه به دو فاعل پیشین مفرد چنین بنظر می رسد و متفاوت با OZLWNd است.

۸۴ ش : ZY در، ORE ZY štrd'ry س ۳۸ KSM اضافی و نادرست است.

۸۵ ش : در pr'c YNPKWN HWEnd "ژینیو" به "راهنما به فراز [و] آن زن فرازتر، بیرون شدند" گرفته و LCDr و pr'c را به ترتیب موقعیت اشخاص نسبت می دهد. باوجود این، شهریار ترازو در دست که آنسوی (عقب)تر ایستاده است، نمی تواند با دو شهریار دیگر (که به گمانی "ژینیو" آن را نخستین شهسوار می داند) رهسپار شود و به گمانی من LCDr و pr'c نمی تواند آن چنان که "ژینیو" اندیشیده به آنها برگردد. دست کم، در دیگر بندهای سنگ نبشته برای واژه های "عقب" و "پس" آشکارا از BATR یا psydy و LOYNY یا pyšydy استفاده شده است.

۸۶ ش : خوانش و بازسازی س ۳۹ KSM به:

PWN ZK l'(sy) [ZY 'pyr lwšny pr'c OZLW]Nd KON -

بهتر تا بازسازی ژینیو به: [ZY lwšny krtyr hnglpy W ZK NYŠE W] ZK KON که معنی درستی از آن برنمی آید. به گمانی [ZK GBRA ZY krtyr hnglpy W ZK NYŠE بتوان به بهانه ی نبود فضای کافی اندیشید.

۸۷ش: س ۳۹ KSM : ZHByn <-?> QDM g'syk ؛ س ۶۳ KNRm : [ALŠ]A-ZHB[y]n. ("برونز" 'n [g'$ می خواند! "باک" (AL](Š)A]

۸۸ ش : س ۶۳ KNRm : [AP] Š cydyny- YDE ؛ س ۳۹ KSM : APš c[y]dyn YDE ؛ "ژینیو" به APš cygwn* GDE و در ترجمه "و فره گون بود" می آورد که با توجه به بهانه های دستوری شدنی نیست.

م : درک این بند و بویژه شناساندن "شهریار" بسی دشوار است. از یک سو، نگارش واژه ی cydyn به گونه ی کامل ناشناخته است. از سوی دیگر، توصیف پیوند این شهریار نجیب با "دست" بیانگر هیچ حرف اضافهٔ ای نیست. ترجمه به

"(در) دست اش" نمی تواند توجیه درستی در هماهنگ ساختن متن با دنباله ی خود یعنی جایی که cydyn گونه به پیدایی می آید، باشد. این دیدگاه بسی به دیدگاه "شروو" نزدیک است که باور دارد که: "ابزار تا اندازه ای کوچک در دست نگه داشته، به اندازه ای بزرگ می شود به اندازه ی همه دوزخ."

'(w)lndly = *ōrōndar " آنسوی تر" در پیش از "شهریار" به گمانی به کسی برمی گردد که در آن راه روشن به دورتر سو می رود.

ژ : "شروو" این واژه را نماد گونه ی دوزخ بشمار می آورد؛ بدون یک ریشه شناسی دقیق، حل این دشواری ناممکن است. همان گونه که پیشتر یادآور شدم cydyn می تواند دیو "خشم" یا "استویداد" باشد که بنابر "مینوی خرد" سر پل چینود می نشینند. می توانم از پارتی cydyg ، سغدی مانوی cytyy بودایی cytk ، جمع: cytyt در معنی "روح" بهره بگیرم؛ اما بیشتر در مفهوم "دیوی" است : در "ونستره جاتکه" می خوانیم که: یشکه yaška و cytk مینوانی اند که مردمان را می کشند ... " "یشکه ها می درّند و دیوان cyt'yt سبب آزار مردمان نمی شوند"

در تمثیلی پارتی درباره ی باران ـ که "زوندرمان" (MPKPM) آن را به چاپ رسانیده است، آنجا که مردمی درباره ی باران باریدن می پرسند: "دیو cydyg می گوید: تو هزاران باره بدتر از من هستی. در تمام دهیوها این باران سبب ویرانی است، همه می میرند و من تنها بر یک انسان باید پادشاهی کنم ... "

۸۹ ش : "و هنگامی که آنها (lysyk)[گفتند که ....آنها] چنین گفتند: cydyn ارغندی (وحشتناکی) به پیدایی آمد ، چون چاهی بس تاریک(؟) و بی بن؛ و آن پر از ماران و کژدمان و ... و کلبوکان و دیگر خرفستران است. "

۹۰. ژ: اوستاییərəγant، پهلوی arγand؛ بایستی بیشتر انتظار نگارش'lgndy * داشت تا به 'lyndy "شروو" (۱۹۸۳ب) و"مکنزی" (۱۹۸۹) این واژه را '(w)lnd(ly) = ōrōndar می خوانند که بایستی به گونه ی 'wlwntly * نوشته شود. پیشنهاد "شروو" از دید من، معنی بسیار بهتری به متن می دهد.

۹۱. ش: خوانش به k]lbwky W k[cdwmb?... W m'[ly] . حرف -l- در [k]lbwky نسبتا آشکار و حتی نشانه ی شکل نوشتاری W، -k نیز پیداست. "کلبوک"ها به گمان بسیار قوی بیشتر در دوزخ رفت و آمد دارند تا جغدها (هرچند هر دو در شمار آفریده های دیوی اند)؛ (قس. بندهشن بزرگ ۲۲).

۹۲. ش : خوانش و بازسازی پایان س ٦٤ KNRm + س ٤١ KSM :

HZYTN KB[YR] ZY - -m'n[y] W Dysy قس. فارسی میانه/ پهلوی/ پارتی dēsmān "دیسمان، ساختمان"؟

م : عبارت dysy W m'[ny Z]Y (KB) [YR] از "دوزخ" درست بازسازی شده است و امکان همانندی آن با واژه ی فارسی میانه dēsmān "ساختمان" وجود دارد. باوجود این، واژه ی mān به تنهایی در معنی "مان، خانه" است و بایستی در ترکیب با dēs "دیس، شکل" دیگر واژه ی mān "ظاهر، همانندی" باشد؛ قس -māna ؛ واژه ی KBYR = was بدون گمان در اینجا در معنی "چندین" و نه در معنی "آن شکل و ساختمان بزرگ دوزخ" چنان که "شروو" تصورکرده است.

ژ : "شروو" (۱۹۸۳ب) mān "مان" می خواند و "مکنزی" (۱۹۸۹) به یک واژه ی هم آهنگ در معنی "آشکار" فکر می کند. من فکر می کنم که" بنا و مانی" در

دوزخ وجود ندارد، با وجود اینکه می دانیم دوزخ دارای سه سطح یا طبقه است.
در برابر، اگر منظور ماران (پیشتر من m'[ly] خوانده ام)، جانور گونه ها و موجودهای این چنینی باشد ـ که در سیاهی دوزخ قابل تشخیص نیستند ـ مکمل و ادامه ی عبارت پیشین است.

۹۳. ژ : این ترجمه قیاسی نیست؛ اما می توان انتظار آنچه که "شروو" بازسازی کرده است را هم داشت.

۹۴. ش : به پیروی از "نیبرگ" خوانش 'pyr wšyky (قس. فارسی میانه wšyg)؛ "ژینیو" از 'pyrwšyk برای واژه ی 'pyrwš<n>yk * "بی نور" گمان برده است.

م : wšyky بنظر می رسد که هم در معنی "ترس" و هم "دلسردی" است؛ درهر صورت، این واژه را "نیبرگ" در کتاب های پهلوی گواهی کرده است؛ به گمانی این واژه از گونه ی کهن wi-šada-ka-* است؛ قس. سنسکریت vi- ṣad- "دلسرد، ناامید"، viṣāda- "دلسردی" بند سپسین، از میانه ی سطر ۴۱ دارای حرف های اندکی تا واژگان g]wpt(y 'Y)K '(L) است که در یکی از تصویرهای "هینز" آشکارا دیده می شود. باوجود این بوسیله "شروو" بازسازی و به گونه ی c'sy "چاه" بیان می شود. روشن نیست که چه کسی شهامت دارد که "مردگان" را بیش از آنچه که می گویند، توصیف کند، اما فضایی اندک برای ورود کسی دیگر وجود دارد (W 'LH štrd'* می گوید به عنوان "شهریار" cydyn دار) که به گمانی خود کرتیر است.

بنظر می رسد که واژگان نخست، چون "[ترس] نکنید" یعنی matirsēd ["مترسید"] برای آن بازسازی وجود یک هزوارش و نه چیز دیگر بایسته است.

بنظر می رسد که این هزوارش می تواند DHLWN ـ که در کتاب های پهلوی به گونه ی نادرست DHLLWN آمده است ـ از آرامی dhl "ترس" باشد.

۹۵. م : واژه ی gty (هم آوا با وام واژه ی gitt "سند") که نخستین بار در اینجا نمایان می شود از دید ریشه شناسی به گونه ی کامل شناخته شده است (> gati- "رفتن، راه")، اما از دید معنایی شناخته شده نیست. در حقیقت بیشتر به "گذرگاه" نزدیک و بنظر می رسد که دارای معنی " راه (حرکت) " است ... tān ne gad bē - به گمانی حتی اصطلاحی برای "تنها نیاز شما، شما تنها نیاز دارید به ... "

۹۶. ش : خوانش و بازسازی پایان س ۴۱ KSM : ORE c'sy d'ly; س ۶۵ KNRm :

OLE c's[y d'ly]-[QDM OZLWN-? (ZK)- 'w]gwn
cy[gwn] p[w]sy W [ZK NYŠE

عبارت "ژینیو" یعنی "چاه دوزخ" به عنوان مکانی نه چندان دراز، درست نیست؛ زیرا این پل چوبی چون گذرگاهی از چاه می گذرد (قس بندهشن).

ژ : "شروو" نشان داده است که dār در اینجا مشتق از dāru- فارسی باستان یعنی "دار/ چوب" نیست، بلکه از اوستایی dārā- با برابر فارسی میانه خود هم آوا و هم نگارش است؛ نیز نک تفضلی (JA 1970).

۹۷. ش : خوانش و بازسازی س ۴۳ KSM :
"ژینیو" AHRN š[trd'ry p]yt'k s[p]ytk'n '[g]l'[dy W MN OLEšn ...
به جای '[g]l'[dy] می خواند ZY l't .

۹۸. م: سنجش تقریبی از میانه ی افتادگی هـای آغـاز سـطر ٤٣ KSM ، نـشان مـی دهـد کـه آن بـا حـرف هـایی چـون (ytr) [در KNRm س ٦٦ نمایـان می شود که به هیچ عنوان قابل بازسازی نیست.

۹۹. م : نشانه ها و فضاهایی س ٤٣ KSM که با آغازین س ٦٧ KNRm تطبیق دارد، این تصور را پیش می آورد که سنگ کار واژگان W MN 'LHšn را فراموش کرده و تمام جمله را که پس از gl'try' آماده داشته تکرار کرده است؛ حتی در صورت متوجه شدن هم این عبارت را حذف نکرده است.

۱. م : نجیب ترین "شهریار" ـ به گمانی سروش، ایـزد فرمـانبرداری ـ کـه در حقیقت "کرتیر جفت" و Dēn "دین"اش را همراهی می کنـد، بنـابر دو روایـت متاخر پهلوی این خویشکاری را عهده دار اسـت. امـا اگـر چنـین باشـد، بایـد بـا شگفتی پرسید که شخص کمتر نجیب پیشین یعنی شـهریار cydyn ـ چـه کـسی است و چرا مهر ـ که سرگروه سه نفره ی (مهر، سروش، رشن) روز داوری اسـت و بنابر روایت ها مهم ترین است، نامش ذکر نمی شود.

۱۰۱. ش : MN ZK ŠTRA یعنی "از آن سوی، از سوی دیگر" "شهریار" از آن سوی شکاف می آید و از پل می گذرد و مرد و زنی که پشت آن مرد است را هدایت بدان سوی می کند (OL ZK ŠTRA).

البته به معنی دو نفر آخری که از "آن سوی" می آیند و از پل می گذرند و "بدان سوی" از روی پل برمـی گردنـد؛ (قـس. پـایکولی OL ZNE ŠTRA "بـدان سوی") نیست.

۱۰۲. ش : در بازسازی "ژینیو" س ٤٤ KSM یعنی

ZK štrd'ly [W ZK NYŠE W GBRA ZY krtyr hnglpy OL] pwlsy

از بیست و هفت حرف استفاده شده که فضای برجای مانده تنها به انـدازه ی ده حرف است! هم "ژینیو" و هم "بـاک" از YATWNt و YHMTWN تـصور سوم شخص جمع دارند.

۱۰۳. ش : خوانش psydy "پس" مترادف با BATL و قابل قیاس با pyšydy و LOYNY است من (شروو) تصور می کنم که نخست شهریار از پل بالا می رود و زن پس از نگهبان به حرکت درمی آید؛ به گمانی این دو نفر دیگر از سوی جانور ـ نگهبانانی که معمولا در کنار پل می ایستند، پشتیبانی می شوند.

۱۰٤. م : افتادگی آغازین س ٤٥ KSM این اجازه را نمی دهد که ('gl')[dy W h]wcyry در متن قرارگیرد. آخـرین واژه بـه سـختی مـی توانـد "زیبایی" (بنابر شروو) = مانوی، فارسی میانه hwcyhr باشد. آن بیشتر با مـانوی، فارسی میانه cyr "چیر، دلیر" *huzēr < *hu-čarya- پیوند دارد.

۱۰۵. م : در KSM س ٤٦و ٤٥ نگارش نادرست nglpy' که بیشتر hnglpy و LLWN' ، نادرستی برای ZLWN' که به ظاهر نیز با تکرار در KSM ، س ٤٩ دیده می شوند.

۱۰٦. ژ: برخلاف آنچه که مکنزی فکر کرده است، با توجه بـه اینکـه در KSM، س ٤٦ و در پایـان KNRm، س ٦٩، گونـه نوشـتاری LLWN' آمـده اسـت، نمی توان آن را گونه ی تحریف شده ی ZLWN' * (مکنـزی) بـشمار آورد. بـا وجود همانندی میان حرف های L و Z ، گونه ی نوشـتاری LLWN' نخـستین

بار بوسیله ی "لوکوک" (۱۹۷۰) مطرح و "باک" (۱۹۸۷) آن را تکرار و "شـروو" (۱۹۸۳ب) آن را یادآور و از همه مهم تر این هزوارش سـه بـار در زبـور پهلـوی تکرار و در ترجمه ی "اندر شدن" برای این فعل بکار رفته است؛ در KSM س ٤٦ نیز معنی واژه ی آرامی ‘LL یعنی "اندرشدن، واردکردن" کاملا مناسب است. افزون تر اینکه، برابر ایرانی آن شناخته شده نیست و نمی توان آن گونه که مکنزی نوشته است عبارت āmadan یا [andar]šudan را بکـار بـرد؛ بـا وجـود ایـن می توان تصور کرد که در روزگاری کهن تر ممکن است ‘LLWN در موردهایی به شکل ‘ZLWN در کتاب های پهلوی کـه L و Z دارای نوشـتاری هماننداند، آمده باشد که برای آن هم هیچ شاهدی در دست نیست. بایـد یـادآوری کنـیم کـه ‘ZLWN در زبور پهلوی نیامده است و این دلیل نیز برای من بسیار مهم است.

۱۰۷. م : منهدم شدن آغازین س ٤۹- ٤۷ KSM ما را از توصیف āgwan "ایوان/ کاخ" بی بهره کرده است.

۱۰۸. م : حرف کوتاه [... b] در KSM، س ٤۷ پیش از آخرین واژه، دشواری هایی را بوجود می آورد. این حرف به سختی می تواند BB'= dar "در" یا bzmy باشد؛ اگر توضیح آن به "گاه/ تخت" درست است، فضایی نابسنده برای b'l'n که در سطر زیرین ذکر شده وجود دارد. بازسازی B[YN] یعنی andar pēš به عنوان عبارت قیدی بایستی به گمانی با abāz به عنوان پیشوند با همان فعل و در معنی تقریبی "نشسته بر" دنبال می شد.

۱۰۹.ش: س ٤٨ KSM (= سرمشهد۲۳): W NYŠE؛"ژینیو" و"باک" W LA ME. اما در اینجا فضایی برای دو حرف پهن -A M- وجود ندارد و حرف -N آشکارا است.

۱۱۰. م : PWN nhwy = pad * nox عبارتی است که در مانوی پارتی و پهلوی متاخر در معنی "درآغاز" بکار رفته است. رخ داد آن در اینجا بسی ناآشکار است. به گمانی "کرتیر جفت" و Dēn "دین"اش می روند تا به حضور "خدای" ذکر شده ای برسند که به گمانی "بهرام" است. باوجود این وحتی در این صورت نیز تصور "بهرام روانش را بوختند" بسی دشوار است؛ در این صورت او شایستگی دریافت عنوان افتخارآمیز از بهرام دوم را دارد.

۱۱۱. ش : پیرو "باک" هستم در خوانش b'l'n که آن را با واژه ی (کتاب های پهلوی) bālist "بالست ترین" می سنجد.

م : b'l'n در KSM س ٤٨ (همان گونه که شروو مرا یادآور شدند) گونه ی گویشی از dālān "دالان" است که تنها یکبار نیز در شاهنامه بکار رفته است.

۱۱۲. ش : " [و] اکنون آن مرد کرتیر جفت و آن زن در جلو ، به دور دست، بسوی بالا ترین رفتند "

۱۱۳. م : پیش از واژگان NYŠH ‘ZLWN به گمانی حرف اضافه ای وجود داشته است "[کرتیر جفت؟] رفت [یا گذشت؟ با] زن" اینکه معنی واژه ی rōzan که به گونه ی معمول در معنی "نور" و در معنی "روزنه/ پنجره" است، در اینجا روشن نیست؛ اما به گمانی چیزی بسی نزدیک به "پرتو" است.

۱۱٤. م : برای آخرین واژه ی KSM ، س ٤۹ از سوی گزارشگران خوانش و معنی های گوناگونی داده شده است. بیشتر همداستان با LHM'= nān "نان" و عده ای نیز با BSR'= gōšt "گوشت" موافق اند. تنها "لوکوک" و "شروو" این حرف را به bādag "باده" گرفته اند؛ لوکوک در واژه ی آخر تنها WHL[B'] "و شیر" را می بیند. "ژینیو"، "باک" و "شروو" همگی باگمان و ناگمان مندی

متفاوت HDWN = grift‘ "گرفت" می بینند. در برابر، در فضای این واژه در صخره جایی برای بیش از سه حرف و یا حداکثر برای بیش از چهار حرف وجود ندارد. یکی از عکس های "هینز" آشکارا نشانگر WH(s) = ud "و می" را نشان می دهد که گواهی کننده ی گمان "کلنز" است.

بدون در نظر گرفتن فعل آغازین س ۵۰، KSM ناشدنی است گفتن اینکه "کرتیر جفت" در خوردن "نان و گوشت و می" سهیم است، یا شگفت آسا پیشنهاد شود که او (کرتیر جفت) پیشکشی بدانان ارزانی می دهد. باوجود این، جالب است که این مسئله یادآور که شاپور در سنگ نبشته ی سه زبانه کعبه ی زرتشت در پیشکش های روزانه به آذرانی که برپاکرد و برای روان خویش: "یک بره، یک و نیم هوفن نان، چهار پاس می" پیشکش کرد.

با این بند "معراج " کرتیر به پایان و ناگهان به خود می آید. تا اندازه ای بازسازی قطعه های "سفر به کرانه ی مینوی" و "پایان سفر" (شروو) گمان پردازانه است و روشن نیست که "درگذشتگان" آرام، چه چیزی را برای گزارش می بینند. این موضوع به گمانی به خود کرتیر برمی گردد و با این گفته اش که چگونه او به یاری "جفت"اش آنان را با اختصاص چیزهایی پاداش داد و علامت های پایانی قبول حق و نیش و لبخندی که "شهریار" آخرین می آید؛ این "شهریار" باید خود "اورمزد" باشد که با کلام آن ān šahryār "آن شهریار" دارای توصیف بسیار نابسنده ای است.

ژ : خوانش "مکنزی" (۱۹۸۹) در خوانش هزوارش ḤDWN‘ که پیشتر خوانده شده بسیار مناسب است، چون مثلثی را ایجاد می کند که در آن شاپور در کعبه ی زرتشت برای آمرزش روان خویش چیزهایی را اختصاص می دهد. باید

افزود که پیشتر "کلنز" این واژه را در برابر پیشنهاد "لوکوک" یعنی ḤLB (با نشان ؟) پیشنهاد کرده است.

۱۱۵. م : آغازین این بند درست بر پایه ی سطرهای ۵- ۳ سنگ نبشته ی کوچک کرتیر یعنی KNRb در بازآرایی جمله ها استوار است.

۱۱۶. م:۵۷. م : در ترجمه ی HT’yw b’ly=agar ēw bār " اگر یکبار"، در KNRb، س ۹ نیز تکرار می شود. همین ترجمه مناسب با HT’yw b’ly... ’DYN " اگر یکبار ... پس" در سنگ نبشته ی پایکولی است؛ "شروو" آن را (اخیر) با توضیحی غیرمنطقی از معنی: "اگر یکبار (درگذشته)" به "از آنگاه ... پس" گرفته است.

۱۱۷. م : افتادگی طولانی در KSM ، س ۵۳ هر بازسازی را فراهم می سازد. باوجود این، نخستین واژگان قابل دیدن با KNRb ، س ۲ برابر است و بازسازی برابر با همان سنگ نبشته را القا می کند.

برای سنجش آغازین KNRb س ۵-۱ نقل می گردد:

W ’NḤ krtyr BYN štly PWN l’styhy *phlsty HWHḤm
W yzd’n W M(R)‘HYn hwplst’y W hwk’mky YHWWN
HWHḤm (’)pm OL yzd(’n) lwny HN’c ’wgwn ptwhyt
’YK HT ’yw b’ly yzd’n ’NḤ (k)rty(r P)WN (z)ynd(k)’n
PWN ’gl’dyhy p’tk’sy (k)rty HWHḤm ’wgwnm plwnc
OL wtlt’n lwny why(š)ty W dwšhwy chlky MHWHYt

در میان واژگان برجای مانده از KSM ، س ۵۸- ۵۳ بدون گمان از همانندی بسیار همانند با KNRb ، س ۹ خبر می دهد. در سطرهای ۵۷- ۵٦ KSM بخش های ناخوانا از افتادگی حدود بیست حرف در س ۵۷ خبر می دهد. اگر چنین باشد، می توان این کاستی را از سوی سنگ کار دانست.

تکه تکه شدن این بخش در KNRm نیز بدبختانه اجازه ی سنجش را نمی دهد.

باوجود این کاستی هایی در اینجا، و در KNRb دیده می شود که قابل تصحیح به یاری KSM است؛ با گمان: برای نمونه، وقتی که سنجیده شود:

PWN ... NPŠḤ lwb'n l'dy در س۱۱و ۹ با س۲٤ (بدون PWN)

بنظر می رسد که واژه ی l'dy درKNRb، س ١٤ و ١١ در متن

PWN NPŠH(c) lwb'n < l'dy > l'ty(tly) افتاده است.

در پایان س ٢٤ KNRb در gyw'ky(c)y حرف c بی گمان گونه ی نادرستی برای h (چون گونه ی نادرست QDM در KNRb س ١٥ بر QDMc) است.

واژه ی بالا بیشتر نوعی قید مانند gyāgīhā "در جاهای (گوناگون)" بنظر می آید و چون گونه ای دیگر با پسوند -īhā- در سنگ نبشته ها نمی شناسیم، بنابراین نمی دانیم که شکل نوشتاریآن 'yh-* یا yh'y-* بوده است.

همه ی سنگ نبشته های کرتیر آشکارا در دوره ی پادشاهی بهرام دوم (۲۹۳-۲۷٦) ایجاد شده اند و او در همه ی سنگ نبشته هایش عنوان Bōxtruwānwahrām که پادشاه بدو داده است، ذکر می کند (KSM، KKZ ، س۱۰= KKZ ، س ۸ ،۳۸ = KNRb ، س ۳۰).

اگر تصور کنیم که او در پایان پادشاهی بهرام دوم به میانه سال های هفتاد سالگی اش رسیده است، ما می توانیم زاد سالش زا ۲۲۰. م تعیین نماییم. او بایستی در زمان بر تخت نشستن شاپور در ۲٤۲. م بیست و یک سال داشته باشد و ناشدنی است که نخستین فعالیت های او با عنوان "موبد" در زمان اردشیر شروع شده باشد. نخستین عنوان او به عنوان "هیربد" در زمان شاپور بدست آمد و برای نخستین با نیز در ŠKZ به گمانی در ۲٦۰. م ثبت گردید (نوشت).

هرچند ذکر "سپاس/ خدمت" به اردشیر را نمی توان دغلکاری خواند، اما این کار او حرکتی آگاهانه در غلو و بزرگ نمودن موقعیت مهم اوست.

مهم ترین تفاوت میان KNRm و سنگ نبشته ی کوچک در افزونه هایی است که کرتیر به عنوان پشت های خود در برابر ایزدان (۲۳- ۲۰) با سروصدای زیاد، فرجام دلپذیر سرنوشت روان اش پس از مرگ و داستان جفت خود برمی شمرد.

در شرح "معراج " خود (۲۲- ۲۱) از واژگان بسیار همانند بهره می برد و این معراج کامل در آغازین KNRb تنها به س ۸-۱ پایان می یابد. باوجود این، از این چکیده (نک شماره ی۳۵) به گونه ای تعبیر شد که بازمانده ی واژه به واژه ی همان مطلب در KNRb است.

بسیار دشوار است که از تاثیر آن در متن بازمانده از KNRm پرهیز شود؛ کرتیر از داشتن متن KNRb به عنوان یک نتیجه گیری از پیام اخلاقی خود خرسند است.

ژ:توضیح یک متن گسترده با تصور چکیده واربودن آن در آغاز مربوط به دوره ای با ویژگی "سنت گفتاری" بسیار بعید بنظر می رسد؛ اما بایستی درست به نقطه مقابل این دیدگاه اندیشید که کرتیر تنها در "نقش رجب" نگاره (تصویر) خود را

برجای گذاشته و سنگ نبشته ی او در اینجا باشتاب و کاستی فراوان نگاریده شده است.

"هرمان" (۱۹۸۹) در بررسی گاهشماری ـ از دید کتیبه نگاری ـ یادگارهای کرتیر از دیدگاه های مکنزی بسیار قوی پیروی کرده است، هرچند درست است که او اعلام می کند که: "شواهد نسبی اندکی وجود دارد که بر مبنای آن بتوان به نظم و ترتیبی در نگاریدن چهار یادگار کرتیر رسید"

با وجود این او تایید می کند که افتخارهای دریافتی کرتیر چون کلاه و کمر در "نگار برجسته هایش منعکس شده است." بنابر دیدگاه او، کرتیر در پنج نگار برجسته، کلاه گردی حمل می کند، اما در چهار تای، دیگر با دیهیمی با نوار کوتاه و بدون آن در نگار برجسته "نقش بهرام" (سراب بهرام) چون بسیار قدیمی است، نمایان می شود.

با وجود این، او توضیح نمی دهد که دقیقا چرا کرتیر در اینجا و دیگر نگاره ی نگاریده شده بدستور شاه (بهرام دوم)، بدون دیهیمی است که بهرام دوم بدو ارزانی کرده است.

حتی اگر این بهانه ها را نیز بپذیریم، بسی دشوار خواهد بود که بپذیریم که دو پیکره ی کرتیر در "نقش رجب و نقش رستم (ش ٦)" به گمانی پیش از نگاره ی "سرمشهد" کنده شده اند و نیز چون "هرمان" پیکره ی "نقش رستم" (ش ٢) به عنوان آخرین نگاره تصور کنیم.

۱۱۸. ژ : فکر نمی کنم که parrōn tis را بتوان به عبارت ساده ی "از این پس ... اصلا" (مکنزی ۱۹۸۹) برگرداند، بلکه بایستی متناسب با "آن جهانی، ورا" باشد.

۱۱۹. ژ : جایی در KSM س ٥٦ برای ارجاع به سطرهای ۲۰ـ ۱۹ KNRb دیده نمی شود و متن آن چنان روشن است که می توان آشکارا ناهمانندی ها را دید.

۱۲۰. نک.یادداشت ،ش.۱۰سنگ نبشته ی نقش رجب.

۱۲۱. ژ : اگر سطر ٥٩ کامل و به بلندای سطر پیشین باشد – که هم اکنون کوتاه تر از دیگر سطرها است – این سطر بایستی دارای ۷۲ حرف باشد ؛ و از آنجا که جمله های سطر ۱۹ از KKZ (تن اسونند و روان اسونند) در پیش از سطر ٥٦ KSM نیامده است خود بیانگر آن است که پایان (نتیجه) KSM از روی KNRb رو نویسی نشده است ؛ و اگر بپذیریم که پایان KSM با سطر ۱۸ از KKZ برابر است ؛ باید پذیرفت که این سنگ نبشته تا سطر ٦٠ نیز ادامه می یابد و هنینگ نیز پیشتر با نشان (؟) بدان گمان برده است.

۱۲۲. ژ : بسی دشوار است که بتوان سطرهای ٦٠-٥٩ را پایان KSM و برابر با پایان KKZ و سنگ نبشته ی چکیده وار KNRb دانست. با وجود این و بر پایه ی چند سطر قابل دیدن در KNRm و برپایه ی بازسازی من از [YḤ]MTWN بایستی که KSM دارای یک نتیجه گیری بلند بوده باشد. هم چنین سطرهای پس ۷۹-۷۸ در KNRm را نیز تکمله ای در سنجش با پایان KKZ بشمار می رود.

شرح معراج :

گزارش معراج کرتیر یا به عبارتی بهتر سفر به جهان مینو در دو نگارش سنگ نبشته ی نقش رستم و در نقش برجسته ی سرمشهد بوسیله ی "شروو" بازسازی شده است ـ و اخیر بوسیله ی "مکنزی" پس از کارهای "برونر"، "باک"، "لوکوک" و خودم من (ژینیو) ـ و به گونه ای بی گمانی مورد بررسی قرارگرفته است؛ هرچند واژگانی چند هنوز قابل بررسی و بحث است و هنوز پرسش هایی درباره ی وضعیت تاریخی و مفهوم کلی این معراج پابرجاست.

با وجود پیوند آشکار این متن با دیگر متن هایی ؟ چون "هادخت نسک"، "وندیداد"، کتاب "ارداویراز"، "بندهشن" و "مینوی خرد" هرچند با بخش های متفاوت از هم ـ بحث اصلی این کتاب ها در مورد daēna – البته نه به یک شکل ـ است که نشانگر کهنگی و همگانی بودن سنت گفتاری است که سپس در پی تحول هایی به نبشته می آید.

بی گمان نبشته ی کرتیر به بلندای نبشته و برخلاف افتادگی هایی که دارد از سرشارترین (غنی ترین) و متنوع ترین متن هاست. کسان بسیاری در این نبشته نقش پذیراند: نخست سرایندگان این معراج با نام lysyk که تعیین هویت آنان بسیار دشوار است؛ "شروو" آنها را "فره وشی های" میانجی برای معراج و "مکنزی"روان های پارسایان در گذشته می داند که"کرتیر جفت" را همراهی می کنند.

اما قهرمان واقعی همان "مُثل (جفت)" کرتیر است که اصطلاح بکار رفته برای آن نیز به گونه ی کامل متمایز است؛ این مفهوم با این عبارت کامل است: "آن مرد که هم چون تای (جفت) کرتیر [است]".
تفسیر اخیر"مکنزی" که lysyk را به "درگذشتگان" و اصطلاح ’dwyn mḥly " مرگ آیین" برگردانده است، هرچند به نتیجه گیری نهایی نمی انجامد، اما می تواند در تفسیر بی گمانی تر از این معراج ما را یاری رساند. "مکنزی" متوجه نشده است که درگذشتگان در حال حرکت با مُثل کرتیراند و نمی توانند هم زمان در روی زمین به شرح آنچه که دیده اند بپردازند.

این "درگذشتگان" بی گمان آگاهان (متخصصان) " معراج" یا سفر شمنی اند که کرتیر از آن ها نام برده است و در این سفر همراه و در کنار کرتیراند؛ این ها تنها قادر به بازگوی آنچه دیده اند، هستند.

هرچند در سفر روحانی "ویراز" آذر و سروش او را راهنمایی می کنند، در این سفر کرتیر جفت پی در پی به چندین "شهریار" برخورد می کند که می توان آنها را مینوانی با کارکرد رستاخیز شناسی معرفی کرد که در این متن (کتیبه) آنها با نام ذکر نمی شوند. تنها در تحلیل همه ی مفسران این متن، شهریار دومین که ترازویی در جلوی او قرار دارد با عنوان "رشن" معرفی شده است. همان گونه که از بحث های گوناگون مفسران پیداست، برای سه یا چهار شهریار دیگر نمی توان با بی گمانی نامی پیداکرد.

نخستین شهریار، شهسواری است ـ که دیگر شهریاران همانند او نیستند ـ که با بی گمانی می توان او را "بهرام" نامید؛ زیرا ـ همان گونه که شروو نیز یادآور شده است ـ و بنابر کتاب مینوی خرد یکی از کسانی که روان درگذشتگان را در آن

جهان می بیند، بهرام است که چون شهسواری درفش در دست نمایان می شود.
باوجود این "شروو" بنابر پیشنهاد "کلنز" این "شهریار" را فره وشی کرتیر پنداشته است؛ اما فره وشی تنها با "مرگ واقعی" کرتیر می تواند نمایان شود و در این شرایط نمایان نمی شود؛ در اینجا تنها به شکل "دین" و "جفت" کرتیر نمایان شده است.

"مکنزی" نیز به نوبه ی خویش و بدون ارائه پیشنهاد نو، یادآور شده است که فره وشی نمی تواند در همان شرایط و همان فضایی نمایان شود که دیگر مینوان نمایان می شوند.

سومین شهریار، نمایان با cydyn که بنا به باور من و همان گونه که "شروو" نیز تصور کرده است، می تواند "دیوی" باشد که بیشتر یادآور دوزخ و با "جم" مرتبط باشد؛ زیرا " جم " در ساختار هندوایرانی خود شاه دنیای مردگان است و دارای نیروی شگفت آور فراخی زمین و ساخت " ور" در زیرزمین است. افزون تر نه تنها به خویشکاری او به عنوان شاه دنیای مردگان در منابع ایرانی اشاره نمی رود، بلکه فراخی پُل نیز در اینجا خویشکاری این "شهریار" نیست.

همان گونه که "شروو" بر پایه ی "مینوی خرد" یادآوری کرده است، مهر، سروش، رشن و هم چنین خشم و استویداد بر پل چینود می نشینند؛ من فکر می کنم که این شهریار منتظر در اینجا "مهر" است که یکی از این دو دیو را در دست گرفته است (؟)؛ بویژه می توان دومین دیو را در دست او تصور کرد که از ویژگی او با بندی کشان کشان بردن روان درگذشتگان در آن جهان است.

چهارمین شهریار بایستی سروش باشد که تلاش می کند تا مهمانانش را از پل و راهنمایان را از این گذرگاه خطرناک عبور دهد؛ زیرا تنها سروش است که

خویشکاری راهنمایی روان ها را در طول سفرشان بر پایه ی اردای ویراف نامه و گذر از پل بر پایه ی مینوی خرد عهده دار است.
اما اگر شهریار پیشین مهر است، چرا سروش بسی از او پرشکوه تر توصیف می شود؟
بدبختانه هرچند بخش پایانی متن افتاده است، اما همان گونه که "شروو" نوشته است، بایستی این بخش به کاخ ها و شهریاری بپردازد که بنا به نوشته ی او شامل گاه های (تخت) سروش، مهر، بهمن و اورمزد است که در فصل های پنج و یازده اردای ویراف نامه نمایان می شود. در مورد این شهریاران، سوای رشن، بحث و جدل هم چنان باقی می ماند. هرچند به ظاهر از توصیف خوشی های بهشتی ـ که البته مورد درخواست کرتیر نیست ـ خبری نیست، اما باید یادآوری کرد که جفت کرتیر در پایان این بازدید به پخش " نان، گوشت و می" می پردازد که ـ همان گونه که مکنزی نیز نیک بدان پرداخته است ـ سه خوراکی هم پیوند با همان خوراکی هایی است که شاپور برای آمرزش روان های درگذشتگان و زندگان تخمه ی خود بخشیده است. بنظر می رسد که این موضوع در اینجا به خویشکاریی از کرتیر تاکید می کند که نه از سوی شاپور، بلکه درست از سوی بهرام دوم به او برای دقت در نگهداری آذران و بناهای پادشاهی واگذار شده است؛ یا دست کم نشانگر همین خویشکاری اوست که از سوی ایزدان بدو واگذار شده است.
همان گونه که پیشتر بیان کرده ام، از دیدی وسیع تر می توان این بازدید را در دسته ی سفرهای فرا زمینی "شمنی" گنجاند. به همین دلیل "شروو" حق دارد که تاکید کند که در سنگ نبشته های سرمشهد ـ نقش رستم هیچ فضایی برای اشاره و

تلمیحی حتی از نوع وهم و خرافی در تدارک این "کشف شهود/ معراج " دیده نمی شود؛ من نیز در ادامه همین فکر باید بیافزایم که نوشته ی کرتیر خالی از نشانه های باوری شمنی نیست و نوعی "ارتدکس" با درون مایه ی رستاخیزشناسی ایران باستان است. هرچند هرگز بر این باور نیستم که کرتیر خود یک "شمن" است و یا بر "شمنیسم" زیسته است. با وجود این، برخی همکاران روس با آوردن نمونه هایی از اردای ویراف نامه و دیگر منابع بر ارتباط تنگاتنگی که میان ایران و کوره های اورا ـ آسیایی وجود داشته است، تاکید کرده اند.

بتازگی نیز "تاردیو" امکان نفوذ فرهنگ "یونانی ـ گنوسی" را در معراج ارداویراف نشان داده است. گروهی نیز از جمله "مری بویس" ترجیح می دهند که از احضار روح سخن بگویند که از دید من دارای ارزش چندانی نیست. به گمان من هنگامی که سخن از "احضار روح" و یا "منگی" است چندان از باور شمنی دور نمی شویم؛ در اینجا به "میرچا الیاده" ارجاع می دهم که می گوید:

"در طول سرگشتگی، روان نیک شمن با سفرهای طولانی رازآمیز در آسمان (مینو) و دوزخ تصور شده است ... "

بنظر می رسد که برای برخی نویسندگان سخن گفتن از "شمنیسم" بسیار کمتر از "احضار روح" یا "طریق عرفان" ارزشمند و قابل بررسی است؛ هرچند ـ به گمانی ناآگاهانه ـ همواره پیش داوری ناعادلانه درباره ی بسیاری از فرهنگ های اولیه ی با زمینه ی شمنی وجود دارد.

همان گونه که "ر. هرنیگر" بیان کرده است، اگر اندیشه ی شمنی در زمان های پیش تاریخی و تاریخی نمایان شده باشد، نمی توان ایران را از نفوذ آن اندیشه سواکرد و بایستی در ایران نشانه های این شیوه باوری تا نخستین سده های

هزاره ی نخستین پایدار بوده است. هم چنین آشکار است که مزدیسنی ساسانی را نباید یک "گنوس ناب" یا "منبع اختر شناسی" بشمار آورد.

هم چنین ژینیو (۱۹۸۱) در مقاله ی جداگانه با عنوان " عروج های شمنی در دنیای ایرانی" به کار " مورگنشتین" یعنی " رساله ای در باب شمنیسم" اشاره دارد که پیشتر آن دانشمند بدین گونه "سفرهای مینوی " در ایران باستان پرداخته است. او (ژینیو) می نویسد که : در گاهان نیز می توان نشانه های " شمنیسمی" را دید و می توان آن را به زرتشت نسبت داد. هم چنین اصطلاحاتی عجیب در سنگ نبشته های(KKZ/19و KNRb/20-21) کرتیر بکار رفته است:

’stwndy tny ḥwslwbyḥy W ’p’tyḥy YḤMTWNt ’Pš ‘LH
’stwndy lwb’n ’lt’dyḥy QDM YḤMTWNt.

"به تن اسنوند خسروی و آبادی برسد ، و به روان اسنوند ارتایی برسد."

همان گونه که پیشتر" بونگارد- لوین" و" گانتوسکی" بیان کرده اند باور به سفرهای مینوی در ایران باستان و تاثیر پذیری آن از دیگر کوره ها بایستی به روابط کهن فرهنگ های ایرانی با فرهنگ های "سیبری" بر گردد. هر چند گمانی نیست که باور به "رفتن به آسمان" پس از مرگ قطعی، در بین بسیاری از دین ها دیده می شود. دو ویژگی را من از نشانه های شمنی می دانم :

نخست وضعیت مرگ ظاهری که در نتیجه ی آن می تواند نوعی منگی و بی حسی حاصل شود یا نشود ؛ و دیگری معراج روان (جدایی از تن) چه در دنیای مادی حادث شود (پروازکنان ، درست مانند یک پرنده) چه در دنیای مینوی (و دیدار از بهشت و دوزخ) حادث شود.

بسیاری از این سفرهای مینوی در دنیای ایرانی و در آیین های " آسی" شناخته شده اند. سه پرواز مینوی را می توان در ادب پهلوی نام برد :

الف. سفر ویشتاسپ : بنا بر روایات پهلوی ، اورمزد، نریو سنگ را به سوی اردیبهشت فرستاد تا به او بگوید که به ویشتاسپ داروی" منگ (منگی) و می" دهد.

"اردیبهشت چنین کرد. او پس از نوشیدن ، بیهوش بر گاه افتاد. روان او به گرتمان بالا رفت... پس از خروج از منگی ، او هوتوس را فرا خواند..." در اینجا ما با ویژگی هایی چون" منگی، سفر به بهشت بازگشت به زمین" بر خورد می کنیم.

ب. سفر اردا ویراز : هر چند که سفر ویشتاسپ دارای ویژگی های یک افسانه و مربوط به سنتی متاخر است اما سفر اردا ویراز را می توان دارای یک توهم تاریخی دانست که نگارنده ی آن تلاش می نماید تا آن را تاریخی جلوه دهد.

پ. سفر کرتیر: اگر دو سفر پیشین را بتوان افسانه خواند ، هیچ کس نمی تواند به وجود این موبد موبدان در سده ی سوم (میلادی) گمان برد.این موید از راه چهار سنگ نبشته اش برای ما بس شناخته شده است.

تفسیر نگاربرجسته ی نقش رستم:

"کلمیر" بتازگی در تفسیر نگار برجسته ی نقش رستم، آن را به عنوان تفسیر بخشی از "کشف شهود/معراج " کرتیر می داند و "شروو" نیز مجذوب این تفسیر شده است. بنابر باور "کلمیر" چهار شخصیت حاضر در نگاربرجسته از چپ به

راست عبارتند از: یک شهریار، جفت کرتیر، یک زن یعنی "دین" او و بهرام که بنابر سطرهای ۴۹_۴۷ سرمشهد قابل اثبات اند. بهانه ی اصلی او (کلمیر) برای ادعایش این است که آرایش آن زن نه برای "آناهیتا" و نه برای همسر بهرام دوم یعنی "شاپور دختک" مناسب است.

او هم چنین بر گزارش های نمادنمایانه "اردمن، بیوار، فن گال" و بهره گیری از تصویرشناسی گور دخمه های رومی و تابوت های سده سوم یا هنر خاکسپاری سریانی تاکید دارد. اما همه ی این بهانه ها به آسانی قابل رد است. نخست اینکه، دست کم از هنر خاکسپاری ایرانی در کوره های غربی خبری نیست؛ و از سوی دیگر، این هنر با درون مایه ی دینی در هنر پیکره تراشی صخره ای دیده می شود، اما در روی سکه ها، مهرها، ظرف های سیمین و گچ بسی کمیاب است:

الف ـ در نگاربرجسته ها، تنها صحنه های دینی عبارتند از صحنه های "انتصاب" که ایزدبانوی انسان نما حلقه پادشاهی را به پادشاه ارزانی می فرماید.

ب ـ موضوع های دینی جام ها و دیگر یادگارهای سیمین بیشتر از یونان وارد شده است. از شمار موضوع رایج آنها می توان به تبلیغ های پادشاهی هم چون نگاربرجسته ها اشاره کرد؛ هرچند این موضوع ها به صحنه ها شکار، بزم ... محدود می شود.

کرتیر نقش رجب (هرتسفلد)

[illegible]

(1) [illegible]

(2) [illegible]

(3) [illegible]

(4) [illegible]

(5) [illegible]

(6) [illegible]

(7) [illegible]

(8) [illegible]

(9) [illegible]

(10) [illegible]

(11) [illegible]

(12) [illegible]

(13) [illegible]

(14) [illegible]

(15) [illegible]

(16) [illegible]

(17) [illegible]

(18) [illegible]

(19) [illegible]

(20) [illegible]

(21) [illegible]

(22) [illegible]

(23) [illegible]

(24) [illegible]

(25) [illegible]

(26) [illegible]

(27) [illegible]

(28) [illegible]

(29) [illegible]

(30) [illegible]

(31) [illegible]

کرتیر نقش رجب (هرتسفلد)

[illegible]

(1) [illegible]

(2) [illegible]

(3) [illegible]

(4) [illegible]

(5) [illegible]

(6) [illegible]

(7) [illegible]

(8) [illegible]

(9) [illegible]

(10) [illegible]

(11) [illegible]

(12) [illegible]

(13) [illegible]

(14) [illegible]

(15) [illegible]

(16) [illegible]

(17) [illegible]

(18) [illegible]

(19) [illegible]

(20) [illegible]

(21) [illegible]

(22) [illegible]

(23) [illegible]

(24) [illegible]

(25) [illegible]

(26) [illegible]

(27) [illegible]

(28) [illegible]

(29) [illegible]

(30) [illegible]

کرتیر کعبه زرتشت (اشپرینگلینگ)

(1) [illegible]

(2) [illegible]

(3) [illegible]

(4)

[illegible]

(5)

[illegible]

(6)

[illegible]

(7)

[illegible]

(8)

[illegible]

(9)

[illegible]

(10)

[illegible]

(11)

[illegible]

(12)

[illegible]

(13)

[illegible]

(14)

[illegible]

(15)

[illegible]

(16)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(17)

[illegible]

[illegible]

(18)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(19)

[illegible]

[illegible]

کرتیر سرمشهد (ژینیو)

[illegible]

